
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
Gazi
1926

# OKUL ÖNCESİ DÖNEM ÜSTÜN YETENEKLİ ÇOCUKLAR İLE NORMAL GELİŞİM GÖSTEREN ÇOCUKLARIN SOSYAL BECERİ DÜZEYLERİ VE ANNE BABA TUTUMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

**Cansu Bozan Deniz**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**OKUL ÖNCESİ EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI**

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ**

**EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**AĞUSTOS, 2019**

# TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU

Bu tezin tüm hakları saklıdır. Kaynak göstermek koşuluyla tezin teslim tarihinden itibaren 12 ay sonra tezden fotokopi çekilebilir.

**YAZARIN:**

Adı : Cansu

Soyadı : Bozan Deniz

Bölümü : Okul Öncesi Eğitimi

İmza :

Teslim Tarihi :

**TEZİN**

Türkçe Adı : Okul Öncesi Dönem Üstün Yetenekli Çocuklar İle Normal Gelişim Gösteren Çocukların Sosyal Beceri Düzeyleri ve Anne Baba Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

İngilizce Adı : Study on Relationship Between Social Skill Levels and Parental Attitudes of Gifted Children and Normally Developing Children ın Preschool Period

# ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

Yazar Adı Soyadı: Cansu Bozan Deniz

İmza: ……

# JÜRİ ONAY SAYFASI

Cansu Bozan Deniz tarafından hazırlanan "Okul Öncesi Dönem Üstün Yetenekli Çocuklar İle Normal Gelişim Gösteren Çocukların Sosyal Beceri Düzeyleri ve Anne Baba Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi" adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği /oy çokluğu ile Gazi Üniversitesi Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

**Danışman:** Doç. Dr. Zeynep KURTULMUŞ
Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi ……

**Başkan:** Prof. Dr. Yasemin AYDOĞAN
Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi ……

**Üye:** Dr. Öğr. Üyesi Arif YILMAZ
Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı, Hacettepe Üniversitesi ……

Tez Savunma Tarihi: 23/08/2019

Bu tezin Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans tezi olması için şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Prof. Dr. Selma YEL
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü ……

# TEŞEKKÜR

Bu çalışmayı hazırlamam için beni yönlendiren ve her aşamada sabırla rehberlik edip destekleyen Doç. Dr. Zeynep Kurtulmuş'a en içten teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım.

Ölçeklerin uygulanmasında yardımcı olan tüm aile, öğretmen ve yöneticilere teşekkür ederim.

Çalışma verilerinin toplanmasında her türlü yardımı esirgemeyen kardeşim Cansel Bozan'a, çalışma boyunca maddi ve manevi destekleri için annem babam Gülten ve Himmet Bozan'a ve çalışmanın tüm sürecinde benden fikirlerini esirgemeyen, sabır gösteren eşim Fırat Deniz'e çok teşekkür ederim.

Cansu Bozan Deniz

# OKUL ÖNCESİ DÖNEM ÜSTÜN YETENEKLİ ÇOCUKLAR İLE NORMAL GELİŞİM GÖSTEREN ÇOCUKLARIN SOSYAL BECERİ DÜZEYLERİ VE ANNE BABA TUTUMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

**Yüksek Lisans Tezi**

**Cansu Bozan Deniz**
**GAZİ ÜNİVERSİTESİ**
**EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**
**Ağustos, 2019**

## ÖZ

Araştırmanın temel amacı okul öncesi dönem üstün yetenekli çocuklar ile normal gelişim gösteren çocukların sosyal beceri düzeyleri ve anne baba tutumları arasındaki ilişkiyi incelemektir. Bu amaç doğrultusunda araştırmanın çalışma grubu, 2018-2019 eğitim öğretim yılında bulunan İstanbul Milli Eğitim Müdürlüğü Bağımsız Anaokulu, Özel Bağımsız Anaokulu/Kolejlerde bulunan okul öncesi dönemdeki 50 üstün yetenekli çocuk ve 50 normal gelişim gösteren çocuk, öğretmenleri ve anne babalarından oluşmaktadır. Araştırmada veri toplama aracı olarak, çocuklar ve ailelerinin özelliklerini belirlemek amacıyla "kişisel bilgi formu", çocukların sosyal becerilerini belirlemek için Ömeroğlu vd. (2014) tarafından geliştirilen "okul öncesi sosyal beceri değerlendirme ölçeği" ve anne-baba tutumlarını belirlemek için Şendil ve Demir (2008) tarafından geliştirilen "ebeveyn tutum ölçeği" kullanılmıştır. Araştırmanın sonucunda; üstün yetenekli ve normal gelişim gösteren çocukların anne babalarının daha çok otoriter tutum sergiledikleri, en az demokratik tutum sergiledikleri saptanmıştır. Benzer şekilde üstün yetenekli ve normal gelişim gösteren çocukların arkadaşlık becerileri boyutunda en yüksek ortalamaya sahip oldukları, üstün yetenekli çocuklar başlangıç becerileri, normal gelişim gösteren çocuklar duygularını yönetme becerileri boyutunda en düşük ortalamaya sahip oldukları saptanmıştır. Üstün yetenekli çocukların ebeveyn tutumları ile sosyal beceri puanları arasında herhangi bir ilişki bulunmadığı görülmüştür. Normal gelişim gösteren çocuklar için başlangıç becerileri ile aşırı koruyucu tutum puanları arasında pozitif yönde orta düzeyde; arkadaşlık becerileri ve

duygularını yönetme becerileri ile aşırı koruyucu tutumları arasında pozitif yönde düşük düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. Üstün yetenekli çocuklarda öğretmenin sosyal beceri konulu eğitim alıp almama durumunun, başlangıç becerileri, akademik destek becerileri, arkadaşlık becerileri ve duyguları yönetme becerilerinin anlamlı birer yordayıcısı olduğu görülmüştür. Ayrıca öğretmenin sosyal beceri konulu eğitim alıp almamasının yanında çocuğun iki kardeş olma durumu da başlangıç becerilerinin anlamlı yordayıcısı olduğu saptanmıştır. Normal gelişim gösteren çocukların ebeveynlerinin aşırı koruyucu tutum sergilemelerinin sosyal beceri ölçeğinin alt boyutlarından başlangıç becerileri ve akademik destek becerilerinin anlamlı bir yordayıcısı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Normal gelişim gösteren çocukların ebeveynlerinin aşırı koruyucu olmaları ve üç kardeş olma durumları arkadaşlık becerilerinin anlamlı birer yordayıcısıdır. Bu çocukların ebeveynlerinin aşırı koruyucu olmaları ve cinsiyetlerinin erkek olup olmaması sadece duyguları yönetme becerisinin anlamlı birer yordayıcısı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çocukların ebeveyn tutumlarının üstün veya normal olma durumuna göre farklılaşmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Başlangıç becerileri, akademik destek becerileri ve duygularını yönetme becerilerinin normal gelişim gösteren çocukların puanları üstün yeteneklilere göre anlamlı olarak daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler : Üstün Yetenekli Çocuk, Normal Gelişim Gösteren Çocuk, Ebeveyn Tutumu, Sosyal Beceri
Sayfa Adedi : 121
Danışman : Doç. Dr. Zeynep KURTULMUŞ

# STUDY ON RELATIONSHIP BETWEEN SOCIAL SKILL LEVELS AND PARENTAL ATTITUDES OF GIFTED CHILDREN AND NORMALLY DEVELOPING CHILDREN IN PRESCHOOL PERIOD

**Master's Thesis**

**Cansu Bozan Deniz**

**GAZİ UNIVERSITY**

**INSTITUTE OF EDUCATION SCIENCES**

**August, 2019**

## ABSTRACT

Aim of the research is to examine relationship between social skill levels and parental attitudes of gifted children and normally developing children in preschool period. In line with this purpose, study group of the research consists of 50 gifted children and 50 normally developing children in preschool period in İstanbul Ministry of Education Independent Kindergarten, Private Independent Kindergarten/Private Schools, their teachers and parents in 2018-2019 academic year. As data collection tool in the research, "personal information form" was used in order to determine characteristics of children and their families, "preschool social skills rating scale" developed by Ömeroğlu et al. was used in order to determine social skills of children and "parental attitude scale" developed by Şendil and Demir (2008) was used in order to determine attitudes of parents. As a result of the research, it was determined that parents of gifted and normally developing children exhibited more authoritarian attitude and they exhibited democratic attitude at the very least. Similarly, it was determined that gifted and normally developing children had the highest average in dimension of friendship skills, gifted children had the lowest average in beginning skills and normally developing children had the lowest average in dimension of emotion management skills. It was seen that there was no relationship between parental attitudes and social skills scores of gifted children. For normally developing children, there was a significant and positive relationship between beginning skills and overprotective attitude scores at moderate level and there was a significant and positive relationship between friendship skills, emotion management skills and overprotective attitudes at low level. In gifted children, it was seen that teacher's status of receiving education related to social skills was a significant predictor of beginning skills, academic support skills, friendship skills and emotion management

skills. In addition to teacher's status of receiving education related to social skills, it was determined that being two siblings was a significant predictor of beginning skills. It was concluded that overprotective attitude of the parents of normally developing children was a significant predictor of beginning skills and academic support skills which are sub-dimensions of social skills scale. Overprotective attitude of the parents of normally developing children and being three siblings are significant predictors of friendship skills. It was concluded that overprotectiveness of the parents of these children and being male were significant predictors of only their emotion management skills. It was concluded that parental attitudes of children did not differ according to being gifted or normal. It was determined that scores of normally developing children were significantly higher than gifted children in terms of beginning skills, academic support skills and emotion management skills.

Keywords : Gifted Child, Normally Developing Child, Parental Attitude, Social Skills
Number of Pages : 121
Advisor : Asst. Prof. Zeynep KURTULMUŞ

# İÇİNDEKİLER

**TELİF HAKKI ve TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU** ..... **i**
**ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI** ..... **ii**
**JÜRİ ONAY SAYFASI** ..... **iii**
**TEŞEKKÜR** ..... **iv**
**ÖZ** ..... **v**
**ABSTRACT** ..... **vii**
**İÇİNDEKİLER** ..... **ix**
**TABLOLAR LİSTESİ** ..... **xiii**
**SİMGELER VE KISALTMALAR** ..... **xiv**
**BÖLÜM I** ..... **1**
**GİRİŞ** ..... **1**
**Problem Durumu** ..... **1**
**Araştırmanın Amacı** ..... **3**
**Araştırmanın Önemi** ..... **4**
**Varsayımlar** ..... **6**
**Sınırlılıklar** ..... **6**
**BÖLÜM II** ..... **7**
**KAVRAMSAL TEMELLER** ..... **7**
**Üstün Zekâ ve Üstün Yetenek Kavramları** ..... **7**
**Üstün Yeteneklilerin Tanılanması** ..... **8**
**Zekâ Testleri:** ..... **10**
***Stanford Binet Zekâ Testi:*** ..... ***10***
***Wechsler Zekâ Ölçeği*** ..... ***10***
***Grup Zekâ Testleri*** ..... ***11***
**Yaratıcılık Testleri** ..... **11**
***Aykırı Düşünme Testleri*** ..... ***11***

*Kişilik Envanteri* ..... *11*

**Aday Gösterme** ..... **12**

*Öğretmenin Aday Göstermesi* ..... *12*
*Ailenin Aday Göstermesi* ..... *12*
*Arkadaşlarının Aday Göstermesi* ..... *13*

**Eğitim Stratejileri** ..... **14**

**Hızlandırma** ..... **14**

*Erken Başlama* ..... *15*
*Sınıf Atlatma* ..... *15*
*Ders Atlama* ..... *15*
*Üniversiteye Erken Giriş* ..... *16*

**Gruplama** ..... **16**

*Tam Gün Homojen Sınıflar* ..... *17*
*Tam Gün Heterojen Sınıflar* ..... *17*
*Yarım Gün veya Geçici Gruplamalar* ..... *17*
*Okul İçinde Okul* ..... *17*

**Zenginleştirme** ..... **18**

**Üstün Yetenekli Çocukların Özellikleri** ..... **18**

**Fiziksel ve Motor Gelişim Özellikleri** ..... **19**

**Bilişsel ve Dil Gelişim Özellikleri** ..... **20**

**Sosyal ve Duygusal Gelişim Özellikleri** ..... **21**

**Üstün Yetenekli Çocukların Arkadaş ve Aile İlişkileri** ..... **22**

**Arkadaş İlişkileri** ..... **22**

**Aile İlişkileri** ..... **23**

**Sosyal Beceriler** ..... **24**

**Sosyal Becerilerin Tanımı** ..... **24**

**Sosyal Becerilerin Değerlendirilmesi** ..... **26**

**Sosyal Becerileri Etkileyen Faktörler** ..... **29**

*Kendine Güven ve Becerilerin Farkında Olması* ..... *29*

*Aile* ..... *29*
*Akranlar* ..... *30*
*Yaş ve Cinsiyet* ..... *31*
*Sosyo-Ekonomik Düzey* ..... *31*
**Anne Baba Tutumları** ..... **32**
**Ailenin Önemi ve İşlevleri** ..... **32**
**Anne-Baba Tutumları** ..... **34**
*Baskıcı ve Otoriter Tutum* ..... *34*
*İzin Verici-Gevşek ve Aşırı Hoşgörülü Tutum* ..... *35*
*Dengesiz ve Tutarsız-Kararsız Tutum* ..... *35*
*Koruyucu Tutum* ..... *36*
*İlgisiz ve Kayıtsız Tutum* ..... *37*
*Demokratik ve Güven Verici-Destekleyici Tutum* ..... *37*
**BÖLÜM III** ..... **39**
**İLGİLİ ARAŞTIRMALAR** ..... **39**
**Türkiye'de Yapılan İlgili Araştırmalar** ..... **39**
**Yurt Dışında Yapılan İlgili Araştırmalar** ..... **44**
**BÖLÜM IV** ..... **49**
**YÖNTEM** ..... **49**
**Araştırmanın Modeli** ..... **49**
**Çalışma Grubu** ..... **49**
**Verilerin Toplanması** ..... **50**
**Veri Toplama Araçları** ..... **51**
**Kişisel Bilgi Formu** ..... **51**
**Okul Öncesi Sosyal Beceri Değerlendirme Ölçeği** ..... **51**
**Ebeveyn Tutum Ölçeği** ..... **52**
**Verilerin Analizi** ..... **53**
**BÖLÜM V** ..... **55**
**BULGULAR VE TARTIŞMA** ..... **55**
**Araştırmanın Demografik Bilgilerine İlişkin Bulgular** ..... **55**
**Araştırmanın Alt Problemlerine İlişkin Bulgular** ..... **58**
**Tartışma** ..... **73**

**Üstün Yetenekli ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Anne-Baba Tutumları ve Sosyal Beceri Düzeyleri ..... 73**

**Üstün Yetenekli ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Anne-Baba Tutumları ve Sosyal Becerileri Arasındaki İlişki ..... 74**

**Üstün Yetenekli Çocukların Cinsiyetleri, Çocukların Yaşları, Çocukların Kardeş Sayıları ve Öğretmenlerin Daha Önce Sosyal Beceri Eğitimi Alma Durumlarının Çocukların Sosyal Becerilerine Etkisi ..... 75**

**Normal Gelişim Gösteren Çocukların Cinsiyetleri, Çocukların Yaşları, Çocukların Kardeş Sayıları, Öğretmenlerin Daha Önce Sosyal Beceri Eğitimi Alma Durumlarının Çocukların Sosyal Becerilerine Etkisi ..... 77**

**Çocukların Sosyal Beceri Puanlarının ve Ebeveyn Tutumlarının Üstün Yetenekli ve Normal Gelişim Gösteren Olma Durumlarına Göre Karşılaştırılması ..... 79**

**BÖLÜM VI ..... 80**

**SONUÇ VE ÖNERİLER ..... 80**

**Sonuç ..... 80**

**Öneriler ..... 81**

**Eğitimcilere Yönelik Öneriler ..... 82**

**Araştırmacılara Yönelik Öneriler ..... 82**

**Anne ve Babalara Yönelik Öneriler ..... 83**

**KAYNAKLAR ..... 85**

**EKLER ..... 99**

**Ek 1. Kişisel Bilgi Formu ..... 100**

**Ek 2. Ebeveyn Tutum Ölçeği ..... 101**

**Ek 3. Sosyal Beceri Değerlendirme Ölçeği- OSBED Öğretmen Formu ..... 102**

**Ek 4. Ölçeklerin Kullanımına İlişkin İzinler ..... 105**

# TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1. *Çocukların Cinsiyetlerine Göre Dağılımları*.....55

Tablo 2. *Çocukların Yaşlarına Göre Dağılımları* .....56

Tablo 3. *Anneler ve Babaların Öğrenim Düzeylerinin Dağılımı*.....56

Tablo 4. *Öğretmenlerin Sosyal Beceri Eğitimine Katılma Durumları* .....57

Tablo 5. *Üstün Yetenekli ve Normal Gelişim Gösteren Çocuklara Ait Betimsel İstatistikler* .....58

Tablo 6. *Üstün Yetenekli ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Anne-Baba Tutumları ve Sosyal Becerileri Arasındaki İlişki*.....61

Tablo 7. *OSBED Başlangıç Becerileri Alt Boyut Puanlarının Yordanmasına İlişkin Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları*.....63

Tablo 8. *OSBED Akademik Destek Becerileri Alt Boyut Puanlarının Yordanmasına İlişkin Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları* .....65

Tablo 9. *OSBED Arkadaşlık Becerileri Alt Boyut Puanlarının Yordanmasına İlişkin Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları*.....68

Tablo 10. *OSBED Duyguları Yönetme Becerileri Alt Boyut Puanlarının Yordanmasına İlişkin Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları* .....70

Tablo 11. *Sosyal Beceri ve Ebeveyn Tutumları Ölçeği Puanlarının Gelişim Durumuna Göre T-Testi Sonuçları ve Etki Büyüklükleri* .....72

# SİMGELER VE KISALTMALAR

| | |
|---|---|
| BİLSEM | Bilim ve Sanat Merkezi |
| ETÖ | Ebeveyn Tutum Ölçeği |
| MEB | Milli Eğitim Bakanlığı |
| OSBED | Okul Öncesi Sosyal Beceri Değerlendirme Ölçeği |

# BÖLÜM I

# GİRİŞ

## Problem Durumu

Üstün yetenekli ve zekâlı çocuk, zihinsel yeteneklerinin veya zekâlarının çoğunda akranlarına göre üst performans gösteren ya da gizil güce sahip olan, yaratıcılığı yüksek düzeyde ve bir işe başladığında vazgeçmeden bitirmeye çalışan bireydir (Özgür, 2013, s. 320). Üstün yeteneği ve zekâyı, aynı zamanda bunların nasıl geliştiğini anlamak için üzerinde durulması gereken önemli dönemlerden biri erken çocukluk dönemidir (Clark, 2015, s. 36).

Erken çocukluk dönemi, insanın hayatındaki tüm dönemlerinin ilk basamağını oluşturan gelişim alanlarının en hızlı olduğu ve temel becerilerini kazanmaya başladığı dönemdir (Azkeskin & Güven, 2016, s.2). Bu dönemden itibaren tüm bireylerin sahip olması gereken temel becerilerden biri de sosyal becerilerdir. Bireyin başkalarıyla iyi ilişkiler kurmasında, toplumsal kurallara uymasında, toplumun bir parçası olduğunun bilincine varmasında ve toplumsal sorumluluklarını yerine getirmesinde sosyal becerileri kazanmış olmasının önemi büyüktür (Çubukçu & Gültekin, 2006, s. 156). Çünkü sosyal beceri kazanımını çocuğun toplum içinde yer almasını sağlayan bir süreç olarak ele aldığımızda bu süreç, doğumdan başlayan ve yaşam boyu devam eden bir zaman diliminde yaşamın ilk yıllarında kazanılan davranışlar ile mümkündür (Gülaçtı & Tümkaya, 2012, s. 6).

İnsanın kendisinin diğer insanlara, diğer insanların da kendisine ihtiyaç duyması onun sosyal bir varlık olduğu gösterir. Doğumla birlikte diğer insanlardan etkilenmekte ve onları etkilemektedir. Bundan dolayı sosyalleşme hayatımızda kaçınılmaz olan bir kavramdır. Sosyalleşmenin de başarılı bir şekilde gerçekleşmesi için sosyal becerilere ihtiyaç vardır. Bir başka ifadeyle sosyalleşen bireylerin sosyal becerileri uygun biçimde, düzenli olarak kullanması beklenmektedir (Gülay & Akman, 2009).

Okul öncesi dönemde bulunan üstün veya normal gelişim gösteren çocukların sosyal becerilerinin gelişiminde aile büyük bir öneme sahiptir. Çocuklar davranışlarını sergilerken ailelerini rol model almaktadır. Bu yüzden erken yaşlarda anne baba tutumlarından etkilenmektedirler. (Clark, 2015, s.103).

Her ailenin çocuk yetiştirme konusunda farklı tutumları vardır. Ailelerin tutumlarındaki farklılıklar da farklı kişilik özellikleri taşıyan çocukların yetişmesine neden olabilmektedir. Lafore (145) okul öncesi çağdaki bir grup çocuğu ve evlerinde yapılan sistemli gözlemlerle anne babanın gösterdiğini tutumları incelemiştir. Araştırma sonucunda, sevecenlik gösteren anne ve babaların çocuklarının da çevresine sevecen bir şekilde yaklaştığını, çocuklarına karışan ve onlara baskı yapanların çocuklarının da çevreye düşmanca bir tutum sergilediğini görmüştür (Çağdaş & Seçer, 2011, s. 135).

Üstün yetenekli çocuğa sahip olmak, ailenin üstesinden gelmesi gereken bir sorun olabilir. Çünkü ailelerin büyük bir çoğunluğu üstün yetenek ve zekânın ne demek olduğunu, çocuklarının üstün yetenekli ve zekâlı olup olmadığını, ne yapmaları ve nasıl bir tutum içerisinde olmaları gerektiğini bilmemektedirler. Aileler hem üstün yetenekli ve zekâlı çocuklarını ve kendi içindeki farklılıklarını hem de uygun tutumu geliştirmeye ve çocuklarına sergilemeye çalışırlar. Fakat üstün yetenekli ve zekâlı çocuklar iyi bir eğitim aldıkları takdirde iyi sosyal ilişkilere sahip bireyler olacaktır. Ancak anne ve babalar yanlış tutumlar sergileyerek üstün yetenekli ve zekâlı çocuğun uyum problemi göstermelerine neden olabilirler. Bu çocuklar için ailenin ilgisiz veya aşırı ilgili davranması bir sorun oluşturabilir (Yıldırım, 2012, s. 15).

Ülkemizde üstün yetenekli ve zekâlı çocukların eğitimi ile ilgili çalışmalarda onların eğitimleriyle doğrudan ilgilenen anne ve babaların tutumlarının önemli ve çocuğu etkilediği görülmektedir. Erken çocukluk döneminde ebeveyn ve çocuk ilişkilerinin sosyal becerileri etkileme düzeyi ve anne-baba tutumlarının sosyal beceri gelişimi ile ilişkisi birçok araştırma ile belirlenmiştir (Bolat, 2017; Hawley, 2002; Özyürek, 2015; Sarı, 2007). Fakat erken çocukluk dönemindeki üstün yetenekli ve zekâlı çocukların anne ve baba tutumları ile sosyal becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi ile ilgili çalışmalar neredeyse yok denecek miktarda azdır. Oysaki anne baba tutumları, diğer çocuklar gibi üstün yetenekli ve zekâlı çocuğu da pek çok alanda etkilediği gibi sosyal becerilerini de etkilemektedir (Afat, 2010; Uyaroğlu, 2011; Yıldız, 2018).

Ailenin tutumları ile ilişkili olarak üstün yetenekli ve zekâlı çocuğun topluma uyum düzeyi ve sosyal becerileri olumlu veya olumsuz bir şekilde etkilenebilir. Arkadaşlık ilişkilerinde kolay ilişki kurabilen, yakın iletişim gerçekleştirebilen çocukların anne ve babalarının olumlu tutumlar sergiledikleri, çocuklarına karşı ilgili oldukları birçok araştırmada paralel olarak ortaya konulmuştur.

Bu araştırmalar incelendiğinde üstün yetenekli ve zekâlı çocuğun sosyal becerilerinde anne-baba tutumlarının önemli ve çocuk için etkili olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca normal gelişim gösteren çocuklar ile üstün yetenekliler arasında sosyal beceri ve anne baba tutumlarının etkisi açısından farklılıklar olabileceği görülmüştür. Bu nedenle çalışmada, anne ve baba tutumlarının erken çocukluk dönemindeki üstün yetenekli ve normal gelişim gösteren çocukların sosyal becerilerine etkisini araştırmak amaçlanmıştır.

**Araştırmanın Amacı**

Araştırmada okul öncesi dönem üstün yetenekli çocuklar ile normal gelişim gösteren çocukların anne baba tutumlarının sosyal becerilerine etkisinin incelenmesi amaçlanmıştır.

Bu temel amaç çerçevesinde cevap aranacak alt amaçlar şunlardır:

a. Anne ve baba tutumları ile üstün yetenekli ve normal gelişim gösteren çocukların sosyal becerileri arasında bir ilişki var mıdır?
b. Üstün yetenekli ve normal gelişim gösteren çocukların sosyal beceri düzeyleri ile cinsiyet, yaş ve kardeş sayısı arasında bir ilişki var mıdır?
c. Üstün yetenekli ve normal gelişim gösteren çocukların sosyal beceri düzeyleri ile öğretmenlerin bu alanda eğitim alma durumu arasında bir ilişki var mıdır?
d. Okul öncesi dönem üstün yetenekli çocuk ile normal gelişim gösteren çocukların anne baba tutumları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
e. Okul öncesi dönem üstün yetenekli çocuk ile normal gelişim gösteren çocukların sosyal beceri düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
f. Okul öncesi dönem üstün yetenekli çocuk ile normal gelişim gösteren çocukların anne baba tutumlarının sosyal beceri düzeylerine etkisi açısından anlamlı bir farklılık var mıdır?

**Araştırmanın Önemi**

Üstün yetenekli ve zekâlı çocuklar, yüksek zihinsel potansiyele sahip oldukları için akranlarından farklı birtakım sosyal sonuçlar deneyimledikleri görülebilir. Bu nedenle üstün yetenekli ve zekâlı çocukların eğitiminde zihinsel gelişiminin yanı sıra sosyal beceri gelişimlerini anlamak da önem kazanır. Sosyal beceri gelişimi, zihinsel süreçleri desteklemekten daha fazlasını üstlenir (Clark, 2015, s. 93).

Özellikle üstün yetenekli ve zekâlı çocukların da içinde olduğu toplumdaki tüm bireylerin sahip olması gereken temel bilgi, beceri, alışkanlık ve davranışların yanında olması gereken becerilerden biri de sosyal becerilerdir. Sosyal beceriler, çeşitli etkileşimlerde bireyin hem kendisinin hem de diğer bireylerin duygu, düşünce ve davranışlarını anlama ve uygun davranışlar gösterebilme olarak tanımlanmaktadır. Sosyal becerileri gelişmiş bir birey içinde yaşadığı topluma ve beklentilerine uygun davranışlar göstermenin yanında kendi ihtiyaç ve istekleri ile toplumun beklenti ve istekleri arasında denge kurabilir (Çubukçu & Gültekin, 2006).

Yaşamın ilk yıllarında kazanılan sosyal beceriler, sosyal ilişkileri geliştirecek, sosyal uyumu sağlayacak ve var olan ilişkilerin devamını sağlayacak önemli araçlardandır. Bu nedenden dolayı yaşamın ilk yıllarında sosyal becerilerin öğrenilmesi önemlidir (Bacanlı, 2012). Bu yıllarda sosyal becerilerin öğrenilmesinde üstün yetenekli ve zekâlı çocuğun anne ve babasının gösterdiği tutumlar etkili olmaktadır.

Üstün yetenekli ve zekâlı çocuğun eğitim ve öğretim sürecinin başarıya ulaşması anne ve baba tutumları ile doğrudan ilişkilidir. Genel olarak bakıldığında anne ve baba ile çocuklarının tutumları arasında farklılıklardan daha fazla benzerlikler görülmektedir. Bu da ailelerin, çocuklarının tutum ve becerileri üzerinde önemli ölçüde etkili olduğunu göstermektedir (Yıldırım & Pişkiner, 2012). Anne ve babaların çocuklarına istenilen davranış, alışkanlık ve becerileri kazandırabilmeleri, kendilerini denetleyen, düşüncelerini özgürce ifade edebilen birey olmalarını sağlayabilmeleri için öncelikle onları tanımaları ve sağlıklı anne- baba tutumuyla mümkündür (Yavuzer, 2012, s. 203).

Okul öncesi dönemde üstün yetenekli ve zekâlı çocukların sosyal becerileri ile anne- baba tutumları arasındaki ilişkinin bilinmesi, anne ve babaların sergileyeceği tutumları etkileyebilir. Ayrıca normal gelişim gösteren çocuklar ile üstün yetenekli çocukların bu becerileri arasında herhangi bir farklılık olup olmadığı araştırılmalıdır. Böylece hangi durumlarda farklılıklar olduğuna yönelik tutumların etkisi incelenebilir. Sosyal beceriler, ülkemizde ve dünyada çok araştırılan bir konu olmasına rağmen üstün yetenekli ve zekâlı çocuklar alanında anne ve baba tutumları ile üstün yetenekli ve zekâlı çocuğun sosyal becerileri arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmaların yetersiz olduğu bilinmektedir.

Bu bilgilerden hareketle bu araştırmanın sonuçlarının okul öncesi dönemdeki normal gelişim gösteren ve üstün yetenekli/zekâlı çocukların sosyal beceri ve anne- baba tutumları arasındaki ilişki ile ilgili alandaki araştırma boşluğunu dolduracağı ve bundan sonra yapılacak çalışmalara ışık tutacağı düşünülmektedir.

**Varsayımlar**

1. Araştırmada kullanılacak olan "Okul Öncesi Sosyal Beceri Değerlendirme Ölçeği-Öğretmen Formu (OSBED)" in çocukların sosyal becerilerini, "Ebeveyn Tutum Ölçeği (ETÖ)" nün anne ve baba tutumlarını ölçtüğü varsayılmaktadır.
2. Araştırmada kullanılan OSBED'i öğretmenlerin her çocuk için tarafsız olarak doldurdukları varsayılmaktadır.
3. Araştırmada kullanılan ETÖ'ü anne ve babaların içtenlikle doldurdukları varsayılmaktadır.

**Sınırlılıklar**

1. Araştırma İstanbul ilinden araştırmaya alınan 50 okul öncesi dönem üstün yetenekli, 50 normal gelişim gösteren çocukların öğretmenleri ve anne babaları ile sınırlıdır.
2. Araştırma bulguları ölçme aracı olarak kullanılacak "Okul Öncesi Sosyal Beceri Değerlendirme Ölçeği" ve "Ebeveyn Tutum Ölçeği" ölçeklerinden elde edilen veriler ile sınırlıdır.

# BÖLÜM II

# KAVRAMSAL TEMELLER

## Üstün Zekâ ve Üstün Yetenek Kavramları

Zekâ ve yetenek kavramları eş anlamlı olmamalarına rağmen genellikle birbirlerinin yerine kullanılmaktadır. Zekâ ve yetenek kavramlarına ilişkin farklı kaynaklar ve kişiler birbirlerinden farklı görüşler belirtmişlerdir. Bazı kaynaklar kısmen aynı konulardan bahsettiklerini ve birbirlerinin yerine kullanılabileceklerini söylerken bazı kaynaklar ise yeteneğin bir şeyi anlama ve yapabilme kapasitesi olduğunu zekânın da birden fazla yeteneği içerebileceğini belirtmişlerdir. Zekâ ve yetenekle ilişkili olan üstün zekâ ve üstün yetenek kavramları da benzer olarak hangi terimin kullanılacağı konusu da bir sorun olmuştur. Bazıları üstün yetenekli ve üstün zekâlı terimlerini dönüşümlü olarak kullanırken bazıları ise belli bir alanda başarılı olanlar için üstün yetenek terimini, birden fazla alanda yetenekli olanlar için üstün zekâlı terimi kullanırlar (Conklin & Frei, 2015; Öznacar & Tuncay, 2014; Rogers, 2002, s.17).

Geçmişten günümüze kadar üstün zekâ ve yetenek kavramlarına bakış açısı değişimler göstermiştir. 1960'lı yıllara kadar genellikle zekânın sonradan değişmeyeceğine, tamamen kalıtımsal olduğuna ve eğitimin etkili olmayacağına inanılıyordu. Bu tarihten sonraları ise teknolojinin gelişmesi, insanların farklı yaşam deneyimleri geçirmesi ile zekânın sonradan değişebileceğine, zekâ üzerinde çevrenin etkisi olduğuna ve zekânın gelişebileceğine olan inanış gelişti. 1972 yılında yayınlanan Marland Raporu'na göre genel zihinsel yetenek, özel

akademik yetenek, liderlik yeteneği, yaratıcı düşünce yeteneği, görsel sanatlarda yetenek, psiko-motor yetenek alanlarından birkaçında başarı göstermek üstün yetenek olarak tanımlanmıştır ve zekânın sadece zekâ testleriyle ölçülemeyeceği vurgulanmıştır (Akarsu, 2004; Bakır, 2015; Davaslıgil, 2004; Saranlı & Kurtulmuş, 2018).

Üstün zekâlı çocuklar, geçerli ve güvenilir zekâ testlerinde sürekli olarak 130 ve daha yukarı olup yaşıtlarının %98'inden üstün olan çocuklardır. Üstün yetenekli çocuklar, zekâ bölümü sürekli olarak 110-120 ve daha yukarısı olup matematik, resim, müzik gibi alanlarda yaşıtlarının %99'undan üstün olan çocuklardır (Ömeroğlu, 2004).

Morelock (1992) üstün yeteneği normal kabul edilen standartlardan nitelik ve nicelik olarak farklı içsel deneyimler gösteren ve ileri bilişsel becerileri bulunan uyumsuz bir gelişim olarak tanımlamıştır.

Sumreungwong (2003) üstün yetenekli çocuk tanımını; standart okullarda bulunmayan özel hizmetlere ihtiyaç duyan, zihinsel, yaratıcılık veya liderlikle ilgili alanlarda yüksek performans gösteren çocuk ve gençler olarak yapmıştır.

1. Özel Eğitim Konseyinde belirlenen tanıma göre "Üstün yetenekliler genel ve/veya özel yetenekleri açısından yaşıtlarına göre yüksek düzeyde performans gösterdiği konunun uzmanları tarafından belirlenmiş kişilerdir. Üstün yetenekliler, bu yeteneklerini geliştirmede normal eğitim programlarının yetersiz kaldığı, kendi ilgi ve yetenekleri doğrultusunda farklılaştırılmış programlara gereksinim duyan gruptur" şeklinde tanımlanmıştır (Milli Eğitim Bakanlığı, 1991).

Günümüzde üstün zekâlı ve üstün yetenekli kavramları birlikte kullanılmakta ve üstün zekâ ile üstün yetenek kavramları üstün yetenek şeklinde tek bir başlık altında toplanmıştır (Avcı & Ersoy, 2004; Ömeroğlu, 2004).

## Üstün Yeteneklilerin Tanılanması

Üstün yetenekli çocukların eğitiminde atılması gereken ilk adım bu kişilerin uygun bir şekilde tanılanmasıdır. Üstün yetenekli çocukların tanılanması için araştırmalar yapılmış ve

birçok kriter geliştirilmiştir. Zekânın en az 7, en fazla 120 öğeden oluştuğu belirlenmiştir. Bu yüzden üstün yetenekli çocukları belirlemek karmaşık bir süreçtir (Çağlar, 2004).

Üstün yetenekli bireylerin tanılanmasında bireye ve programa dayalı tanılama yaklaşımları bulunmaktadır. Bireye dayalı tanılama yaklaşımında bireyde var olan potansiyel uygun araçlarla belirlenir ve kişiye özel program geliştirilir. Programa dayalı tanılama yaklaşımında ise var olan bir program vardır ve bu programın konusuna uygun yeteneklere sahip öğrenciler belirlenen araçlarla seçilir (Sak, 2009).

Üstün yetenekli çocukların tanılanması ne kadar erken zamanda olursa o kadar sahip olduğu potansiyelin ve özelliklerin geliştirilme imkânı artar. Tanılama süreci çocuğun özelliği ve programlar ile uyum içinde olmalıdır. Bu yüzden üstün yetenekli bireylerin tanılaması yapılırken sadece belli testlere bağlı kalmamak gerekir. Değerlendirme kaynaklarının çok olması çocuk hakkında daha geniş bir bilgi sunar. Zekâ testleri gibi nicel değerlendirme araçlarının yanında portfolyo, kontrol listeleri gibi nitel ölçme araçları da kullanılmalıdır. Testlerin ve ölçekleri yanında bir değerlendirme takımı da kurulmalıdır. Bu değerlendirme ekibinin içerisinde öğretmenler, ebeveyn ve ilgili uzmanlar yer almalıdır. Bu takım öğretmen saptamalarını, aile görüşmelerini, çocuğun yaşıtları ve çocuğun kendisiyle görüşmelerini, biyografik verileri, çocuğun portfolyosunu, uzman görüşlerini birer veri kaynağı olarak toplamalıdır (Avcı & Ersoy, 2004; Johnsen, 2005, s.20-21; Smith, 2012, s.43). Ayrıca eş zamanlı olmayan gelişim de göz önünde bulundurulmalıdır. Eş zamanlı olmayan gelişim, çocukların tüm alanlarda üstün olduğu önyargısını ortadan kaldırmaktadır. Bu gelişime göre üstün yetenekli bir çocuk bazı alanlarda üstün olup, diğerlerinde ortalama hatta geride olabilir. Örneğin, matematikte çok ileri olup sosyal alanda daha geri olabilirler. Bir başka örnek ise kelime dağarcıklarının yaşıtlarına göre daha fazla olmasına rağmen matematik bilgileri ortalama veya ortalamanın altında olabilir. Üstün yetenekli çocukların bu bazı alanlardaki farklı olan gelişimleri uyumsuz gelişim (asynchronous development) veya eş zamanlı gelişim olarak tanımlanmaktadır. Çocuklarda yer alan geniş farklılıklar onlara özel bir eğitim programı hazırlanmasını gerekli kılmaktadır. Üstün yetenekli çocukların

tanılanması ve eğitimleri geniş bir yelpaze içinde olmalıdır. (Saranlı, 2017; Saranlı & Kurtulmuş, 2018). Bu yüzden üstün yeteneklilerin tanılanmasında tek bir ölçme aracı yeterli olmayacağı için yıllar içerisinde birden çok ölçme aracı geliştirilmiştir. Üstün yetenekli bireylerin tanı yöntemleri şunlardır;

**Zekâ Testleri:**

***Stanford Binet Zekâ Testi:***

Fransız psikolog Alfred Binet ve Theodore Simon tarafından yapılan ilk kullanılan zekâ testidir. Sadece hızlı ve yavaş öğrenen bireyleri değil, farklı yaş gruplarının da zekâ seviyelerini ölçmeyi amaçlamıştır. Bu test 1916 da Stanford Üniversitesi'nde çalışan Terman tarafından İngilizceye çevrilmiştir. 1937 ve 1960 yıllarında tekrar revize edilerek Stanford Binet testi adını almıştır. 1986 yılında yeniden düzenlenerek dört tür zihinsel yeteneği ölçecek şekilde yeniden düzenlenmiştir. Bunlar; sözel yargılama, soyut/görsel yargılama, niceliksel yargılama, kısa süreli bellektir. 15 farklı alt test bu dört özelliği ölçecek şekilde geliştirilmiştir (Baymur, 2004; Dinç & Sayar, 2009).

***Wechsler Zekâ Ölçeği***

New York'ta bir psikiyatri kliniğinde çalışan Wechsler, çocuklar için hazırlanmış olan Stanford Binet testinin yetişkin hastalara uygulandığında yetersiz olduğunu görmüştür. Bunun üzerine 1939 yılında araştırmalar yaparak yetişkinler için bir zekâ ölçeği geliştirmiştir. Farklı coğrafyalardan yaşları 16'dan 64'e kadar değişen yedi alt grupta 1700 kişilik bir örneklem üzerinde çalışmıştır. Wechsler ölçeğinin sözel bölüm ve performans bölümü olarak iki alt türü bulunmaktadır. Sözel bölümün alt testleri; genel bilgi testi, kavrayış testi, sayı dizileri, aritmetik testi, benzerlikleri bulma, kelime hazinesinden oluşmaktadır. Performans bölümünün alt testleri ise; resim düzenleme, resim tamamlama, bloklarla desen, şekilleri bir araya getirme, sayı-sembol testidir. Bu testin Stanford Binet testinden farklı olarak, sözel olmayan yanları da ölçer ve her yaş için aynı test maddeleri

kullanıldığı için değişik yaştaki kişileri daha etkili bir şekilde karşılaştırma sağlar (Baymur, 2004; Morgan, 2006).

#### *Grup Zekâ Testleri*

Bireysel testlerin çok fazla zaman alması ve yüksek maliyet gerektirmesi açısından bir kişinin çok sayıda insanı aynı anda ölçebileceği testler geliştirilmiştir. Bunlardan bazıları; Henmon Nelson Zekâ Testi, Kaufman Basit Zekâ Testi, Kuhlman Anderson Zekâ Testleri, Otis Lennon Okul Yetenek Testi, SRA Zihinsel Yetenekliler Testi, Kaliforniya Zihinsel Olgunluk Testi gibi. Grup testleri kolayca puanlanabilirler ve çok sayıda kişiye uygulanabilirler. Fakat daha az güvenilirdirler (Davis,2014; Dinç & Sayar, 2009).

### Yaratıcılık Testleri

#### *Aykırı Düşünme Testleri*

Bitmemiş bir resmi tamamlama veya sözel bir ifadeye birden çok çözüm yolu üretme gibi maddeler içermektedirler. Yaratıcı düşünmede en iyi bilinen test, Torrance Testidir. Torrance Testi, Torrance ve Ball tarafından geliştirilmiştir. Okul öncesinden üniversiteye kadar kullanılabilmektedir. Hem sözel hem de çizim alt testlerinden oluşmaktadır. Bu testlerde akıcılığa ve orijinalliğe bakılır (Baymur, 2004; Davis, 2014).

#### *Kişilik Envanteri*

Genellikle kişilerden belirli maddelere evet veya hayır cevabı verilmesinin istendiği testlerdir. Minnesota Çok Yönlü Kişilik Envanteri (MMPI) bu testlerden biridir. Bu test hastanede yatan hastalar üzerinde geliştirildiği için genellikle psikiyatrik hastaların tanısında kullanılır ve anormal davranışları, eğilimleri iyi bir şekilde ölçer. Bir başka kişilik envanteri ise kişilerin baskın olan güdülerini ölçmek için kullanılan Edwards Kişisel Tercih Testidir. Sıfat Tarama Listesi (ACL), alfabetik olarak düzenlenen 300 sıfattan oluşan basit ve çok yönlü olan bir diğer kişilik envanteridir. Ayrıca PRIDE (okul öncesi), GIFT (ilkokul), GIFFI

1 (ortaokul), GIFFI 2 (lise) olarak yayımlanmış kişilik envanterleri de bulunmaktadır (Davis, 2014; Morgan, 2006).

### Aday Gösterme

Aday gösterme, öğretmenin, ailenin ve arkadaşlarının aday göstermesi şeklindeki alt başlıkları içermektedir.

#### *Öğretmenin Aday Göstermesi*

Bir çocuğun üstün yetenekli olduğunu belirlerken kullanılan en genel yöntemlerden biri öğretmenin aday göstermesidir. Öğretmenler öğrencilerini gün içerisinde gözlemler, öğrencisinin geçmişine, önceki öğretmenlerinin yorumuna, ailesinin paylaştıklarına ulaşabilir konumdadır ve bunları inceleyebilir. Öğretmenler üstün yetenekli çocuğu aday göstermeden önce onları iyi tanıdıklarından ve incelediklerinden emin olmalıdırlar. Bu yüzden çocukları incelerken kendi yargılarının yanı sıra kontrol listeleri, gözlem ölçekleri ve portfolyolardan yararlanmalıdır. Öğretmenlerin çocukları aday göstermeleri konusunda birçok önyargı bulunmaktadır. Öğretmenlerin bazıları için iyi davranışlar gösterme, temizlik gibi konular ön plandayken bazıları içinde yönergelere uygun hareket etme, etkinlikleri yapabilme ön plandadır. Böyle durumlarda öğretmenlerin aday göstermesinde tutarsızlıklar yaşanmaktadır. Bu nedenden dolayı öğretmenlerin çocuklar hakkında yargıları üstün yetenekli çocuğu tanılamada tamamen ve tek başına belirleyici olmak yerine yönlendirici olmalıdır (Davis, 2014, s. 137; Jost, 2006, s. 29; Smith, 2012, s.44).

#### *Ailenin Aday Göstermesi*

Anne ve baba doğum öncesi ve sonrası olmak üzere her süreçte çocuklarının yanlarında bulunurlar. Aileler, çocuklarının bilgi ve becerileri, neleri yapıp neleri yapamadıkları konusunda en geniş bilgiye sahiptirler. Çocuklarının kaç yaşında konuşmaya başladığını, kaç yaşında okumaya başladığını, kaç yaşında özgün resimler çizdiğini ve kaç yaşında müzik oluşturabildiğini ilk ve en iyi aileler bilir. Çocuğun geçmişine dönük gelişiminde neler

yapabildiği konusunda ailelerden bilgi alınabilir (Clark, 2015, s. 187; Davıs, 2014, s. 141). Aileler üstün yetenekli çocuklarını aday göstermeden önce evde neler yapabildiğini, dikkatini ne kadar süre odaklayabildiğini, konuşurken ve kendini ifade ederken nasıl cümleler kurduğunu ve nelere önem verdiğini gözlemleyerek notlar almalıdır. Üstün yetenekli çocuğun tanılama sürecinde aileden edinilen bilgiler önemli bir kaynaktır. Bu süreçte aileye üstün yetenekli çocuklar hakkında bilgi ve eğitim verilerek çocuğunu gözlemlemesi istenmelidir. Fakat sadece aileden edinilen bilgilerle tanılama sürecine yön verilmemelidir (Kurtulmuş, 2010; Özkan, 2009).

### *Arkadaşlarının Aday Göstermesi*

Akranlar birbirleri hakkında geniş bir bilgiye sahip olduklarından dolayı aday göstermede oldukça başarılıdırlar. Akranlar kimin hangi yeteneği olduğunu çok iyi bilir. Hangi arkadaşının dansta iyi olduğunu, hangisinin yaratıcı fikirler bulduğunu, hangisinin spor yeteneği, hangisinin matematik becerisi veya hangisinin müzikte iyi olduğunu bilir. Kültürel olarak farklı kökenlerden gelen, kırsal kesimden gelen, sosyoekonomik düzeyi düşük olan veya azınlık olan akranlarının üstün yetenekli olarak belirlenmesinde önemli rol oynarlar. Akran fikirleri alınırken sorulacak sorular çocuğun düzeyine uygun olmalıdır. Sorular sorulmadan önce izlenecek adımlar özenle belirlenmelidir. Akranların aday göstermesinde dikkat edilecek bir konuda yakın arkadaşlarının ve sınıfta popüler olanın ismini söyleme durumudur. Bu konuda gerekli tedbirler alınmalı ve başta bu isimlerin verilmemesi konusunda uyarılmalıdır. Akranların aday göstermesi doğrudan veya gizli bir şekilde olabilir. Kullanılan yöntemin ve soruların içeriğine göre doğrudan mı yoksa gizli mi olacağı konusunda karar verilmelidir (Davis, 2014, s.144). Planlı ve düzenli bir şekilde tüm yöntemler ve aday gösterme türleri birlikte değerlendirilerek üstün yetenekli çocuğun tanılaması yapılmalıdır.

## Eğitim Stratejileri

Birçok araştırmacı ve eğitimci, normal okul müfredatlarının üstün yetenekli çocukların eğitimsel ihtiyaçlarını karşılamadığını, müfredatların yaratıcı ve çok yönlü olması gerektiğini kabul etmektedir. Üstün yetenekli çocukların kendilerine uygun bir eğitim alabilmeleri için birçok model ve eğitim müfredatı bulunmaktadır. Üstün yetenekli çocuklara özel hazırlanan eğitim stratejileri onların bireysel özelliklerine ve yaşlarına uygun olarak geliştirilmelidir. Aynı zamanda üstün yeteneklilerin eğitimleri için geliştirilmiş olan bu stratejilerin amacı, bireylerin ilgi ve ihtiyaçlarına da yönelik olmalıdır. Yaygın olarak kullanılan eğitim stratejileri; hızlandırma, gruplandırma ve zenginleştirmedir (Baykoç, 2010, s. 383; Callard-Szulgit, 2010, s.21; Vuran, 2013, s. 310).

### Hızlandırma

Hızlandırma programı 1930'lu yıllarda uygulanmaya başlamıştır ve on yıl içerisinde olumlu dönüşler alınmıştır. Eğitimde hızlandırmanın temel amacı, yaşıtlarına göre hızlı gelişim ve öğrenme gösteren öğrencilerin kendi hızlarına uygun öğretim programlarına devam etmelerini sağlamaktır. Hızlandırmada bir eğitim programı çeşitli uyarlamalar yapılarak normal süresinden daha erken tamamlanır. Hızlandırmanın sosyal ve duygusal yönden uyumsuzluk yaşanması, bu programı aldıktan sonra diğer yıllarda aynı programı tekrar etmek zorunda kalıp sıkılabilecekleri, yaşıtlarından uzak kalmaları gibi olumsuz etki edebilecek yönleri bulunmaktadır. Fakat diğer bir açıdan ise hızlandırma, sınıfta sıkılmayı önleyen ve kalıcı öğrenmeyi destekleyen stratejilerden biridir. Ayrıca, öğrenciler hızlandırma programına alınabilmeleri için öğrencinin istekli olması, hızlandırma programına sosyal ve duygusal olarak hazır olması, en az bir alanda ileri düzeyde yetenekli olması, ilgi alanı ve yetenekli olduğu alanla uyumlu olması gerekmektedir ( Robinson, Shore & Enersen, 2014, s. 224; Sak, 2011; Vuran.2013).

*Hızlandırma Türleri:*

### *Erken Başlama*

Bu uygulama, üstün yeteneği erken yaşlarda ortaya çıkan çocukların takvim yaşına bakılmadan bir veya iki yıl erken okula başlatılması şeklinde yapılmaktadır. Bu uygulama yapılırken çocuğun okula başlama zamanındaki bedensel, duygusal ve toplumsal gelişimi dikkate alınmalıdır. Eğer dikkate alınmaz ise iletişim zorlukları, küçük kaslarda bozulma, iletişim kurma zorlukları ve yeterince gelişmediği için ortaya çıkan başarısızlıklar sonucu kendine güvensizlik gibi durumlar ortaya çıkabilir. Bu uygulama birçok ülkede yapılmaktadır. Türkiye'de de ilköğretim kademesinde yönetmeliğin 41. Maddesi erken başlamaya olanak vermektedir (Akkanat, 2004; Özbay, 2013).

### *Sınıf Atlatma*

Çocuk okula başladıktan sonra, uzman görüşlerine, yapılan ölçümlere ve okul başarısına bakılarak zekâ ve öğrenim düzeyine uygun bir ya da iki üst sınıf atlama yapılmaktadır. Sınıf atlama iki yol kullanılabilir. Bunlardan birincisi akademik yıl içinde yapılan hızlandırmadır. İkincisi ise, çocuğun tüm yılı atlamasıdır. Sınıf atlama bir diğer adıyla çifte promosyon, genellikle daha düşük ilköğretim seviyelerinde gerçekleştirilirken bazen de daha üst düzey sınıf kademelerinde de gerçekleştirilir. Üstün yetenekli çocuğun kendi akıl yaşıyla orantılı başka bir çocukla birlikte olması, eğitimi daha erken bitirmesi, hayatını daha erken kazanmaya başlaması sınıf atlamanın yararlarındandır. Fakat yaşça daha büyüklerin yani kendisinden bedensel ve sosyal açıdan daha farklı olanların yanına konduğunda çocuk, kendini yetersiz görebilir. Özellikle ilköğretimde yapılan sınıf atlamalarda öğrenciler bilgilerinin arasındaki boşlukları doldurmada zorluk çekmektedirler. Bu yüzden sınıf atlama lise veya üniversite düzeyinde daha olumlu sonuçlar doğurabilir (Akkanat, 2004; Cutts & Moseley, 2004, s. 219; Davis, 2014, s. 166).

### *Ders Atlama*

Ders atlama aslında kısmı bir hızlandırmadır. Üstün yetenekli çocuğun daha yüksek sınıftaki öğrencilerle belli dersleri öğrenmesini içerir. İlkokulda başlayıp liseye kadar devam edebilir.

Çocuğun özellikle çok üstün yetenek sergilediği derslerde yapılmalıdır. Çocuk, bazı derslerde daha yüksek sınıftakilerle birlikteyken kendi sınıfından ve arkadaşlarından ayrılmadan eğitimine devam eder. Bu durum çocuğun üst düzey beceri sergilediği alanda ilerlemesi sağlarken aynı zamanda sınıf düzeyindeki diğer alanlarda da gelişimini sağlar. Ders atlamada bir önceki yılda gördüğü konuyu daha sonra tekrar etmesi durumu olabilmektedir. Bu yüzden ders atlama dikkatlice planlanarak gerçekleştirilmelidir. Tek bir dersten sınıf atlamada bazı durumlarda çocuğun kendisinden yaşça büyük olan sınıfa uyumu da gözlenerek eğer akademik ve sosyal açıdan uyumluysa daha sonra tam hızlandırma yapılabilir ( Baykoç, 2010; Davis, 2014; Sak, 2009).

### *Üniversiteye Erken Giriş*

Bu uygulama orta öğretimde gerçekleştirilen hızlandırmayla gerçekleştirilebildiği gibi üstün yetenekli lise öğrencisi üniversiteye tam zamanlı olarak erken kabul edilir. Yapılan bazı araştırmalarda bazı öğrenciler aileden ayrılma ve yurt konusunda zorluklar yaşadığını belirtirken bazı öğrenciler de evden ayrılmanın ve uyum sağlamanın çok kolay olduğunu belirtmişlerdir. Kazanılan zaman bakımından da üniversiteye erken giriş öğrencilere faydalı olmuştur (Davis, 2014; Robinson vd., 2014; Sak, 2009).

### Gruplama

Normal sınıfta bulunan üstün yetenekli öğrenciler için özel bir sınıfla gruplandırma, küme gruplandırmaları, özel bir okulla gruplandırma, kaynak merkezlerinde gruplandırma, kaynak odada gruplandırma ve özel seminerler, özel yaz kursları, lise, üniversite gibi özel çalışma merkezlerinde uygulamaları bulunmaktadır. Gruplamalar çocukların sosyal becerilerini geliştirir ve uygun olarak düzenlendiğinde yeteneklerini geliştirmede de yüksek düzeyde başarı sağlanır. Benlik kavramlarının gelişmesinde olumlu ilerlemeler sağlanır. Gruplandırmada akademik değerlendirme söz konusu olduğunda normal çocuklar ve aileleri bu uygulamaya olumsuz bakarlar (Avcı & Ersoy, 2004; Uyaroğlu, 2011).

### *Tam Gün Homojen Sınıflar*

Üstün yetenekli çocuklar eğitime her gün ve her zaman kendisi gibi üstün yetenekli çocuklarla normal programdan farklı zenginleştirilmiş bir program ile devam ederler. Özel sınıflar ve özel okullar bu uygulama içerisinde yer alır. Özel sınıflar, normal okullarda belli sayıda üstün yetenekli çocuk için açılan ayrı araç, gereç ve öğretmenin bulunduğu sınıflardır. Özel okullar ise sanat, fen alanındaki okullar örnek verilebilir. Yetenek açısından birbirine benzer kişilerden oluştuğu için uyarıcı bir ortam sağlanmış olur. Fakat bu uygulamada üstün yetenekli çocuklar normal çocuklar ile daha az iletişim içinde olurlar (Davis, 2014, s. 237; Özdemir, 2006).

### *Tam Gün Heterojen Sınıflar*

Üstün yetenekli öğrenci sınıfından ayrılmadan normal örgün sınıfında seviye grupları oluşturularak çalışmalar yapılır (Baykoç, 2010, s. 312; Çitil & Ataman, 2018).

### *Yarım Gün veya Geçici Gruplamalar*

Üstün yetenekli çocuklar haftada bir öğleden sonra iki veya üç saatliğine normal sınıflarından ayrılarak, üstün yeteneklilerin eğitimi konusunda uzman bir eğitimcinin denetiminde zenginleştirme etkinliklerine katılmasıyla gerçekleşir. Bu durum, normal sınıf çalışmalarından öğrencilerin bir süre ayrı kalması ve bazı konuların işlenememesi nedeniyle normal öğrenciler arasında üstünlere karşı tepkilere neden olmuştur (Davis & Rimm' den aktaran Özdemir, 2006).

### *Okul İçinde Okul*

Öğrenci sayısı az olan birbirine yakın okulların bulunduğu şehirlerde ve öğrenci sayısı fazla olan büyük okullarda uygulanması olanaklıdır. Tam zamanlı bir modeldir. Bu model sadece bir okulun öğrencileri için de uygulanabilir. Eğer bir okulda uygulanacaksa üstün yetenekli öğrenciler ayrı bir binada homojen sınıflarda toplanırlar (Vuran, 2013, s. 385).

### Zenginleştirme

Üstün yetenekli çocukları kendi akranları arasında ve normal sınıflarda tutularak programların zenginleştirilmesi, çeşitlendirilmesi ve eğitim olanaklarının artırılması yoludur. Yatay ve dikey zenginleştirme olarak ikiye ayrılmaktadır. Yatay zenginleştirmede etkinlik çeşidi artırılır. Dikey zenginleştirmede ise, belirlenen konuyla ilgili derinlemesine araştırmalar yapılır. Yetileri tümüyle kullanabilmek, bilgi hazinesini genişletmek, anlamayı derinleştirmek, yaratılıcılığa şans vermek zenginleştirme modelinin amaçlarındandır. Türkiye dışındaki çoğu ülkede en yaygın biçimde uygulanan programdır. Türkiye'de yaygın kullanılmamasının nedenleri arasında öğretmenlerin bu konuda yetişmemiş olmaları ve sınıf sayılarının kalabalık olması gösterilebilir. Zenginleştirme eğitim uygulamalarında, bireyin gereksinimine göre müfredatı belirleme, materyalleri çeşitlendirme, yaratıcı ve eleştirel düşünmeyi geliştirme, müfredatı derinlemesine inceleyerek genişletme alınması gereken önlemlerdir. Zenginleştirme programının yararları ise, üstün yetenekli çocukları normal akranlarından ayırmadan, sosyal gelişimlerine teşvik etmesi, üstün yetenekli çocukların kendi hız, kapasite ve yeterliliklerine göre gelişmelerini sağlarken akranlarıyla iş birliği içinde olmaları, daha uyumlu ve esnek olmalarını sağlaması ve tüm çocuklar bir arada olduğu için ebeveynlerin daha fazla desteklemesini sağlamasıdır. Zenginleştirme yapılırken teknik ve yöntemler, araştırma merkezi, programlı öğretim, bağımsız çalışma, etkileşimli materyal, çoklu zekâ, asistanlık ve proje tabanlı öğrenme gibi farklı yöntemler kullanılmalıdır. Halk eğitim merkezleri, müzeler, toplantı merkezleri de okul içindeki sınıf, kütüphane, koridorun kullanıldığı gibi okul dışında bu merkezler de kullanılmalıdır (Akkanat, 2004; Cutts & Moseley, 2004; Özbay, 2013, Vuran; 2013).

## Üstün Yetenekli Çocukların Özellikleri

Üstün yetenekli bireyler homojen gruplar halinde olmadığı için özelliklerini belirlemede güçlükler yaşanmaktadır. Üstün yetenekli birey sayısı kadar özgün ve farklı özellikler vardır (Clark, 2013, s.46). Üstün yeteneklilerin tanılamasında bu çocuklarda sıkça gözlenen

özelliklerin yer aldığı birçok liste geliştirilmiştir. Yeteneğin ortaya çıkışı ve tanılamasında her birey birbirinden farklı özellikler gösterir. Bu yüzden Türkiye'de en yaygın görülen özellikler ayrı olarak incelenmelidir. Tanılama için bu özelliklerin bir kısmı kullanıyor olsa da ayrıca gözlemlere ve testlere de ihtiyaç duyulmaktadır. Çünkü burada belirtilen özelliklerin bir kısmı normal çocuklarda da gözlenmektedir. Yapılan listelerin amacı üstün yeteneklileri daha yakından tanımak için geliştirilmiştir (Akarsu, 2004).

Üstün yetenekli çocukların özelliklerini belirtmeden önce bu tür çocukların daha erken gösterdiği özellikler belirtilmelidir. Bu çocukların daha erken gösterdiği davranışlar, işitme, görme gibi duyulara verilen uyaranlara karşı gösterdikleri duyarlılıktır. Kol ve bacak hareketleri normal çocuklara göre daha az hareketlidir. Yüzünde daha büyük bebeklerde görülen anlamlı ve şaşkın bir ifade yer alır. Son olarak ise uyaranlara yetişkinlerden bağımsız bir şekilde tepkide bulunabilmeleridir (Davaslıgil, 2004).

Üstün yetenekli çocukların gelişimleri ayrı olarak incelendiğinde ise fiziksel ve motor, bilişsel ve dil, sosyal ve duygusal özellikler olarak ayrılabilir.

### Fiziksel ve Motor Gelişim Özellikleri

Üstün yetenekli çocukların fiziksel özellikleri çeşitli araştırmalar sonucu elde edilse de fiziksel gelişim birden çok faktöre (ekonomik durum, kültürel çevre, aile özellikleri gibi) bağlıdır. Bu yüzden tüm bu faktörler dikkate alınarak inceleme yapılmalıdır.

- Beden yapıları diğer akranlarına göre daha iri ve sağlıklıdır.
- Doğum ağırlıkları normal çocuklara göre ortalamanın üzerindedir ve boyları daha uzundur.
- Yürüme, konuşma ve diğer motor becerileri akranlarından daha erken dönemlerde gerçekleşir.
- Omuz ve kalçaları diğer çocuklara göre daha geniştir ve ciğerleri daha kuvvetlidir.
- Duyu organlarındaki bozukluklara daha az rastlanır.

- Genel olarak organlarının sağlığı akranlarından çok iyidir ve hastalıklara karşı dirençlidirler.
- Beden özürlerine çok az rastlanmaktadır.
- Daha hareketli, hızlı ve koordinasyon gerektiren işlerde tepkileri hızlıdır.
- Akranlarıyla karşılaştırıldıklarında daha ritmik ve atletiktir (Bakır, 2015; Çağlar, 2004; Gross'dan aktaran Doğan, 2015; Poter'den aktaran Seyhan, 2015).

**Bilişsel ve Dil Gelişim Özellikleri**

Üstün yetenekli çocuklar akranlarına göre farklı zihin özelliklerine sahiptir. Bu zihin özellikleri akranlarından daha ileridir ve birçok konuda düşünme becerileri üst seviyededir.

- Daha kolay ve çabuk öğrenirler.
- Zihinsel olarak kolayca genellemeler yapabilirler ve belleklerinde daha uzun süre muhafaza edebilirler.
- Erken konuşabilirler ve konuşurken bedensel ifadelere daha az yer verirler. Kelimeleri yerinde kullanmaya çalışırlar ve akıcı bir şekilde konuşmayı sürdürürler.
- Dikkatlerini daha uzun süre yoğunlaştırabilirler.
- Kolayca ezber yapabilir ve ezberlediklerini hafızalarında uzun süre tutabilirler.
- Soyut düşünme becerileri geliştiği için daha küçük yaşlarda mecâzi anlamları kavrayabilirler.
- Küçük yaşlardan itibaren mantıksal muhakemeler kurabilir ve karmaşık problemleri rahatça çözümleyebilirler.
- Detaylı ve dikkatli bir gözlem yeteneğine sahiptirler.
- Neden ve sonuç ilişkilerini hızlı kurabilirler ve daha kolay çözümleme yeteneklerini gelişmiştir.

- Olaylar karşısında sorgulayıcı tutumlar sergilerler.
- Kendi yaşıtlarından daha üst seviyede konulara merak gösterirler ve araştırmaya isteklidirler.
- Yeni ve farklı ürünler ortaya koymaktan hoşlanırlar ve yüksek düzeyde bir yaratıcılığa sahiptirler.
- Hayal güçleri olağanüstü boyutlardadır.
- Genelleme yapma, bilgileri transfer etme, mantıksal çağrışımlarda bulunabilme özellikleri yaşıtlarından ileridedir.
- Başkalarının fark edemediği detayları görebilirler ve ayrıntılara dikkat ederler.
- Doğru ifadelerle konuşurlar. Bebeksi konuşmalar görülmez. Konuştukları andan itibaren yetişkinlere benzer konuşma ifadelerinde bulunurlar.
- Kelime bilgileri geniş düzeydedir. Sözel yeterlik alanı gelişmiştir.
- Sözlü ve yazılı dili akranlarından ileri düzeyde uygun biçimde ve daha iyi ifade edebilme yetenekleri vardır.
- Sözcükleri anlama ve kavramada üstün beceri gösterdikleri için yaşıtlarından daha erken okumaya başlamaktadır.
- Bebeklik döneminden itibaren kitaplara ve okumaya merakları vardır (Baykoç, 2010; Callard-Szulgit, 2010, s.11; Cutts & Moseley, 2004, s.63; Hertzog, 2008, s.6; Ömeroğlu, 2004; Rogers, 2002, s.27; Saranlı & Kurtulmuş, 2018).

**Sosyal ve Duygusal Gelişim Özellikleri**

Üstün yetenekleri bireylerin sosyal ve duygusal özellikleri bazı araştırmacılar tarafından üst düzeyde kabul edilirken bazı araştırmacılar tarafından ise daha alt düzeyde olduğunu yönündedir. Fakat kabul edilen genel kanı sosyal ve duygusal yönden de üst düzeyde olduklarıdır.

- Akranlarına göre sosyal yönden çabuk gelişirler.
- Yeni ve farklı durumlara daha kolay uyum sağlayabilirler.
- Bağımsız ve çok yönlü çalışmayı severler ama gerekirse arkadaşlarıyla iş birliği kurabilirler.
- Başkalarıyla içten ve yakın dostluklar kurup bunu uzun süre devam ettirebilirler.
- Katıldıkları sosyal aktivitelere verimlik katkılarda bulunurlar.
- İnsanlarla etkileşimlerinde oldukça olgundurlar.
- Birçok sosyal problemle karşılaşsalar bile bunlara uygun çözüm yolları bulurlar.
- Başkalarının ihtiyaçlarına ve düşüncelerine duyarlı davranırlar.
- Organizasyon yetenekleri gelişmiştir ve grup içinde doğal bir şekilde lider seçilirler.
- Başkalarına yardım etmekten mutlu olurlar ve toplumsal olaylara karşı akranlarından daha duyarlıdırlar (Avcı, 2005; Johnsen, 2005, s.16; Ömeroğlu, 2004; Özbay, 2013).

## Üstün Yetenekli Çocukların Arkadaş ve Aile İlişkileri

### Arkadaş İlişkileri

Üstün yetenekli çocuklar genel olarak yüksek uyum becerisine sahip oldukları için arkadaşları arasında popülerdir. Yaşıtları arasında lider olarak görülmektedir. Genellikle arkadaşları ile iş birliği içinde olup çevreleri tarafından sevilmektedir. Arkadaşları ile ilişkilerinde onların görüşlerine danışılmaktadır ve karar verme aşamasında fikirleri sorulmaktadır. Üstün yetenekli çocuklar arkadaş ilişkilerinde yardımseverdir. Kendi çalışması bittiği zaman daha yavaş olan arkadaşlarına yardım etmektedir. Ayrıca sınıf kitaplarını düzenlemek, oyuncakları sınıf merkezlerine yerleştirmek gibi genel işlerde de rol almaktadır. Bu çocuklar arkadaşları ile ilişkilerinde uyumlu davranış sergileyerek sosyal katılım göstermektedir. Yaşıtlarına göre daha az ben merkezci olmalarından ve daha fazla

empati becerisine sahip olmalarından dolayı arkadaşlık ilişkilerinin yüksek olduğu görülmektedir. Arkadaşlarının isteklerine ve onların ihtiyaçlarına da diğer akranlarından daha fazla önem vermektedir (Ataman, 2003; Oğurlu & Yaman,2010; Saranlı & Kurtulmuş, 2018; Saranlı & Metin, 2012).

Bazı araştırmalar ise üstün yetenekli çocukların kolay uyum sağladıklarının ve popüler olduklarının aksine içe dönük oldukları ve arkadaşlarından farklı özelliklere sahip oldukları için tuhaf görüldüklerini ortaya koymaktadır. Bu durumda çocukların arkadaş edinebilmesi zorlaşmakta ve dışlanmaktadır. Üstün yetenekli çocuklar yaşıtlarından belirgin farklılıklar gösterdikleri için arkadaşlık ilişkilerinde yalnızlaşmaktadır. Ayrıca arkadaşları ile olan ilişkilerinde seçici olmaları ve mükemmeliyetçilik nedeniyle iletişimde çatışma yaşadıkları görülmektedir. Çoğunlukla kendi hayal dünyalarında yaşamaktadır. Kendilerini diğerlerinden farklı olarak gördükleri için herhangi bir arkadaş grubuna dâhil hissetmemektedir. Arkadaşları konuşmaktan çekinmektedir. Bundan dolayı birçok üstün yetenekli çocuk arkadaşlık ilişkisi başlatmakta sıkıntı çekmektedir (Akkan, 2012; Gür, 2011; Karakuş, 2010; Stuart & Beste, 2008)

### Aile İlişkileri

Üstün yetenekli çocukların gelişimi ve eğitimi üzerinde aile olan ilişkilerinin önemli bir işlevi vardır. Üstün yetenekli çocuklar da diğer çocuklar gibi aile olan ilişkilerini diğer ilişkilerine yansıtmaktadır. Aile ile sorunları olan çocukların diğer ilişkilerinde de sorunlu oldukları görülmektedir. Aile ile sağlıklı bir iletişim ve etkileşime sahip çocuklar diğer ilişkilerinde de sağlıklı bir iletişim kurmaktadır. Sağlıklı aile ortamının oluşmasını sağlayan ailelerin çocuklarını karar alma sürecine dâhil eden çocuklarına karşı destekleyici aile oldukları görülmektedir. Bu ailelerin birlikte yemek yedikleri, oyun oynadıkları, gezdikleri yani daha fazla zaman geçirdikleri görülmektedir. Sağlıklı bir ortamda yetişen çocuk da aile ilişkilerinde genel olarak uyumlu ve duygusal anlamda açık oldukları görülmektedir. Aile

ile ilgili sorunlarını daha çok konuşma yolu ile iletişimi tercih ederek çözmektedir (Akkan, 2012; Çamdeviren,2014; Öztabak, 2018).

Sağlıksız aile ortamı, ailelerin çocuklarının farklı gelişim özellikleri ile başa çıkamadıkları için tartışmalar yaşanmasından ortaya çıkmaktadır. Bu durum aile ilişkilerinde gerginlik yaratmaktadır. Ayrıca bu aile ortamlarında stres ve baskıcı tutum olduğu görülmektedir. Sağlıksız ortamda yetişen üstün yetenekli çocuklar aile ile ilişkilerinde daha çok çatışma yaşamaktadır. Aile, çocuğu üstün yetenekli olduğu için yüksek beklenti içine girmektedir. Yüksek beklenti de çocuk kendini baskı altında hissetmektedir. Bu baskı ile çocuk, aile ilişkilerinde ya çok içine kapanık ya da hırçın olmaktadır (Ataman, 2003; Gür, 2011; Öztabak, 2012).

## Sosyal Beceriler

### Sosyal Becerilerin Tanımı

İnsan, sosyal bir varlıktır. Bu özelliğinden dolayı diğer bireylerle iletişim ve etkileşim içinde olma ihtiyacı duyar. Sosyal beceriler, insanın doğası gereği sahip olduğu özeliğini yansıtabilmesi için önemlidir. Sosyal becerileri ile ilgili birçok tanım bulunmaktadır.

Combs ve Slaby (1977) sosyal beceriyi belli bir sosyal bağlamda öncelikle başkalarına yararlı olacak şekilde sosyal açıdan faydalı etkileşim kurma yeteneği olarak tanımlar (Combs & Slaby'den aktaran Kurtulan, 2015).

Walker ve arkadaşları (1988) sosyal becerileri üç elementli bir yapı olarak tanımlamaktadır. Bu elementler, bireyin diğer bireyler ile olumlu ilişkiler kurup sürdürmesini sağlama, sınıfa uyumu destekleme ve akran kabulünü sağlama, bireyin sosyal çevresiyle uyumlu bir şekilde başa çıkmasını sağlamaktır (Özdemir, 2013)

Mcfall (1992) sosyal becerileri kişinin belli durumlarda gösterdiği diğer kişilerin sosyal yeterliliğine ilişkin verdikleri karar ile sonuçlanan davranışlar olduğunu savunmuştur. Mcfall, sosyal becerinin biliş boyutuyla ilgilenerek bireyin performansının fizyolojik,

bilişsel ve sosyal olarak üç sistem temelinde değerlendirilebileceğini belirtmiştir. Sosyal becerilerin birbirini izleyen adımlar olduğunu en son aşamada yeterli ve yetersiz olarak değerlendirildiğini söylemiştir. Mcfall'a göre bilişsel sürecin herhangi bir evresinde yetersiz işlem olduğunda diğer evrelerdeki davranışları da olumsuz olarak etkileyebilmektedir (Sungur, 2010).

Warger ve Rutherford (1993) sosyal becerileri, bireyin sosyal ortamlar içerisinde olumlu sonuçlar alabilmesini sağlayan, öğrenilmiş davranışlar olarak tanımlar (Arslan, 2010).

Duffy'e göre (1998) insanlar belirli ihtiyaçlarını ve düşüncelerini belirtmek için diğer insanlarla iletişim halindedir. İnsanların olumlu ilişkiler kurabilmesi için diğer insanlar tarafından sosyal kabulünün gerçekleşmiş olması gerekir. Bu sosyal kabulü sağlayan becerilerin tamamına sosyal beceriler denir (Karoğlu, 2016).

Sergin ve Giverts (2003) sosyal beceriyi birden çok özellik olarak tanımlamıştır. Bu özellikler; belli amaçlara yönelik doğru davranışı seçme becerisi, sosyal desteği kaybetmeden olumlu ve olumsuz duygu ve düşünceleri karşı tarafa iletebilme yeteneği, olumlu desteği en üst seviyeye çıkarıp cezayı ise en aza indirerek diğer bireylerle etkileşimde bulunma becerisidir (İnci, 2014).

Swindells ve Stagnitti (2006) sosyal beceriyi sosyal düşüncelerin sosyal durumlarla ilişki içinde olan beceriler veya sosyal düşüncelerin başarılı bir şekilde yansıması olarak görürler (Arslan, 2016).

Sosyal beceri, kişilerarası ilişkilerde sosyal bilgiyi anlamanın yanında uygun tepkilerde bulunma amaçlara göre değişebilen hem gözlenebilir hem de gözlenemeyen bilişsel ve duyuşsal olan öğrenilebilir davranışlardır. Ayrıca sosyal beceri, başkalarıyla etkileşimi mümkün kılacak, olumsuz tepkileri önleyen olumlu tepkiler sağlayan sosyal yönden kabul edilebilir davranışlar olarak da tanımlanabilir (Şahin'den aktaran Sungur, 2010).

Sosyal beceriler, sosyal çevre içerisinde yapılması gereken ve insanlar arasındaki ilişki ve etkileşimi geliştiren becerilerdir (Kaf, 2000).

Sosyal beceriler kişilerarası ilişkilerde hedefe yönelik gerçekleştirilen sosyal bilgiyi alma, çözümleme, tepkide bulunma ve hem gözlenebilen hem de gözlenemeyen bilişsel ve duyuşsal davranışlarını kapsayan öğrenilebilir davranışlardır (Yüksel'den aktaran Vural, 2006).

Sosyal beceriler, öğrencilerin ailesi, akranları, öğretmenleri ve diğerleriyle iletişim ve etkileşim kurmalarını kolaylaştıran ve bulundukları ortamda sosyal kabullerini artıran davranışlar olarak tanımlanabilir (Sucuoğlu & Kargın, 2006).

Çocukların sosyal becerilerinin belirlenmesinde birden fazla ortam ve kaynaktan yararlanılmalıdır. Eğer tek bir kaynak ve ortama bağlı kalırsak sosyal beceri hakkında sınırlı bilgi edinmiş oluruz (Spence, 2003).

### Sosyal Becerilerin Değerlendirilmesi

Sosyal becerileri değerlendirmenin amacı, bireyin sosyal alanında herhangi bir eksiklik olup olmadığını ve bireyde sosyal becerilerin durumunu belirlemektir.

Değerlendirme aşamasında sorulması gereken ilk soru, çocuğun sosyal yeterlilik durumunda bir sorunu olup olmadığıyla ilgilidir. Eğer çocuk sosyal alanda problem yaşıyorsa bunun nedeni araştırılmalıdır. Sosyal beceri eksikliği de bu sosyal alanlarda yaşanan sorunlardan biridir (Kurtulan, 2015).

Sosyal beceri eksikliğinin tam olarak anlaşılması için birden fazla değerlendirme yöntemi bir arada kullanılıp düzenli ölçümler ve kayıtlar yapılarak karar verilmelidir (Gülay & Akman'dan aktaran Karaşahin, 2016).

Mcfall (1982), sosyal becerileri değerlendirmede kâğıt ve kalemle kendini değerlendirme, davranışsal rol oynama, yarı doğal performansın gözlenmesi, başkalarının önemli değerlendirmeleri olarak dört yöntem belirlemiştir. En yaygın kullanılanı kâğıt ve kalemle kendini değerlendirme yöntemidir. Rol oynama yönteminde kişi gerçek hayatta karşılaşacağı durumlarla alakalı çıkarımlar yapar. Sosyal beceri düzeyini belirlemek için ise yarı doğal

performansın gözlenmesi yöntemi kullanılır. Kişinin hayatında yer alan diğer kişilerden sosyal becerileri hakkında yorumlar ve açıklamalar yapılması da istenir. Tüm bu yöntemler bir uzman aracılığıyla yapılır. Uzman kişiler bireyleri değerlendirir ve sosyal beceri durumlarını inceler (Karoğlu, 2016).

Sosyal becerileri değerlendirmede kullanılan bir diğer teknikler sınıflandırması ise, gözlem, görüşmeler, davranış derecelendirme ölçekleri, sosyometrik ölçümlerdir.

- Gözlem, birey hakkında doğrudan bilgi edinmek amacıyla kullanılır. Çocuğun kendi ortamında doğal davranışları kaydedilir. Çocuğun sosyal becerilerini gözlemlemeden önce hazırlık yapılarak hangi davranışların gözleneceğini, o davranışı sergileyebileceği farklı ortamlar ve farklı zaman dilimleri belirlenmelidir. Doğal veya yapılandırılmış gözlem yaparak hem çocuklara yeni öğretilebilecek sosyal becerilere karar verilebilir hem de çocuklardaki sosyal beceri durumlarının düzeyi belirlenebilir.
- Görüşmeler, sosyal alanda davranış problemleri belirlemede kullanılan en eski yöntemlerden biridir. Görüşme aile, akran gibi çocuğu iyi tanıyan kişilerle veya çocuğun kendisiyle yapılabilir. Görüşme yapmadan önce sorulacak sorulara karar verilmelidir. Görüşme esnasında gelişen yeni bir konu olursa hazırlanan sorular haricinde de yeni sorular sorulabilir. Görüşme esnasında sosyal beceriler hakkında genelden özele doğru soru sorulmalıdır. Görüşme yöntemi ile çocuk hakkında ayrıntılı bilgi edinilebilir.
- Davranış değerlendirme ölçekleri, aile veya öğretmen gibi çocuğu iyi tanıyan kişilerin çocuğun sosyal becerilerini derecelendirme ölçeklerini cevaplandırarak değerlendirilmesidir. Ölçekler kısa sürede, düşük maliyetle ve geniş kapsamlı sorularla çocuğun sosyal becerilerini değerlendirmede yaygın olarak kullanılan yöntemler biridir.
- Sosyometrik ölçümler, çocuğun sınıf arkadaşları arasındaki durumu belirlemek için kullanılan yöntemdir. Çocuğun akranları arasında sevilme durumu hakkında önemli

bilgi verir. Bu ölçümlerde çocuklara beraber oynamayı tercih edecekleri üç veya beş arkadaşının, en az tercih edecekleri üç veya beş arkadaşının adı sorulur. Elde edilen sonuçlara göre sınıfta en çok seçilen kişi, en az seçilen kişi gibi özellikler belirlenir. Fakat sosyometrik ölçümler doğrudan sosyal beceri değerlendirmede sınırlı olan bir yöntemdir. Sosyometrik ölçümler kullanılmadan önce çocukların ailesinden izin alınması gerekir (Kamaraj, 2004; Özdemir, 2013).

Jalongo (2006) ise çocukların sosyal becerilerini dört şekilde değerlendirmektedir. Öğretmenler öğrenme ortamını açık veya kapalı şekilde oluşturup sosyal beceriyi bu ortamlarda gözlem yaparak değerlendirebilir. Küçük gruplar oluşturarak sosyal etkileşim gerektiren durumlar yaratarak, toplumun sorunlarıyla alakalı örnek olaylar getirmek gibi, grup projesi yapabilir. Önemli görülen durumlarla alakalı hikâyeler ile değerlendirme yapılabilir. Örnek durumlar verilerek sınıflandırma tekniği ile çocuğun kendi yaşantısı hakkında bilgiler edinilebilir (Kiper, 2016).

Sosyal becerileri değerlendirmede kullanılan bir diğer teknikler sınıflandırması ise, davranışsal görüşme, kendi kendini rapor ölçümleri, davranışsal gözlem ve diğer tekniklerden oluşmaktadır. Davranışsal görüşme, bireyin gösterdiği davranışlar ve sergiledikleri tutumlar incelenerek geçmiş yaşantısı hakkında bilgi toplanır. Yapılan değerlendirmede sadece bir kişi olduğu için yüzeysel olmaz, derinlemesine inceleme gerçekleştirilir. Kendi kendini rapor ölçümlerinde kişi kendini değerlendirir. Bu yöntemin uygulanması, cevaplandırılması ve değerlendirilmesi kolay olduğu için sıklıkla tercih edilir. Sosyal beceri envanterini kendi kendini rapor ölçümlerine örnek verebilir. Sosyal beceri envanteri sosyal duyarlık, sosyal kontrol gibi çeşitli alt boyutlardan oluşan kişin kendini değerlendirmesini sağlayan bir yöntemdir. Davranışsal gözlem, öğretmen, aile veya uzman kişi bireyi çeşitli ortamlarda gözlemleyerek incelemeler yapar. Gözlemledikleri durumları değerlendirerek rapor haline getirirler. Diğer teknikler, yapılandırılmayan tekniklerdir. Akranların birbirlerini tercih ederek en popüler arkadaş olunanın, arkadaş olunmayanın gibi durumları belirleyen sosyometri diğer tekniklere örnek verilebilir (Bacanlı, 2014).

## Sosyal Becerileri Etkileyen Faktörler

Okul öncesi dönem çocuklara verilen eğitimin amacı, akademik becerilerinin gelişmesini sağlamanın yanında sosyal çevreye uyum içinde olabilmeleri için de gerekli becerilerin sağlanması olmalıdır. Çocuklar kendisini ve duygularını ifade edebilmeyi, soru sorabilmeyi, karşısındakini anlayabilmeyi, zor durumlarla başa çıkabilmeyi öğrenen çocuk, akademik becerileri daha rahat geliştirebilecektir (Akkök, 2006; Sousa, 2003, s.51). Tüm bu özellikler çocuklarda sosyal beceriyi geliştirmekle kazandırılabilir. Çocuklarda bu sosyal beceri gelişimini etkileyen birçok faktör bulunmaktadır.

### *Kendine Güven ve Becerilerin Farkında Olması*

Kendine güven gelişiminin başlangıcı 1- 1,5 yaş civarıdır. Çocuk, kendine güven kavramını etrafındaki yetişkinlerle girdikleri ilişkilerin yapısı etkilemektedir. Benlik algısı, çocuğun bu etkileşim sürecinde gelişmektedir. Çocukların kendilerine olan güvenlerini sağlamada yetenek ve becerilerinin farkında olması önemli bir faktördür. İlgili konularda karar verebilen ve bunların sonuçlarını gözlemleyen çocuklar kendilerini daha iyi tanırlar. Böylece kendilerini daha iyi tanıyan çocuklar da sosyal becerileri geliştirmek daha olumlu yönde ilerler (Arslan, 2010).

### *Aile*

Aile, çocuğun eğitimini ilk aldığı yerdir. Çocuk ilk sosyal davranışlarını aile içerisinde meydana getirir. Ailenin tutumundan, davranışlarından etkilenerek aileyi model alırlar. Aile, çocuğun sosyal kabulü için gerekli ortamı hazırlar ve sosyal kabul davranışlarını sergileyebilmesi için destek olur. Aile ile çocuğun arasında gelişecek olan sağlıklı iletişim çocuğun sağlıklı kişilik geliştirmesine yardımcı olur (Bıçakçı'dan aktaran Karaşahin, 2016; Pasternak & Guy, 2015; Seefeldt, 2005). Aile en başta çocukta bağlanma türlerini geliştirerek ilk güven duygusunu kazandırır. Bu güven duygusu çocuğun hayatının ilerleyen dönemlerinde sosyal ilişkilerinde büyük önem taşır. Ayrıca ailenin çocuğa karşı sergilediği tutumlar, çocukta belli kişilik özelliklerinin kazanılmasını sağlar. Aile çocuğuna karşı tutarlı

tutumlar sergilemelidir. Aşırı hoşgörü, yargılayıcı tutum, aşağılama, ceza ve çelişkili tutum sergilemekten kaçınmalıdır. Çocuklarına güven duymalı ve onları etkilediklerinin farkında olarak güzel yanlarını keşfedip bunlara odaklanmalıdırlar. Çocuklarıyla sağlıklı iletişim kurmalıdırlar. Sürekli yanlışlarını arayarak, konuşmasına ve kendini açıklamasına fırsat vermeden yargılanmamalıdır. Çocuğun kendisini ifade etmesi için beklenmelidir. Bu davranışlar çocuktaki özgüveni geliştirerek çevreyle etkileşimini arttırır. İleride okul yaşantısında olumlu sosyal beceriler geliştirmesini destekler.

### *Akranlar*

Çocukların yaşları büyüdükçe artık aileden uzaklaşmaya başlarlar. Okula başlanması ile akran ilişkileri ortaya çıkar ve sosyal becerilerini etkiler. Çocuklar akran ilişkileriyle birçok sosyal beceriyi öğrenebilir. Yardımlaşma, paylaşma, soru sorma, başkalarının hakkına saygı gösterme ve davranışlarının sonuçlarını kabullenme gibi sosyal beceriler akranlarla oynanan oyunlar sırasında veya akranlarla gündelik ilişkilerde öğrenilebilir. Arkadaşlık ilişkilerinde çocuğun bulunduğu sosyal konumu da arkadaşları arasında kabul edilme düzeyini belirler. Bazı çocuklar çok daha kolay arkadaş edinirken bazıları da iletişim kurmakta zorlanır. Genellikle üç tür sosyal konumda bulunurlar. Bunlar; arkadaşları tarafından istenmeyen, genellikle tek başına oynayan, oyunlar esnasında saldırgan, oyunu bozan olarak nitelendirilen reddedilmiş çocuk konumudur. Nadiren arkadaşlarıyla iletişime geçen, genelde arkadaşları tarafından ihmal edilen utangaç, oyuna dâhil olmada çekingen tavırlar sergileyen ihmal edilmiş çocuk konumu ve girişimci, arkadaşları tarafından oyunlarda sürekli istenen, oyunu yöneten, aktif iletişim kurabilen popüler çocuk konumudur (Arslan, 2016; Stanley, 2009; Trawick & Smith'den aktaran Karaşahin, 2016). Yeterli sosyal beceriye sahip çocuklar duyarlı ve arkadaş canlısı olup iş birliği yapmaya daha yatkındırlar. Akranlarıyla birlikteyken kendilerini daha iyi ifade ederler ve beceri kazanımları daha kolay olur.

### *Yaş ve Cinsiyet*

Çocukların yaşları ilerledikçe sosyal becerileri de gelişmektedir. Çocuklar küçük yaşlarda bağımlı ve sosyal konularda daha çekingen iken yaşları ilerledikçe sosyal etkileşimlerde bulunan bir birey haline gelmeye başlarlar. Yaşın büyümesiyle sosyal bağımsızlıklarının, sosyal işbirliklerinin artması ve sosyal konularda problem davranışlarının ise azalması görülür. Yapılan araştırmalara göre çocukların yaşları ile sosyal becerileri arasında pozitif yönde ilerleyen bir ilişki bulunmuştur. Yaş ve cinsiyet faktörleri, sosyal becerilerin hem çevresel hem de biyolojik olarak etkilendiğini gösterir. Kız ve erkek çocuklarına yetişkinler tarafından gösterilen farklı davranışlar, toplum tarafından cinsiyete yüklenen roller çevresel faktörlerin cinsiyet üzerindeki etkisi olarak görülebilir (Erdiller, 2012; Poyraz Tüy'den aktaran İnci, 2014). Kızlar ve erkeklere verilen bu rollere göre, erkekler güç gerektiren, saldırgan oyunlar, kızlar daha çok sözel içerikli, uysal oyunlar oynarlar. Bu oyun türleri de cinsiyete göre farklı sosyal becerilerin gelişmesinde etkili olur.

### *Sosyo-Ekonomik Düzey*

Ailenin sosyo-ekonomik düzeyi çocuğu birçok alanda etkilediği gibi sosyal beceri yönünden de etkilemektedir. Sosyo-ekonomik düzey yükseldikçe aileler, çocuklarına farklı ortamlar ve içerikler sunabilmektedir. Bu durum çocuğun geliştiği ortamda kendisini üst seviyede geliştirmesine ve sosyal yönden daha becerikli olmasını sağlar. (Uysal, 2014). Ailenin ekonomik düzeyi arttıkça çocuğa sağlanan olanaklarda da artışlar görülür. Bu olanaklar çevresinde yetişen çocuk kendine daha fazla güven geliştirir, kendini daha iyi ifade eder ve sosyal becerileri daha fazla ilerler. Sosyo-ekonomik düzeyi düşük ailelerde yetişen çocuklar da ise, düşük kalite eğitimin yanı sıra ailenin ve çocuğun sorumluluklarının fazla olması sosyal yönden daha içine kapanık çocuklar yetişmesine neden olur. Verilen olanakların da sınırlı olması, çevrede uyaran azlığı bu çocukların kendilerini ifade etme becerilerinin gelişmemesine neden olur. Kısıtlı çevrede yetişen çocuk, diğer yaşamsal ihtiyaçlarının ön planda olması nedeniyle sosyal beceri yönünde olan ihtiyaçları geri planda kalır. Buradan da

anlaşılacağı gibi sosyal beceri düzeyleri ailenin sahip olduğu sosyo-ekonomik duruma göre şekillenebilmektedir.

Çocukların sosyal duygusal gelişimlerinin desteklenmesi ve sosyal becerilerinin geliştirilmesi için de aile ilişkilerinde sağlıklı bir iletişim ve etkili anne baba tutumlarına ihtiyaç duyulmaktadır (Akkan, 2012; Gür, 2011).

## Anne Baba Tutumları

### Ailenin Önemi ve İşlevleri

Çocuğun ailedeki bireylerle kurduğu ilişki geliştireceği tutumlar, davranışları ve gelişimi açısından önemli bir unsurdur. Çocuklar dünyaya geldikleri andan itibaren ilk ve sürekli olarak aileleriyle etkileşim içindedirler. Olumlu ve olumsuz her türlü davranışı aileden öğrenirler. Yetişkin oldukları zaman da kendi ailesinin benzer davranışlarını kendi çocuklarına gösterebilirler. Bu yüzden aile, çocuğun hayatında önemli bir yere sahiptir.

Çocuğa gösterilen davranışlar ve tavırlar, ilk yaşantılarının gelişmesinde büyük önem taşımaktadır. Anne babanın ve diğer aile bireylerinin çocuk ile olan iletişimi çocuğu etkilemektedir ve çocuğun hayatında kalıcı izler bırakmaktadır. Anne babaların tutum ve davranışları çocuğun kişilik gelişimini önemli derecede etkiler (Erkan, 2013; Kalkınç, 2012).

Anne babaların çocuklarına yönelttikleri tutumların sağlıklı olması kendi içlerinde de huzurlu, barışık, dengeli olmalarıyla ilgilidir. Eşiyle sorunları olan birey tüm sevgisini çocuğa vererek onu bunaltabilir veya tam tersi bir tutumla çocuğu ihmal edebilir. Ayrıca anne babasının tartışmasına maruz kalan çocuk, olayların kendisi yüzünden olduğunu düşünebilir ve çocukta suçluluk duygusu oluşur. Bazı aileler kendi tartışmalarına çocuğu bilerek dâhil ederler. Böylece çocukta kırgınlık, eziklik gibi duygular oluşur. Çocuk, sevgi ve hoşgörüyü olduğu gibi öfke ve kızgınlığı da aile içerisinde öğrenir. Çocuğun çevresinde her zaman olumlu olaylar gerçekleşmemelidir. İnsanca hisler olan korku, kızgınlık gibi olumsuz duygular da çocuk tarafından tanınmalıdır. Fakat bu duygu durumlarının nasıl

dizginleneceğini, dışa vurulmasının nasıl olduğu önemlidir. Saldırganlığını sınırlayamayan anne baba çocuğa ölçülü olmayı öğretemez. Ev içerisinde çok az durum çocuklardan saklı bir şekilde yapılabilir. Bu yüzden kavgaya dönüşmeyen, uzlaşılabilen tartışmalar çocuklar için öğreticidir ve yararlıdır. Olumsuz duyguların ortaya konulmasıyla, tartışılmasıyla ilişkilerin bozulmadığı görmek çocukta güven duygusunu geliştirir ( Güler, 2010, s. 291; Yörükoğlu, 2010, s. 146).

İletişim, bilgi, düşünce ve tutumlarla davranış biçimlerinin insandan insana ilişki yoluyla aktarılmasıdır (Yüksel, 2013). İletişim aynı zamanda karşımızdaki kişiye duygu ve düşüncelerimizi aktarabilmek ve karşımızdaki kişiye verdiğimiz mesajı anlayıp anlamadığını kontrol etmek için göz kontağı kurularak aktarma yapmadır (Cüceloğlu, 2005). Sağlıklı aile iletişiminde ailedeki bireyler birbirlerine değer verir, oldukları gibi kabul eder ve düşüncelerini açık bir şekilde paylaşırlar. Aile içi iletişimde günlük rutin olayların ötesinde hisleri paylaşabilme gereksinimi vardır (Üstün, 2013). Ailenin çocuğu etkin bir şekilde dinlemesi çocuk açısından önemlidir. Etkin dinleme çocukların olumsuz duygulardan daha az korkmasını sağlayarak kendi duygularını kabul etmesi için yardımcı olur. Aile, etkin dinleme yaparak çocuğun duygularını kabullendiğini hissettirmelidir. Böylece aile ile çocuk arasında daha sıcak bir ilişki kurulabilir. Aileler etkin dinleme yaparlarsa çocuğun sorununu kendi kendisine çözmesine imkân tanımış olurlar. Ayrıca çocuk, problemlerini tek başına tanımlayarak kendi çözümüne ulaşmış olur (Gordon, 2012, s. 91).

Üstün yetenekli çocukların da diğer çocuklar gibi sevgi ve anlayışa, etkin dinlenilmeye ihtiyaçları vardır. Anne baba birlikte ortak sorumluk almalıdır. Görüş ayrılıklarını en aza indirmelidirler. Çocuğun yetiştirilmesinde birlikte çaba göstermeli ve ortak sorumluluk alınmalıdır. Çocuğun akademik ve sosyal becerilerdeki farkını birlikte gözlemleyip değerlendirme yapmalıdırlar. Evde uyulması gereken kurallar bile hep birlikte belirlenmeli ve ebeveynler arasında tutarlılık olmalıdır. Ebeveyn tutumları içerisinde her çocuk için uygun olan ve üstün yetenekliler için de geçerli olan demokratik aile tutumu gösterilmelidir.

Bu ebeveynler ile yetişen üstün yetenekli çocuklar özgüven ve sosyal yeterlik sahibi bireyler olurlar. Üstün yetenekli çocuklar için mükemmel birer ebeveyn olmaya gerek yoktur. Sadece iyi birer ebeveyn olmak yeterlidir (Hallahan & Kauffman, 2006, s.109; Özbay, 2013).

Üstün yetenekli çocukların aileleri, çocuklarının özelliklerini tanıyarak ona uygun hareket etmelidir. Üstün yetenekli çocuklar sadece seviye olarak değil dünyayı algılayış şekilleri bakımından diğer çocuklardan farklıdır. Aileler çocuklarının farklılıklarını dikkate alarak kendi değer yargıları ile onların bireysel farklılıkları nedeniyle sahip olduğu değerleri birleştirmelidirler. Üstün yetenekli çocukların ihtiyaçlarının farklı olması nedeniyle aileler zorlanabilmektedir. Çünkü uygun ortam ve olanakları bulmak zor bir iştir. Üstün yetenekli bireylerin aileleri, çocuklarını birey olarak görmeli ve çocuk için uygun ortam ve olanakları bulmak için sabır göstermelidir. Ayrıca birlikte baş başa etkinlikler yapmalıdırlar, çocuklarını anlamaya çalışarak empati kurmalıdırlar (Dağlıoğlu, 2010; Rogers, 2002, s.14).

### Anne-Baba Tutumları

Birbiri ile uyumlu ve özgür aile ortamında yetişen çocuklar tutarlı ilişkiler geliştirebilir. Bu nedenle anne baba tutumları çocuğun kişiliğini etkiler, benzer tutumlar sergilemesini sağlar ve örnek bir model oluşturur. Anne baba tutumları kendi içerisinde dengeli ve sağlıklı olursa aile bireyleri de birbirlerine karşı o denli sevgi ve saygı ile yaklaşır (Yavuzer, 2011, s. 26).

Her bireyin yetişme tarzı farklıdır. Her aile kendi biçimine göre çocuklarını yetiştirmektedir. Bu yüzden aile yapılarında tek bir tutum değil, birden çok tutum çeşidi gözlenmektedir.

#### *Baskıcı ve Otoriter Tutum*

Çocuklarının davranışlarını şekillendirmeye, denetlemeye çalışan ve sevgilerini istedikleri davranış gerçekleşince bir ödül gibi sunan yetişkin merkezli tutumdur. Bu tip anne babalar çocuğun kişiliğine saygı duymayan, onu yönetmeye çalışan ebeveynlerdir. Kendi söylediklerinin sorgulanmadan kabul edilmesini beklerler. Eğer çocuk sorgulama yaparsa

ceza yöntemine sıklıkla başvururlar. Çocuklarının özgürlüklerini kısıtlayarak kuralları kendileri belirler. Çocukların da bu kurallara uyması beklenir (Özden, 2006).

Ailesi tarafından baskı altında olan çocuk, onlara uyum sağlamak için sessiz, nazik, dürüst ve dikkatlidir. Fakat sürekli baskı altında olduğundan dolayı kendini rahat ifade edemeyen, utangaç, aşırı hassas bir yapıya sahip olur. Aile, çocuk eğer otoritesine karşı gelirse sevgisini esirgeyip zor kullandığından dolayı aşırı isyankâr ve aşırı boyun eğici olur. Bu tip anne babaların çocukları her şeye ağlarlar ve aşağılık duygusu gelişir. Dıştan bir denetime ihtiyaç duyar, kendi kararlarını kendileri vermekte zorluk çeker (Yavuzer, 2011).

### *İzin Verici-Gevşek ve Aşırı Hoşgörülü Tutum*

Bu tip aile, çocuklarının her şeyi yapmalarına izin verir ve hoşgörü ile karşılar. Çocuğu hiçbir şekilde denetlemezler, televizyon izleme, oyun oynama gibi çocuğun istediği her şeye izin verilir. Çocuk okula başlamadığı sürece davranışlarını sergilemede herhangi bir sorun olmaz. Zaten her ne isterse aile içinde o olmaktadır. Fakat okul dönemi başladığı zaman diğer bireylerden isteklerinin karşılanmadığını görür. Bu düzene uyum sağlayamadığı için saldırgan davranışlar sergilemeye başlar (Şendil'den aktaran Dörtlüoğlu, 2009).

Anne babanın çocuk üzerindeki denetimi çok düşüktür. Kural koymaktan ve sınırlamalardan kaçınırlar. Çocuğun yaptıkları takip edilmez, çocuğun düşüncesizce bile olsa yaptığı her şey kabul edilir ve neredeyse hiç kontrol uygulanmaz. Çocuğun her isteğine izin verildiğinde dolayı çocuk, davranışlarını kontrol etmeyi öğrenemez. İstedikleri kendi yoluyla da olsa daima almaya çalışır ve bencil bir birey olur. Her zaman dikkatlerin kendi üzerinde olmasını ister. Paylaşma ve iş birliği yapmak yerine kendisine hizmet edilmesini bekler. Davranışlarını kontrol altına almakta güçlük çekerler. Bu yüzden toplum içerisinde arkadaş edinmekte zorlanır ve dışlanırlar (Erkan, 2013).

### *Dengesiz ve Tutarsız-Kararsız Tutum*

Bu tutumu benimseyen anne babanın hangi durumlarda nasıl tepki vereceği belli olmamaktadır. Bazı durumlarda aşırı hoşgörülü davranırken benzer başka bir surumda aşırı

otoriter davranabilmektedir. Anne ve babanın önceki ve sonraki davranışında farklılıklar olduğu gibi anne bir olaya farklı tepki verip baba aynı olaya çok farklı tepki verebilir. Bu durumla karşılaşan çocuk nasıl tepki vereceğini bilemez. Bu da çocukta huzursuzluk yaratır (Bolattekin, 2014).

Anne baba çocuğun yanında çocuk hakkında biri olumlu bir şeyler söylerken diğeri olumsuz şeyler söyler. Birbirlerini eleştirmeye başlarlar. Çocuk bu durumda nasıl davranacağını kestiremez. Hangi davranışın nerede ve ne zaman yapılması gerektiğini anlayamaz. Bir başka durumda ise anne veya baba çocuğa önce söylediğini yapması için hoşgörülü davranır. Hoşgörü davranmasının ardından sesini yükseltir ve hala söylediği yapılmazsa şiddete başvurur. Şiddeti gerçekleştirdikten sonra da pişmanlık duyup çocuktan özür diler. Böyle davranışlara maruz kalan çocukta iç çatışmalar görülür. Ailesi gibi dengesiz ve tutarsız bir yapı geliştirir (Yavuzer, 2011; Yörükoğlu, 2010, s. 201).

### *Koruyucu Tutum*

Anne ve baba olması gereken daha fazla çocuk ile ilgilenir. Çocuğu çok fazla kontrol etmeye çalışır. Böylece çocuk aileye karşı bağımlı hale gelir. Her şeyi sürekli ailesi yaptığı için kendi başına bir şeyleri yapmaya zorlanır. Sürekli bir yardım ve onay isteği içerisinde olur.

Bu tutum anne-çocuk ilişkisinden de kaynaklanmaktadır. Anne duygusal yalnızlık içerisinde çocuğa karşı aşırı korumacı davranır. Çocukla o kadar çok ilgilenir ki yıllar geçse bile bu davranışından vazgeçmez. Çocuk okul çağına gelmiş bile olsa kendisi yemek yedirir, kendi yatağında uyutur. Böyle davranarak sevgisini ifade ettiğini, çocuğuna yardım ettiğini düşünür. Fakat çocuk, aşırı bağımlı, güvensiz ve duygusal olarak kırılgan biri haline gelir. Bu yüzden çocuğun her yaşının bir özelliği olduğu ve kendi başına yapması gereken davranışları olduğu unutulmamalıdır. Kendi başına yemek yemesine, kendi giyinmesine, yalnız kalmasına, arkadaşlarıyla dışarı çıkmasına ve eve çağırmasına izin verilmelidir. Çocuğa çeşitli fırsatlar vermek onun kendisine olan güvenini artırır. İleri yıllarda girişimci ve özgüvenli birey olarak yetişir. Eğer bunlar yapılmazsa çocuk, ailenin istediği yönde

bağımlı bir kişilik yapısı geliştirerek benlik bütünlüğünü tamamlayamaz (Dörtlüoğlu, 2009; Yavuzer, 2011).

### *İlgisiz ve Kayıtsız Tutum*

Aile, çocuğun davranışları ile ilgilenmez. Çocuk ile ilgili sorumluluk almaktan kaçınır. Sanki çocuk yokmuş gibi çocuğun varlığına kayıtsız kalma davranışı gösterir.

Anne ve baba tarafından çocuğun davranışları kontrol edilmez, Çocuk tamamen serbest bırakılmıştır. Çocuğun yaşamında hiçbir yerde ve zamanda bulunma davranışı gösterilmez. Çocuğun ilgi ve ihtiyaçlarından haberleri yoktur. Aile, çocuğu çevresinden mümkün olduğu kadar uzak tutmaya çalışır. Bu ailelerde hem denetim hem de çocuğun ilgi ve gereksinimlerine duyarlık çok az seviyededir. Bu davranışları bilinçli veya bilinçsiz olarak sergiler. Fakat bu davranışlar çocuğun hayatında yer edinir. Böyle yetişen çocuklar, kendi başlarına kalırlar, sosyal bakımdan yetersizdirler. Kendilerini kontrol etmekte zorlanırlar (Özgüven'den aktaran Erkan, 2013, s. 14).

### *Demokratik ve Güven Verici-Destekleyici Tutum*

Demokratik anne babalar kendi haklarını korumanın yanında çocuklarının özel ilgi alanlarına ve tercihlerine saygı duyarlar. Çocuğa her konuda rehber olurlar. Aile, değer yargılarını açıkça ifade ederek birlikte kural oluşturur. Hem çocuklarını destekleyicidirler hem de çocuklarına sorumluluk yüklerler (Tabak, 2007).

Anne ve babanın hoşgörüsünün belli bir seviyede olması çocuğun kendine güvenen birey olmasını sağlar. Çocuğa belli özgürlükler verilerek benliğini sağlıklı bir şekilde oluşturması sağlanır. Birlikte kurallar oluşturulduğu için evdeki sınırlar bellidir. Bu sınırlar içerisinde çocuk özgürce davranabilir. Ailede kabul edilen davranışlar belirlendiği için çocuğun kendini kontrol edebilme özelliği geliştirilir (Yılmaz'dan aktaran Erzeybek, 2015). Ailesi çocuğunu dinler ve destekler. Böyle yetişen çocuk kendi kararlarını kendi alabilir ve girişimci yeteneğine sahip olur. Kendi kararların sorumluluğu kendisi üstlenir (Yavuzer, 2011).

Çocukların ilk sosyal becerilerine yönelik deneyim edindiği yer ailedir. Aile arasındaki ilişki çocuğun gelecekteki sosyal becerilerinin temelini oluşturur. Çocukların sosyal becerileri aile ortamında gelişim gösterir. Ebeveyn tutumları çocukların sosyal becerilerinin gelişiminde büyük öneme sahiptir. Ailelerin farklı ebeveyn tutumları, çocukların sosyal çevresinde kabul gören veya arkadaşları tarafından dışlanan bireyler olmasını etkiler. Aile ilişkisinde olumlu duygulara sahip olan çocuklar arkadaşlık ilişkilerinde de başarılı olur. Aile ilişkisinde olumsuz duygulara sahip olan çocuklar ise arkadaşlık ilişkilerinde başarısız olur ve reddedilir. Bu yüzden aileler, farklı ebeveyn tutumlarının çocuklarının sosyal becerileri üzerindeki etkisini fark etmeleri için bilgilendirici çalışmalara katılmalıdır (Öztabak, 2018; Yıldız, 2018).

# BÖLÜM III

# İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

## Türkiye'de Yapılan İlgili Araştırmalar

Afat (2010) "Çocuklarda üstün zekânın yordayıcı olarak ebeveyn tutumları" ile ilgili çalışmasında üstün zekâlı çocuğa sahip ailelerin sergiledikleri ebeveyn tutumları ile çocukların zekâ düzeyleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Çalışmasını 2011-2012 eğitim öğretim yılında 6 yaş grubunda olan 87 üstün zekâlı çocuk ve ailesi oluşturmaktadır. Çocukların zekâ düzeylerinin belirlenmesinde Stanford-Binet Zekâ testi, aile tutumlarının belirlenmesinde ise Ebeveyn Tutumları Ölçeği kullanılmıştır. Uygulanan ölçeğin alt boyutları (demokratik, otoriter, aşırı korumacı, izin verici) doğrultusunda ailelerin çocuk yetiştirme tutumlarıyla çocuklarının üstün zekâ düzeyleri arasındaki ilişkinin araştırılmasında Pearson Çarpım Momentler Korelasyon Katsayısı tekniği, ilgili değişkenler arasındaki yordama işlemleri için regresyon analizleri kullanılmıştır. Araştırmanın sonucunda ebeveynlerin tutumları çocuklarının zekâsı ile yakından ilişkili bulunmuş, yapılan regresyon analizinde üstün zekânın en güçlü yordayıcısı olarak "aşırı korumacı ebeveyn tutumu" tespit edilmiştir. Üstün zekâlı çocuk sahibi olan ebeveynler, demokratik ve koruyucu tutumu benimserken izin verici ve otoriter tutumdan uzak durdukları saptanmıştır. Akar (2010)'ın çalışmasında ilköğretim kademesindeki üstün yetenekli öğrencilerin rehberlik gereksinimlerinin ebeveyn ve öğretmen görüşlerinden yola çıkarak belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırma; İstanbul, İzmir, Ankara, Adana, Trabzon, Van ve Siirt illerindeki

Bilim ve Sanat Merkezlerinde yürütülmüş ve 342 ebeveyn, 100 öğretmen çalışmaya dahil edilmiştir. Gereksinimler akademik ve sosyo-duygusal alanlardaki gereksinimler olarak iki gruba ayrılarak analiz edilmiştir. Araştırmanın sonucunda annelerin görüşlerine göre üstün yetenekli öğrencilerin rehberlik desteğine en fazla ihtiyaç duydukları sosyo-duygusal gereksinimler; aşırı duygusallık (% 76,8), alınganlık (% 69,7), inatçılık (% 68,7), boş zamanlarını etkili bir biçimde kullanma (% 66,7) ve aşırı duyarlılık (% 65,7) gereksinimleridir. Babaların görüşlerine göre üstün yetenekli öğrencilerin rehberlik desteğine en fazla ihtiyaç duydukları sosyo-duygusal gereksinimler; boş zamanlarını etkili bir biçimde kullanma (% 84,7), alınganlık (% 81,9), unutkanlık (% 75) ve aynı yüzdeleri almış olan aşırı duygusallık (% 73,6), inatçılık (% 73,6), aşırı duyarlılık (% 73,6) gereksinimleridir. Öğretmenlerin görüşlerine göre üstün yetenekli öğrencilerin rehberlik desteğine en fazla ihtiyaç duydukları sosyo-duygusal gereksinimler ise; inatçılık (% 100), sosyalleşme (% 98), empati kurma (% 96), ve aynı yüzdeleri almış olan kendine güvenmemesi (% 94), aile ilişkileri (% 94), boş zamanlarını etkili bir biçimde kullanabilme (% 94) gereksinimleri olduğu saptanmıştır.

Akça (2012) anne ve babaların çocuk yetiştirmede aşırı koruyucu tutum sergileme durumlarını belirlemek için Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutumları anketi kullanmıştır. Anket Ankara ilinde farklı sosyo-ekonomik düzeylerde ilköğretim okulunda çocuğu olan ve araştırmaya katılmak isteyen 133 (K= 87, E=46) ana-babaya uygulanmıştır. Sonuç olarak üst sosyo-ekonomik düzeyin % 57,5, orta sosyo-ekonomik düzeyin % 51.5'i ve alt sosyo ekonomik düzeyin % 46.6'sı çocukların zor işlerden korunması gerektiğini, bir ana-babanın çocuğu için kendisini feda edebileceği ve annelerin % 60'ı, babaların % 72'si üst sosyo-ekonomik düzeyde çocuğun tüm düşüncelerinin öğrenmesini uygun bulduğu saptanmıştır.

Arslan (2016) araştırmasında ilkokul birinci sınıf öğrencilerinin sosyal becerilerini incelemek amaçlanmıştır. 2014-2015 eğitim-öğretim yılında Gümüşhane il merkezinde Milli Eğitim Bakanlığına bağlı 13 ilkokulun 31 şubesinde eğitim gören 527 ilkokul birinci sınıf öğrencisi oluşturmaktadır. Örneklemi ise 6 ilkokulun 15 şubesindeki 254 ilkokul birinci sınıf öğrencileri ile çalışılmıştır. Sosyal Beceri Değerlendirme Ölçeği kullanılmıştır.

Araştırma sonucunda çocukların sosyal beceri düzeylerinin anne eğitim düzeyi, baba eğitim düzeyi, ekonomik durum, algılanan aile tutumu, okulöncesi eğitim alma durumuna göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık olduğu saptanmıştır. Fakat kardeş sayısı, sınıf mevcudu, anne yaşam durumu, baba yaşam durumu, cinsiyet, ebeveyn birliktelik durumların da ise anlamlı farklılık olmadığı saptanmıştır.

Bakır (2015)'ın çalışmasının amacı üstün zekâlı olan ve üstün zekâlı olmayan öğrencilerin ebeveynlerinin çocuk yetiştirme stillerinin öğrencilerin benlik algılarına etkisinin yapısal eşitlik modellemesiyle ortaya koymaktır. Araştırma Mersin ili BİLSEM'de ve Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı çeşitli ortaokullarda gerçekleştirilmiştir. Bu araştırmada betimsel yöntem olan nedensel karşılaştırmalı yöntem kullanılmıştır. Öğrencilere Demografik Bilgi Anketi, Offer Benlik İmgesi Ölçeği Çocuk Yetiştirme Stilleri Ölçeği (Anne ve Baba Formu) uygulanmıştır. İstatistiksel analiz olarak Mann Whitney U, Kruskal Wallis H Testleri, Kay-Kare Testi ve Path Analizi teknikleri kullanılmıştır. Araştırma sonucunda üstün zekâlı öğrencilerin ebeveynlerinin benimsediği çocuk yetiştirme stilleri öğrencilerin benlik algılarını anlamlı düzeyde açıklamadığı bulunmuştur. Fakat üstün zekâlı olmayan öğrencilerin ebeveynlerinin benimsediği çocuk yetiştirme stilleri öğrencilerin benlik algılarını anlamlı düzeyde açıkladığı saptanmıştır. Aynı zamanda üstün zekâlı öğrencilerin benlik algılarının üstün zekâlı olmayan öğrencilerden daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Elçik (2015) "üstün yetenekli öğrencilerin çevresinde algıladıkları sosyal destek düzeyi sosyal duygusal becerileri arasındaki ilişki" konulu çalışmasında üstün yetenekli çocukların çevresinden algıladıkları sosyal destek düzeyi ile sosyal-duygusal becerileri arasındaki ilişkiyi incelemek amaçlanmıştır. Araştırmanın evrenini Ankara ilindeki 5, 6, 7 ve 8. sınıfa devam eden tanılanmış 378 üstün yetenekli öğrencidir, örneklemini ise 94 kız ve 98 erkek olmak üzere 192 üstün yetenekli öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmada Sosyal Duygusal Öğrenme Becerileri Ölçeği (SDÖBÖ), Algılanan Sosyal Destek Ölçeği (ASDÖ-R) kullanılmıştır. Niceliksel verilerin analizinde, t-testi, tek yönlü (one way) Anova testi, Tukey Post-Hoc testi kullanılmış ve değişkenler arasındaki ilişki Pearson korelasyon analizi, yordama seviyesi ise regresyon analizi ile test edilmiştir. Sonucunda ise algılanan sosyal

destek düzeyi ile sosyal-duygusal beceriler arasında pozitif yönlü doğrusal bir ilişki olduğu görülmüştür. En yüksek sosyal desteğin aileden, en az sosyal desteğin ise öğretmenden olduğu algılanmıştır. Kız öğrencilerin sosyal ve duygusal beceri puanları erkek öğrencilerden yüksek çıkmıştır. Sosyo-ekonomik düzeyin sosyal-duygusal beceriler üzerinde etkili olmadığı sonucuna varılmıştır. Ayrıca Türkiye'de üstün yetenekli öğrencilerin sosyal-duygusal ihtiyaçlarının yeterince karşılanmadığı görülmüştür.

Eminoğlu (2007) "Dört-Beş Yaş Çocuklarının Sosyal Davranışları ile Ebeveyn Davranışları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi" isimli çalışmasında Ankara iline bağlı merkez ilçelerinde bulunan özel okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden dört-beş yaş grubu çocukların ebeveynleri ve öğretmenleri ile çalışmıştır. Davranış Derecelendirme Ölçeği ve Ebeveyn Kendi Davranışını Değerlendirme Ölçeği kullanılmıştır. Çocukların sosyal davranışları ile ebeveyn davranışları arasındaki ilişkiye bakıldığında; ailelerin koruyuculuk boyut puanları ile çocukların sosyal ilişkileri boyut puanları arasında aynı yönlü doğrusal bir ilişki olduğu saptanmıştır.

Günindi (2008) "okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden altı yaş çocuklarının sosyal uyum becerileri ile anne-babalarının empatik becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi" adlı çalışmasında 2006-2007 eğitim yılında Ankara il merkezi Yenimahalle ilçesinde bulunan anasınıflarına devam eden 180 çocuk ve bu çocukların anne ve babaları ile çalışmıştır. Araştırmada Sosyal Uyum ve Beceri Ölçeği, Empatik Beceri Ölçeği-B Formu ( EBÖ-B Formu) kullanılmıştır. Araştırma sonucunda anne-babalarının empatik beceri puanları yükseldikçe, çocuklarının sosyal uyum beceri puanlarının da yükseldiği saptanmıştır. Aynı zamanda anne ve babaların öğrenim düzeylerinin yüksek olması, çocukların okul öncesi eğitime devam etmesi gibi değişkenlerin çocukların sosyal uyum becerilerini olumlu yönde etkilediği saptanmıştır.

İnci (2014)'nin çalışmasının amacı anasınıfı ve ilkokul birinci sınıfa devam eden çocukların baba tutumlarının çocukların sosyal beceri gelişimlerine etkisini incelemektir. Çalışma Muş İl Milli Eğitim Müdürlüğüne bağlı il merkezinde bulunan altı ilkokuldaki anasınıflarında ve birinci sınıflarda bulunan 294 çocuk ve bu çocukların babaları ile yapılmıştır. Sosyal Beceri

Değerlendirme Sistemi Temel Eğitim Öğretmen Formu (Social Skills Rating System Elementary Teacher Form) ve Baba Destek Programı (BADEP) Tutum Envanteri kullanılmıştır. Araştırma sonucunda baba tutumu ile çocuğun sosyal becerisi arasında düşük düzeyde, pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır.

Uyaroğlu (2011) çalışmasının amacı duygusal zekâ ve empati becerilerinin üstün yetenekli çocuklarda ve normal gelişim gösteren yaşıtlarında farklılık gösterip göstermediğinin ve ebeveyn tutumlarının etkisinin incelenmesidir. Çalışma Ankara ilinde bulunan Bilim ve Sanat Merkezleri'ne devam eden 76 üstün yetenekli öğrenci ile Ankara ilinde Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı ilköğretim okullarına devam eden normal gelişim gösteren 80 öğrenci olmak üzere toplam 156 öğrenci ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmada hem annelere hem babalara Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeği (PARI) Türkçe formu uygulanmıştır. EQ-Ned Duygusal Zekâ Ölçeği ve Çocuklar için Empati Ölçeği kullanılmıştır. Araştırma sonucunda normal gelişim gösteren çocuklarda annelerin demokratik tutum puanı arttıkça çocukların da karşısındakinin duygularını anlama puanı arttığı, babalarda sert disiplin puanı arttıkça çocuklarda duyguları yönetme puanının azaldığı saptanmıştır. Üstün yetenekli öğrenciler için ise, annelerinde ve babalarında "aşırı koruyuculuk" puanı arttıkça çocuklarda "kendi duygularını tanıma" puanının arttığı saptanmıştır. Annelerde "demokratik tutum puanı" arttıkça çocuklarda "karşısındakinin duygularını anlama" puanı azaldığı, babaların "sert disiplin" puanları arttıkça çocukların "kendi duygularını tanıma" puanları da arttığı saptanmıştır. Annenin demokratik tutum sergilemesinin normal gelişim gösteren çocuklarda "karşısındakinin duygularını anlama" becerisini arttırırken üstün yetenekli çocuklarda düşürüyor olduğu saptanmıştır.

Seven (2008)'in çalışmasında sosyal beceriler ile yedi ve sekiz yaş çocukların ailesel faktörleri arasında anlamlı farklılıklar olup olmadığının belirlemeyi amaçlamıştır. Muş Merkez İlçedeki ilköğretim okullarından yedi ve sekiz yaşında 252 çocuk ile çalışmıştır. Sosyal Beceri Değerlendirme Sistemi Temel Eğitim Bölümü Öğretmen Formu (SBDS/TE-ÖF) kullanılmıştır. Sosyal beceriler cinsiyet, kardeş sayısı, annenin öğrenim durumu ve

ailenin sosyo-ekonomik durumu faktörlerine göre anlamlı farklılıklar gösterdiği saptanmıştır.

Yıldırım (2012) çalışmasında üstün yetenekli çocuklar ve normal düzeyde zekâya sahip çocukların yaşam kalitelerini, sosyal, duygusal ve aile işlevselliklerini karşılaştırmayı amaçlamıştır. Çalışma 9-18 yaş arasında Sıdıka Akdemir Bilim Sanat Merkezi'nde öğrenim gören 49 üstün yetenekli çocuk ve Ertuğrul Gazi İlköğretim Okulu'nda öğrenim gören normal zekâya sahip kontrol grubunu oluşturan 56 çocukla yapılmıştır. Çalışmada Okul Çağı Çocukları İçin Duygulanım Bozuklukları, Çocuklar İçin Yaşam Kalitesi Ölçeği (ÇİYKO), Çocuklar İçin Depresyon Ölçeği (CDI), Durumluk-Sürekli Kaygı Envanteri (STAI-C), Güçler ve Güçlükler Anketi (GGA) kullanılmıştır. Araştırma sonucunda üstün yetenekli çocukların normal düzeyde zekâya sahip çocuğa göre sosyal işlevselliklerini daha düşük buldukları ve fiziksel sağlık durumlarını daha kötü algıladıkları; üstün yetenekli erkeklerin üstün yetenekli kızlara göre daha fazla depresif belirtilere sahip oldukları bulunmuştur. Aile işlevsellikleri açısından ise üstün yetenekli çocukların, normal zekâya sahip çocuklara göre aile üyelerinin birbirlerine ilgi, bakım ve sevgiyi yeterli düzeyde gösterdikleri saptanmıştır.

**Yurt Dışında Yapılan İlgili Araştırmalar**

Bacal (2015) çalışmasında üstün yetenekli çocukların sosyal duygusal yeterlilikleri ile akademik sıralamaları arasındaki ilişkiyi incelemek amaçlanmıştır. 5-12 yaşlar arasında üç akademik seviyede 206 çocukla çalışmıştır. Sosyal duygusal becerileri için öğretmenler tarafından rapor edilen Devereux Öğrenci Güçlü Yönleri Değerlendirmesi (DESSA) kullanılmıştır. Benlik algılarının yüksek olduğu, kendi kendilerine yetebildikleri saptanmıştır. Kızlar ve erkekler arasında ise bu konuda anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Billings-Jones (1997) çalışmasında üstün yetenekli olan ve üstün yetenekli olmayan öğrencilerin öz denetim, sosyal beceriler, okul başarısı ve akademik performansları arasındaki ilişkiyi incelemek amaçlanmıştır. Otis-Lennon Okul Yetenek Testi, Temel Beceri Lowa Testleri, Öz Denetim Ölçeği ve Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği kullanılmıştır. Üstün yetenekli olmayan öğrencilerin sosyal becerileri ve başarıları arasında pozitif ilişki

olduğu görülürken üstün yetenekliler de ise sosyal becerileri ve başarıları arasında bir ilişki olmadığı bulunmuştur. Bu nedenle üstün yetenekli olmayan öğrencilerin programlarına sosyal beceri gelişimine yönelik derslerin konulması önerilmiştir.

Bickley (2001) üstün yetenekli çocukların sosyal, duygusal uyumları ve ihtiyaçlarını belirlemek amacıyla çoklu vaka çalışması gerçekleştirerek 5-16 yaş arası on iki üstün yetenekli çocukla çalışmıştır. Ev, okul ve danışma hizmetlerinden destek ve müdahaleler alarak çocukların özellikleri ve yetenekleri ile ilgili ayrıntılı araştırma yapmıştır. Araştırma sonucunda kişiler arasında ortak olarak uyum sorunları ve duygusal hassasiyetlerin yüksek olduğu bulunmuştur. Yetenekli çocuklardan bazıları başkalarının desteği olmadan sorunlarla başa çıkma becerilerine sahip olduğu saptanmıştır. Ayrıca aile desteğine ihtiyaçlarının olduğu ve bu durumda kabul edilme hissinin oluştuğu saptanmıştır.

Hawley (2002) çalışmasında okul öncesi dönemdeki çocukların sosyal üstünlüklerini incelenmiştir. Ayrıca çocukların sosyal baskınları, sosyal becerileri ve akranları ile arasındaki ilişkiyi belirleyen etmenleri ortaya koymayı amaçlamıştır. Çocukların sosyal becerilerini belirlemek amacıyla 3-6 yaş arası öğrencileri olan toplamda 30 öğretmen ile çalışmıştır. Öğretmenler ile birlikte çocukların sosyal davranışlarını ortaya koyabilecekleri bir oyun ortamı tasarlanmıştır. Çocuklar bu oyun ortamında gözlemlenmiştir. Çocukların gösterdiği sosyal davranışlar kayıt edilerek ebeveyn davranışları ile ilişkisine bakılmıştır. Araştırmanın sonucunda çocukların sosyal davranışlarının kaynağının ebeveynlerin davranışlarıyla ilişkili olduğu saptanmıştır.

McDowell (1992) okul öncesi dönemde üstün yetenekli olan ve üstün yetenekli olmayan çocukların annelerinin tutumlarının çocuklarının davranışlarını belirlemede ne gibi benzerlik ve farklılıkların olduğunu ve çocukların davranışlarında etkili olup olmadığını incelemeyi amaçlamışlardır. Ebeveynlerin hem üstün yetenekli hem de üstün yetenekli olmayan çocukların davranışlarında etkili oldukları görülmüştür. Anne etkisinin çocukların bilişsel, sosyal ve duygusal davranışlarını biçimlendirmede yüksek derecede önemli oldukları belirtilmiştir. Anneler arasındaki davranışlarda ise anlamlı farklılıklar ortaya çıkmıştır.

Üstün yetenekli çocuğa sahip olan annelerin daha kolaylaştırıcı, üstün yetenekli çocuğu olmayan ailelerin ise daha zorlayıcı olduğu belirlenmiştir.

Olszewski-Kubilius, Lee ve Thomson'un (2014) yaptığı çalışmada, üstün zekâlı öğrencilerin sosyal becerileri ile aile çevresi arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır. Aile çevresinin karakteristiğini değerlendirmek için "Family Adaptability and Cohesion Evaluation Scale (FACES) IV Package" kullanılmıştır. Ölçek aile üyeleri arasında duygusal yakınlık, yoğunluk, bağlılık, katılık, memnuniyet ve iletişimin derecelerini ölçen ögeleri içermektedir. Çalışmaya, 1526 öğrenci ve anne babaları katılmıştır. Öğrenciler Northwestern Üniversitesi Midwest Akademik Yetenek Araştırması ve Yetenek Gelişim Merkezinin 2005 ve 2008 yılları arasında 3 yıllık sürede yaz, hafta sonu ve uzaktan eğitim programlarından seçilmiştir. Araştırma iki kısımdan oluşmuştur. İlk kısım, öğrencilerin sosyal beceri ile aile çevresinin ölçümü için FACES IV Package'in kullanılmasıdır. İkinci kısım ise, sosyal becerinin ölçülmesi için "Ergenler İçin Benlik Algısı Ölçeği, Kişilerarası Yeterlilik Ölçeği ve Sosyo-duygusal Anket" kullanılmıştır. Araştırma sonucunda; sevgi içeren, destekleyici, saygılı aile çevresinin, yetenekli çocukların kişiler arası becerilerinde ve akran ilişkilerindeki gelişimlerinde önemli bir yere sahip olduğu saptanmıştır.

Perham (2012) çalışmasında üstün yetenekli çocukların kişiler arası becerilerini incelemek amaçlanmıştır. Büyük bir bölgede devlet okulunda üstün yeteneklilerin eğitimi ile ilgilenen öğretmenlerle çalışmıştır. Yetenekli olarak adlandırılan 206 ilk ve orta öğretim öğrencileri çalışma grubunu oluşturmaktadır. Devereux Öğrenci Güçlü Yönleri Değerlendirme (DESSA) ölçeği kullanılmıştır. Kişiler arası becerilerinin üstün yetenek seviyesi ve cinsiyete bağlı olarak değiştiği görülmüştür. Kızların kişiler arası becerilerinin önemli derecede yüksek olduğu, sözel ve sözel olmayan alanlarda erkeklere göre daha becerili oldukları belirlenmiştir. Çocukların bilişsel becerileri arttıkça kişiler arası becerilerinin de arttığı saptanmıştır. Üstün yetenekli çocukların orta seviyelilere göre sosyal alanda daha ileri oldukları gözlenmiştir. Çocuklara toplumsal becerileri kazandırmak için bilişsel yeteneklerinden daha çok kişiler arası becerilerinin geliştirilmesinin hedeflenmesi önerilmiştir.

Vialle, Heaven, Ciarrochi (2008) yaptıkları çalışmada üstün yetenekli çocukların kişilik faktörleri, sosyal becerileri, duygusal özellikleri ve akademik başarıları arasındaki ilişkiyi incelemek amaçlanmıştır. 65 üstün yetenekli çocukla yaptıkları çalışmanın sonucunda üstün yetenekli öğrencilerin diğer iyi eğitim almış öğrencilere göre daha az davranışsal ve sosyal sorunları olduğu belirtilmiştir. Benlik saygıları ile sergiledikleri performansın ise tamamen ilgisiz olduğu saptanmıştır.

Weber ve Stanley (2012) yaptıkları çalışmada üstün yetenekli çocukların aileleri için atölye çalışmasının etkililiğine karar verme amaçlanmıştır. İçerik alanı, üstün zekâlı çocukların özelliklerini, tanımlamalarını, uygun eğitimlerini ve çocuk yetiştirme biçimleri olan bir eğitim programı geliştirmiştir. Atölye çalışmaları, üstün zekâlı çocukların aileleri için destek ve bilgi sağlamaktadır. Oturumların iki temel amacı vardır. Bunlar; üstün zekâlı ve yetenekli tanımı ve çocukların gelişimlerini anlamak ve kavramak; ailelerin çocuklarıyla ilişkileri ve davranışları çeşitli stratejiler geliştirmektir. Çalışma 7 oturumdan oluşmuştur. Toplam 334 aile katılmıştır. Atölye çalışmalarının etkili olup olmadığını belirlemek amacıyla araştırmacı tarafından geliştirilen WOGI Aile Anketi Soruları kullanılmıştır. Öntest ve sontest arasındaki anlamlı farklılık olması da çalışmaların ailelerin eğitiminde etkili olduğu saptanmıştır.

Winsler, Madigan ve Aquilino (2005), çalışmasında okul öncesi dönemde çocuğu olan anne ve babanın çocuk yetiştirme tutumları arasındaki benzerlikleri ve farklılıkları incelemek amaçlanmıştır. Amaca yönelik olarak Ebeveynlik Stilleri ve Boyut anketini (PSDQ) 28 çocuğun 56 anne ve babasına uygulamıştır. Çalışma sonucunda aynı evde bulunan anne ve babaların ebeveyn tutumlarının da benzer olduğu saptanmıştır. İzin verici ebeveyn tutumları arasında pozitif yönde ilişki olduğu saptanıştır. Babaların, anneleri daha fazla demokratik ve izin verici ancak daha az otoriter olarak gördükleri saptanmıştır. Annelerin ise kendilerini babalardan daha demokratik olarak algıladıkları saptanmıştır.

Yurt içinde yapılan çalışmaların çoğunda normal gelişim gösteren çocukların anne baba tutumlarının sosyal beceriye etkisi incelenmiştir (Akça, 2012; Arslan,2016; Eminoğlu, 2007; Günindi, 2008; İnci, 2014; Seven, 2008). Üstün yetenekli çocukların anne baba tutumlarının

sosyal beceriye etkisi açısından doğrudan bir çalışma yapılmamıştır. Dolaylı olarak ebeveyn tutumlarının üstün yetenekli çocuğa etkileri hakkında çalışmalar yapılmıştır (Afat, 2010; Akar, 2010; Bakır, 2015; Elçik, 2015; Uyaroğlu, 2011; Yıldırım, 2012).

Yurt dışında yapılan çalışmalarda ise genel olarak üstün yetenekli çocukların sosyal becerileri, sosyal üstünlükleri ve sosyal yeterlilikleri ile ilgili alanlarda çalışmalar yapılmıştır (Bacal, 20015; Bickley, 2001; Perham, 2012; Vialle, Heaven & Ciarrochi, 2008). Ayrıca üstün yetenekli olan ve olmayan çocukların sosyal becerileri arasındaki ilişki, üstün yetenekli çocukların aile ilişkileri ve sosyal becerileri arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalar yapılmıştır (Olszewski-Kubilius, Lee & Thomson, 2014; Weber & Stanley, 2012).

# BÖLÜM IV

# YÖNTEM

## Araştırmanın Modeli

Yapılan araştırmada üstün yetenekli çocuklar ile normal gelişim gösteren çocukların anne baba tutumları ile sosyal becerileri arasında ilişki olup olmadığı belirlenmek amaçlanmıştır. Aynı zamanda çocukların demografik özelliklerine göre sosyal beceri alt boyutları ve anne baba tutumları arasında anlamlı farklılık olup olmadığını tespit etmek amaçlanmıştır. Belirlenen amaçlar bağlamında yapılan araştırma ilişkisel araştırma yöntemidir. İlişkisel araştırma yöntemi, istatiksel testler kullanarak iki veya daha çok sayıdaki değişken arasındaki birlikte değişim varlığını veya derecesini belirlemeyi amaçlayan, değişkenler arasındaki ilişkileri açıklama ve sonuçları tahmin etme fırsatı sunan bir modeldir (Büyüköztürk, 2017; s.81; Tekbıyık, 2015, s.101).

## Çalışma Grubu

Araştırma evrenini 2018-2019 eğitim öğretim yılında İstanbul İli Milli Eğitim Müdürlüğü Bağımsız Anaokulu, Özel Bağımsız Anaokulu/Kolejlerde bulunan okul öncesi dönemdeki çocuklar oluşturmaktadır. Üstün yetenekli çocuklar için araştırmada evrenin tamamına ulaşılmaya çalışıldığı için örneklem seçimine gidilmemiştir. Normal gelişim gösteren çocuklar için üstün yetenekli çocukların demografik özelliklerine benzer faktörler göz önünde bulundurularak sistematik rastgele örnekleme yöntemi kullanılmıştır.

Araştırmanın çalışma grubu, 2018-2019 eğitim öğretim yılında İstanbul İli Milli Eğitim Müdürlüğü Bağımsız Anaokulu, Özel Bağımsız Anaokulu/Kolejlerde bulunan okul öncesi dönemdeki 50 üstün yetenekli çocuk ve 50 normal gelişim gösteren çocuk, öğretmenleri ve anne babalarından oluşmaktadır.

**Verilerin Toplanması**

Araştırmanın konusu ve kullanılacak ölçme araçları belirlendikten sonra ölçek sahiplerinden kullanım izni ve ölçekler ile ilgili bilgiler alınmıştır. İstanbul ilindeki okul öncesi dönem üstün yetenekli çocuk bulunan okullar tespit edilmiştir. Tespit edilen tüm okullarda izni alınan ölçekleri uygulamak için idare ve yönetim ile görüşülmüştür. İdare ve yönetimin izninden sonra ebeveynlerin dolduracağı ölçekler için idare aracılığıyla ebeveynler ile iletişime geçilmiştir. Araştırma içeriğini incelemek isteyen ebeveynlerin bazılarına tez önerisi mail yoluyla gönderilmiş bazılarına ise birebir anlatılmıştır. Gönüllü olan ebeveynlere ölçekler verilmiştir. Ölçeklerin nasıl doldurulacağı hakkında bilgi verilmiştir. Ebeveyn tutum ölçeğini ebeveynler, sosyal beceri ölçeğini öğretmenler dolduracağından dolayı aynı çocuk olduğu anlaşılması için gizlilik ön plana alınarak ölçekler numaralandırılmıştır. Ebeveynin doldurduğu ebeveyn tutum ölçeği ile aynı numaraları ölçek formu için öğretmenler sosyal beceri ölçeğini doldurmuştur. Üstün yetenekli çocuklarla benzer demografik özelliklere sahip okul öncesi dönem normal gelişim gösteren çocukların okulları belirlenmiştir. Belirlenen okullarda izni alınan ölçekleri uygulamak için idare ile görüşülmüştür. İdarenin izninden sonra her çocuk için numaralandırılan ölçekler öncelikle ebeveynlere doldurulmuştur. Daha sonra aynı çocuk için öğretmenleri sosyal beceri ölçeğini doldurmuştur. Normal gelişim gösteren çocuklar için alınan ölçek formlarından tekrar üstün yetenekli çocuklara benzer demografik özellikteki çocuk ve ebeveynlerin formları belirlenmiştir. Araştırma verileri Ekim 2019-Kasım 2019 tarihlerinde toplanmıştır.

## Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama aracı olarak, çocuklar ve ailelerinin özelliklerini belirlemek amacıyla "Kişisel Bilgi Formu", çocukların sosyal becerilerini belirlemek için " Okul Öncesi Sosyal Beceri Değerlendirme Ölçeği" ve anne baba tutumlarını belirlemek için "Ebeveyn Tutum Ölçeği" uygulanmıştır.

### Kişisel Bilgi Formu

Araştırmacı tarafından hazırlanan Kişisel Bilgi Formu; çocuğun yaşı, cinsiyeti, kardeş sayısı, anne ve babanın yaşı, öğrenim düzeyi ve çalışma durumuna ait bilgilerin belirlenmesine yönelik soruları içermektedir.

### Okul Öncesi Sosyal Beceri Değerlendirme Ölçeği

Okul Öncesi Sosyal Beceri Değerlendirme Ölçeği (OSBED), Ömeroğlu ve diğ. (2014) proje yöneticiliği ile Türkiye şartlarına göre düzenlenmiş sosyal becerileri değerlendirmeye yönelik bir ölçektir. Bu ölçme aracı ile çocukların sosyal becerilerinin değerlendirilmesi, sosyal beceri yetersizliğinin giderilmesi ve bu becerilerin geliştirilmesine yönelik uygun sosyal beceri programlarının hazırlanmasını sağlanabilir.

Ölçeğin geliştirilmesinde, ölçeğin faktör yapısının incelenmesine ve güvenirlik değerlerinin hesaplanmasına ilişkin analizler için öğretmenlere 450 çocuk için form ulaştırılmış, 409 çocuğun verisi kullanılmıştır. OSBED öğretmen formu 4 faktör ve 49 madde ile tanımlanmıştır. Ölçeğe uygulanan doğrulayıcı factor analizi sonucunda, uyum indekslerinin yüksek olduğu görülmüştür. OSBED öğretmen formuna ilişkin yapı geçerliği göstergeleri yeterli düzeyde çıkmıştır. Ölçeğin alt boyutlarına ilişkin Alpha güvenirlik katsayıları .88 - .92 aralığında bulunmuştur. Bulgular ölçeğin okulöncesi çocuklarının sosyal becerilerini ölçmek için geliştirilmiş geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğunu destekler niteliktedir. OSBED öğretmen formunun geliştirilme sürecinde okul öncesi 3-6 yaş çocukların sosyal becerilerini ölçmek için öncelikle sosyal beceri kavramı tanımlanmaya çalışılmıştır. "sosyal

beceri”, çocukların öğretmenleri tarafından doldurularak dört boyutlu ve 49 maddelik bir yapıda tanımlanmıştır.

Başlangıç Becerileri: 12 alt kategoriden oluşmaktadır. Bu beceriler karşılıklı etkileşimin daha ileri düzeyde gelişmesi için asıl becerilerdir ve daha karmaşık becerilerin öğrenilebilmesi için bu becerilerin öğrenilmesi gerekmektedir. Bu kategoride; selamlaşma, akranlarına ismiyle hitap etme, kendini tanıtma anlaşılır bir ses tonu ile konuşma, başkalarını tanıtma, teşekkür etme, izin isteme, özür dileme, yardım isteme, vedalaşma, soru sorma, duygularını ifade etme yer almaktadır.

Akademik Destek Becerileri: Dinleme, soruya cevap verme, yönergelere uyma, alternatif çözümler üretebilme, başladığı etkinliği sonlandırma, kendini meşgul etme, amaca ulaşmak için çaba gösterme, uygun zamanda söze girme, söz alma, düşüncelerini ifade etme, eleştiri yapma, eleştiriye açık olma şeklinde 12 alt kategoriden oluşmaktadır.

Arkadaşlık Becerileri: Arkadaşlarının duygularını anlama, başkalarının haklarını koruma, arkadaşlarının fikirlerine uygun tepki verme, arkadaşlarıyla işbirliği yapma, arkadaşlarını takdir edebilme, akran gruplarına katılma, sırasını bekleme, paylaşma, yardım önerme, oyuna davet etme, oyunun sonuçlarını kabul etme, oyunun kurallarına uyma, arkadaşlarının duygularına uygun tepki verme şeklinde 13 alt kategoriden oluşmaktadır.

Duygularını Yönetme Becerileri: Duygularını başkalarını rahatsız etmeden gösterme, engellenme durumuyla baş etme, hatalarıyla baş etme, başkalarının duygularını anlama, baskı altında sakin kalma, alay etmeyle baş etme, hayır cevabını kullanma, isteğini erteleme, tepki vermeden önce düşünme, hayır cevabını kabul etme, hakkını koruma, kendiliğinden çözülecek sorunları görmezden gelme şeklinde 12 alt kategoriden oluşmaktadır.

### Ebeveyn Tutum Ölçeği

Şendil ve Demir (2008) tarafından anne ve babaların, 2-6 yaş arasındaki çocuklarını yetiştirirken gösterdikleri ebeveynlik davranışlarının belirlenmesini sağlaması amacıyla geliştirilmiştir. Bu amaçla, öncelikle Demokratik, Otoriter, Aşırı Koruyucu ve İzin Verici olmak üzere 4 boyuttan oluşan 46 maddelik bir ölçek oluşturulmuştur. İstanbul’da bulunan,

düşük, orta ve yüksek sosyo-ekonomik düzeyi temsil eden 17 anaokuluna devam eden 2-6 yaş arasındaki çocuğu olan 420 anne ve babaya uygulanmıştır. Geçerlik ve güvenirlik analizleri sonuçları, bu çalışma ile oluşturulan Ebeveyn Tutum Ölçeği'nin (ETÖ), yeterli düzeyde geçerlik ve güvenirlik değerlerine sahip bir ölçek olduğunu göstermiştir.

**Verilerin Analizi**

Ölçekler, 2018-2019 eğitim öğretim yılında bulunan İstanbul Milli Eğitim Müdürlüğü Bağımsız Anaokulu, Özel Bağımsız Anaokulu/Kolejlerde bulunan okul öncesi dönemdeki 50 üstün yetenekli çocuk ve 50 normal gelişim gösteren çocuk, öğretmenleri ve anne babalarına uygulanmıştır. Toplanan veriler işleme konularak bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Veri analizinde SPSS 25 programı kullanılmıştır. OSBED, 4 boyut toplam 49 maddeden ve Ebeveyn Tutum Ölçeği 4 boyut toplam 46 maddeden oluşmaktadır.

OSBED alt boyutları; Başlangıç Becerileri, Akademik Destek Becerileri, Arkadaşlık becerileri, Duygularını Yönetme Becerileri şeklindedir.

Ebeveyn Tutum alt boyutları; Demokratik Tutum, Otoriter Tutum, Aşırı Koruyucu Tutum, İzin Verici Tutum şeklindedir.

Veriler incelenmiş hatalı veri girişi (5 yerine 55 ya da 6 gibi) olmadığı görülmüştür. SPSS 25 programında kayıp veriler, tek ve çok değişkenli uç değerler incelenmiştir. Kayıp veriye rastlanmamış, "Demokratik Tutum" değişkenine göre 44, 46, 76 ve "OSBED" değişkenine göre 55 numaralı bireylerin uç değer ($z > 3,00$) olduğu görülmüş; analizlere dâhil edilmemiştir. Mahalanobis uzaklıkları incelenmiş çok değişkenli uç değerlere rastlanmamıştır. Üstün yetenekli ve normal gelişim gösteren öğrencilerin anne-baba tutumları ve sosyal beceri düzeyleri incelenirken betimsel istatistik yapılarak maximum, minumum değerler, çarpıklık, basıklık ve standart sapmalarına bakılmıştır. Her iki gruptaki öğrencilere ait değişkenlerin çarpıklık ve basıklık katsayılarının -1 ile +1 arasında civarında değiştiği görülmüştür. Bu durumda verilerin her grup ve her değişken için normal dağılımdan sapma göstermediği saptanmıştır. Üstün yetenekli ve normal gelişim gösteren

öğrencilerin anne-baba tutumları ve sosyal becerileri arasındaki ilişkiyi incelerken Pearson-korelasyon katsayısı kullanılmıştır. Anne baba tutumları sosyal beceri için iyi bir yordayıcı olup olmadıklarını saptamak için ise üstün yetenekli çocuklarda çoklu regresyon, normal gelişim gösteren çocuklarda ise hiyerarşik regresyon yapılmıştır. Çocukların sosyal becerileri ve ebeveyn tutumları üstün yetenekli ve normal gelişim gösteren olma durumlarına göre farklılaşıp farklılaşmadığını bulmak için t testi ve ANOVA kullanılmıştır.

# BÖLÜM V

# BULGULAR VE TARTIŞMA

## Bulgular

Bu bölümde, bulgular ve verilerin analize yer verilmiştir.

## Araştırmanın Demografik Bilgilerine İlişkin Bulgular

Demografik bilgilere ilişkin; çocukların cinsiyetleri, yaşları, anne baba öğrenim düzeyleri ve öğretmenlerin sosyal beceri ile ilgili eğitime katılma durumlarına yönelik tablo ve analizlere yer verilmiştir.

Tablo 1
*Çocukların cinsiyetlerine göre dağılımları*

| | Üstün Yetenekli | | Normal Gelişim Gösteren | |
|---|---|---|---|---|
| Cinsiyet | Frekans | Yüzde | Frekans | Yüzde |
| kız | 24 | 48,0 | 28 | 56,0 |
| erkek | 26 | 52,0 | 22 | 44,0 |
| Toplam | 50 | 100,0 | 50 | 100,0 |

Tablo 1 incelendiğinde üstün yetenekli çocukların %48' i kız, %52' si erkek, normal gelişim gösteren çocukların ise %5'sı kız, %44'ünün erkek olduğu görülmektedir.

Tablo 2

*Çocukların yaşlarına göre dağılımları*

| | Üstün Yetenekli | | Normal Gelişim Gösteren | |
|---|---|---|---|---|
| Yaşlar | Frekans | Yüzde | Frekans | Yüzde |
| 4 | 19 | 38,0 | 20 | 40,0 |
| 5 | 31 | 62,0 | 30 | 60,0 |
| Toplam | 50 | 100,0 | 50 | 100,0 |

Çocukların yaşlarına göre dağılımları incelendiğinde üstün yetenekli çocukların %19'un, normal gelişim gösteren çocukların %20'sinin 4 yaş, üstün yetenekli çocukların %31'nin, normal gelişim gösteren çocukların %30'nun 5 yaş olduğu görülmektedir.

Tablo 3

*Anne ve babaların öğrenim düzeylerinin dağılımı*

| | | Üstün Yetenekli | | Normal Gelişim Gösteren | |
|---|---|---|---|---|---|
| | Öğrenim Düzeyi | Frekans | Yüzde | Frekans | Yüzde |
| Anne | Lise | 9 | 18,0 | 4 | 8,0 |
| | Önlisans | 7 | 14,0 | 8 | 16,0 |
| | Lisans | 26 | 52,0 | 28 | 56,0 |
| | Yükseklisans | 5 | 10,0 | 10 | 20,0 |
| | Doktora | 3 | 6,0 | - | - |
| | Toplam | 50 | 100,0 | 50 | 100,0 |
| Baba | Lise | 6 | 12,0 | 4 | 8,0 |
| | Önlisans | 10 | 20,0 | 12 | 24,0 |
| | Lisans | 23 | 46,0 | 24 | 48,0 |
| | Yükseklisans | 7 | 14,0 | 10 | 20,0 |
| | Doktora | 4 | 8,0 | - | - |
| | Toplam | 50 | 100,0 | 50 | 100,0 |

Tablo 3 incelendiğinde üstün yetenekli çocukların annelerinin %18'i lise, %14'ü ön lisans, %52'si lisans, %10'u yüksek lisans ve %6'sı doktora öğrenim düzeyinde olduğu görülmektedir. Normal gelişim gösteren çocukların annelerinin ise %8'i lise, %16'sı ön lisans, %56'sı lisans ve %20'si yüksek lisans öğrenim düzeyinde olduğu saptanmıştır.

Üstün yetenekli çocukları olan babaların %12'si lise, %20'si ön lisans, %462sı lisans, %14'ü yüksek lisans ve %8'i doktora öğrenim düzeyinde bulunmaktadır. Normal gelişim gösteren çocukların babalarının ise %8'i lise, %24'ü ön lisans, %48 lisans ve %20'si yüksek lisans öğrenim düzeyinde yer alarak birbirlerine benzerlik göstermektedir.

Buna ek olarak öğretmenlerin eğitim düzeyine bakıldığında 100 öğretmenden yalnız 3'ü yüksek lisans mezunu iken 97'si lisans mezunudur.

Tablo 4

*Öğretmenlerin sosyal beceri eğitimine katılma durumları*

| | Üstün Yetenekli | | Normal Gelişim Gösteren | |
|---|---|---|---|---|
| Eğitime katılma durumu | Frekans | Yüzde | Frekans | Yüzde |
| Katıldı | 24 | 48,0 | 18 | 36,0 |
| Katılmadı | 26 | 52,0 | 36 | 64,0 |
| Toplam | 50 | 100,0 | 50 | 100 |

Tablo 4 incelendiğinde öğretmenlerin sosyal beceri ile ilgili eğitime katılma durumuna bakıldığında üstün yetenekli çocukların öğretmenlerinin %48'inin bu tür bir eğitime katıldıkları, %52'sinin ise katılmadığı görülmektedir. Normal gelişim gösteren çocukların öğretmenlerinin ise %36'sının bu tür bir eğitime katıldıkları, %64'ünün ise katılmadığı görülmektedir.

**Araştırmanın Alt Problemlerine İlişkin Bulgular**

1) Üstün yetenekli ve normal gelişim gösteren öğrencilerin anne-baba tutumları ve sosyal beceri düzeyleri nasıldır?

Tablo 5

*Üstün yetenekli ve normal gelişim gösteren öğrencilere ait betimsel istatistikler*

| | | Madde sayısı | Min. | Maks. | Ortalama | Standart Sapma | Çarpıklık Hata: 0,34 | Basıklık Hata: 0,66 |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| Üstün Yetenekli | Demokratik tutum | 17 | 17,00 | 34,00 | 22,54 | 3,91 | 0,80 | 0,58 |
| | Otoriter tutum | 11 | 36,00 | 55,00 | 47,86 | 3,85 | -0,58 | 0,43 |
| | Aşırı koruyucu tutum | 9 | 12,00 | 39,00 | 25,98 | 6,36 | -0,34 | -0,48 |
| | İzin verici tutum | 9 | 22,00 | 44,00 | 33,52 | 4,71 | -0,18 | 0,62 |
| | Başlangıç becerileri | 12 | 20,00 | 60,00 | 43,20 | 10,59 | -0,24 | -0,54 |
| | Akademik destek becerileri | 12 | 25,00 | 60,00 | 44,44 | 8,35 | 0,08 | -0,61 |
| | Arkadaşlık becerileri | 13 | 30,00 | 65,00 | 48,66 | 10,15 | -0,16 | -1,07 |
| | Duyguları yönetme becerileri | 12 | 27,00 | 59,00 | 43,42 | 8,06 | 0,06 | -0,83 |
| Normal Gelişim Gösteren | Demokratik tutum | 17 | 17,00 | 36,00 | 23,86 | 5,38 | 0,65 | -0,44 |
| | Otoriter tutum | 11 | 36,00 | 55,00 | 47,54 | 4,08 | -0,54 | -0,06 |
| | Aşırı koruyucu tutum | 9 | 12,00 | 37,00 | 24,06 | 6,37 | 0,23 | -0,55 |
| | İzin verici tutum | 9 | 26,00 | 44,00 | 33,16 | 4,64 | 0,33 | -0,62 |
| | Başlangıç becerileri | 12 | 36,00 | 60,00 | 51,12 | 7,52 | -0,33 | -1,09 |
| | Akademik destek becerileri | 12 | 35,00 | 60,00 | 49,60 | 6,85 | -0,35 | -0,52 |
| | Arkadaşlık becerileri | 13 | 32,00 | 65,00 | 51,72 | 7,84 | -0,34 | 0,05 |
| | Duyguları yönetme becerileri | 12 | 31,00 | 60,00 | 46,42 | 6,20 | -0,20 | 0,41 |

Tablo 5 incelendiğinde üstün yetenekli çocukların anne-baba tutum ölçeğinin "Demokratik Tutum" boyutundan aldıkları puanların 17 ile 34 arasında değiştiği, ortalamasının 22,54 olduğu görülmüştür. "Otoriter Tutum" boyutunda aldıkları puanların 36 ile 55 arasında

değiştiği, ortalamasının 47,86 olduğu görülmüştür. "Aşırı Koruyucu Tutum" boyutunda aldıkları puanların 12 ile 39 arasında değiştiği ortalamasının 25,98 olduğu görülmüştür. "İzin Verici Tutum" boyutunda aldıkları puanların 22 ile 44 arasında değiştiği ve ortalamasının ise 33,52 olduğu görülmüştür. Üstün yetenekli çocukların sosyal beceri değerlendirme ölçeğinin "Başlangıç Becerileri" boyutunda aldıkları puanlarının 20 ile 60 arasında değiştiği ortalamasının 43,20 olduğu saptanmıştır. "Akademik Destek Becerileri" boyutunda aldıkları puanların 25 ile 60 arasında değiştiği ortalamasının 44,44 olduğu saptanmıştır. "Arkadaşlık Becerileri" boyutunda aldıkları puanların 30 ile 65 arasında değiştiği ortalamasının 48,66 olduğu saptanmıştır. "Duygularını Yönetme Becerileri" boyutunda aldıkları puanların 27 ile 59 arasında değiştiği ve ortalamasının 43,42 olduğu saptanmıştır.

Normal gelişim gösteren çocukların anne-baba tutum ölçeğinin "Demokratik Tutum" boyutundan aldıkları puanların 17 ile 36 arasında değiştiği, ortalamasının 23,86 olduğu görülmüştür. "Otoriter Tutum" boyutunda aldıkları puanların 36 ile 55 arasında değiştiği, ortalamasının 47,54 olduğu görülmüştür. "Aşırı Koruyucu Tutum" boyutunda aldıkları puanların 12 ile 37 arasında değiştiği ortalamasının 24,06 olduğu görülmüştür. " İzin Verici Tutum" boyutunda aldıkları puanların 26 ile 44 arasında değiştiği ve ortalamasının ise 33,16 olduğu görülmüştür. Normal gelişim gösteren çocukların sosyal beceri değerlendirme ölçeğinin "Başlangıç Becerileri" boyutunda aldıkları puanlarının 36 ile 60 arasında değiştiği, ortalamasının 51,12 olduğu saptanmıştır. "Akademik Destek Becerileri" boyutunda aldıkları puanların 35 ile 60 arasında değiştiği, ortalamasının 49,60 olduğu saptanmıştır. "Arkadaşlık Becerileri" boyutunda aldıkları puanların 32 ile 65 arasında değiştiği, ortalamasının 51,72 olduğu saptanmıştır. "Duygularını Yönetme Becerileri" boyutunda aldıkları puanların 31 ile 60 arasında değiştiği ve ortalamasının 46,42 olduğu saptanmıştır.

Üstün yetenekli ve normal gelişim gösteren çocuklar anne-baba tutum ölçeğinin otoriter tutum boyutunda en yüksek ortalamaya sahipken, demokratik tutum boyutunda en düşük ortalamaya sahiptir. Benzer şekilde üstün yetenekli ve normal gelişim gösteren çocuklar sosyal beceri ölçeğinin arkadaşlık becerileri boyutunda en yüksek ortalamaya sahipken,

üstün yetenekli öğrenciler başlangıç becerileri, normal gelişim gösteren çocuklar duygularını yönetme becerileri boyutunda en düşük ortalamaya sahiptir.

Her iki gruptaki öğrencilere ait değişkenlerin çarpıklık ve basıklık katsayılarının -1 ile +1 arasında civarında değiştiği görülmektedir. Bu durumda verilerin her grup ve her değişken için normal dağılımdan sapma göstermediği söylenebilir.

2) Üstün yetenekli ve normal gelişim gösteren çocukların anne-baba tutumları ve sosyal becerileri arasındaki ilişki ne düzeydedir?

Tablo 6

*Üstün yetenekli ve normal gelişim gösteren çocukların anne-baba tutumları ve sosyal becerileri arasındaki ilişki*

| | | Demokratik tutum | Otoriter tutum | Aşırı koruyucu tutum | İzin verici tutum | Başlangıç becerileri | Akademik destek becerileri | Arkadaşlık becerileri |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| Üstün Yetenekli | Demokratik tutum | 1,00 | | | | | | |
| | Otoriter tutum | -0,11 | 1,00 | | | | | |
| | Aşırı koruyucu tutum | 0,05 | 0,06 | 1,00 | | | | |
| | İzin verici tutum | -0,17 | 0,23 | 0,20 | 1,00 | | | |
| | Başlangıç becerileri | -0,15 | 0,25 | -0,02 | 0,05 | 1,00 | | |
| | Akademik destek becerileri | -0,15 | 0,06 | -0,01 | 0,06 | 0,74* | 1,00 | |
| | Arkadaşlık becerileri | -0,11 | 0,18 | -0,04 | 0,04 | 0,73* | 0,86* | 1,00 |
| | Duyguları yönetme becerileri | -0,13 | 0,01 | 0,18 | 0,06 | 0,51* | 0,73* | 0,68* |
| Normal Gelişim Gösteren | Demokratik tutum | 1,00 | | | | | | |
| | Otoriter tutum | -0,50* | 1,00 | | | | | |
| | Aşırı koruyucu tutum | -0,06 | 0,19 | 1,00 | | | | |
| | İzin verici tutum | -0,22 | 0,35* | 0,22 | 1,00 | | | |
| | Başlangıç becerileri | -0,11 | 0,15 | 0,49* | 0,06 | 1,00 | | |
| | Akademik destek becerileri | -0,16 | 0,13 | 0,36* | 0,21 | 0,71* | 1,00 | |
| | Arkadaşlık becerileri | -0,17 | 0,25 | 0,38* | 0,27 | 0,74* | 0,84* | 1,00 |
| | Duyguları yönetme becerileri | -0,12 | 0,34* | 0,39* | 0,21 | 0,66* | 0,72* | 0,80* |

*p < 0,05

Tablo 6 incelendiğinde anne baba tutumları ölçeğinin boyutlarında üstün yetenekli öğrenciler için anlamlı bir ilişki bulunamadığı, normal gelişim gösteren öğrencilerin ise otoriter tutum ile demokratik tutum puanları arasında negatif yönde orta düzeyde (r = 0,50), izin verici tutum ile otoriter tutum puanları arasında pozitif yönde düşük düzeyde (r = 0,35) anlamlı bir ilişki olduğu söylenebilir. Benzer şekilde sosyal beceri ölçeğinin tüm boyutları arasında orta ve yüksek düzeyde (r = 0,51-0,86) pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu

görülmektedir. Ebeveyn tutumları ile sosyal beceri puanları arasındaki ilişkiler incelendiğinde ise üstün yetenekli öğrenciler için boyutlar arasında anlamlı bir ilişki bulunmadığı, normal gelişim gösteren öğrenciler için başlangıç becerileri ile aşırı koruyucu tutum puanları arasında (r = 0,49) pozitif yönde orta düzeyde; arkadaşlık becerileri ve duygularını yönetme becerileri ile aşırı koruyucu tutum puanları arasında (r= 0,38-0,39) pozitif yönde düşük düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür.

3) Üstün yetenekli ve normal gelişim gösteren çocukların cinsiyetleri, çocukların yaşları, çocukların kardeş sayıları, öğretmenlerin daha önce sosyal beceri eğitimi alma durumlarının ve ebeveyn tutumlarının öğrencilerin sosyal becerilerine etkisi var mıdır?

Bu işlem için SPSS 25 programında çoklu regresyon ve hiyerarşik regresyon analizleri yapılmıştır.

Bu araştırma sorusuna yanıt aranırken sosyal beceri ölçeğinin alt boyutları ayrı ayrı ele alınmıştır.

a) Başlangıç becerileri puanlarına etkisi var mıdır?

Çoklu regresyon analizinin varsayımlarından biri değişkenler arasında doğrusal bir ilişki olmasıdır. Üstün yetenekli çocuklarda başlangıç becerileri puanları ile anne baba tutumları arasında anlamlı bir doğrusal ilişki bulunamamıştır. Normal gelişim gösteren çocuklarda ise başlangıç becerileri puanları ile anne-baba tutumları ölçeğinin yalnız bir boyutu arasında anlamlı doğrusal ilişki olduğu bulunmuştur. Bu nedenle başlangıç becerileri puanları ile ilişkili olan değişkenler analize dâhil edilmiştir.

Tablo 7

*Başlangıç becerileri puanlarının yordanmasına ilişkin çoklu regresyon analizi sonuçları*

| | Model | Değişkenler | B | Standart Hata | Beta | t | p |
|---|---|---|---|---|---|---|---|
| Üstün Yetenekli | 1 | Sabit | 61,04 | 10,29 | | 5,93 | 0,00* |
| | | Çocuk yaşı | -2,28 | 2,08 | -0,14 | -1,10 | 0,28 |
| | | 0 kardeş olma durumu | 3,13 | 3,25 | 0,14 | 0,96 | 0,34 |
| | | 2 kardeş olma durumu | -6,91 | 3,45 | -0,27 | -2,00 | 0,05* |
| | | 3 kardeş olma durumu | 4,87 | 6,98 | 0,09 | 0,70 | 0,49 |
| | | Çocuk cinsiyetinin erkek olma durumu | -2,01 | 2,85 | -0,10 | -0,70 | 0,48 |
| | | Öğretmenin eğitim almama durumu | -10,65 | 2,68 | -0,51 | -3,97 | 0,00* |
| | | $R=0,59$; $R^2=0,35$; $F_{(6,43)}=3,87$; $p=0,00$. | | | | | |
| Normal Gelişim Gösteren | 1 | Sabit | 35,68 | 19,14 | | 1,86 | 0,07 |
| | | Çocuk yaşı | 1,23 | 2,81 | 0,08 | 0,44 | 0,66 |
| | | 2 kardeş olma durumu | -3,24 | 3,34 | -0,17 | -0,97 | 0,34 |
| | | 3 kardeş olma durumu | 2,50 | 5,02 | 0,08 | 0,50 | 0,62 |
| | | Çocuk cinsiyetinin erkek olma durumu | -0,19 | 2,23 | -0,01 | -0,09 | 0,93 |
| | | Öğretmenin eğitim almama durumu | -1,43 | 2,59 | -0,09 | -0,55 | 0,59 |
| | | Öğretmenin eğitim düzeyi | 6,10 | 5,33 | 0,19 | 1,14 | 0,26 |
| | | 1 kardeş olma durumu | -3,39 | 2,93 | -0,22 | -1,16 | 0,25 |
| | | $R=0,36$; $R^2=0,13$; $F_{(7,42)}=0,87$; $p=0,54$. | | | | | |
| | 2 | Sabit | 29,06 | 17,68 | | 1,64 | 0,11 |
| | | Çocuk yaşı | 1,75 | 2,58 | 0,12 | 0,68 | 0,50 |
| | | 2 kardeş olma durumu | -3,32 | 3,06 | -0,18 | -1,08 | 0,29 |
| | | 3 kardeş olma durumu | 0,62 | 4,64 | 0,02 | 0,13 | 0,90 |
| | | Çocuk cinsiyetinin erkek olma durumu | -0,57 | 2,04 | -0,04 | -0,28 | 0,78 |
| | | Öğretmenin eğitim almama durumu | -0,74 | 2,39 | -0,05 | -0,31 | 0,76 |
| | | Öğretmenin eğitim düzeyi | 1,87 | 5,08 | 0,06 | 0,37 | 0,71 |
| | | 1 kardeş olma durumu | -2,95 | 2,69 | -0,19 | -1,10 | 0,28 |
| | | Aşırı koruyucu tutum | 0,52 | 0,17 | 0,44 | 3,00 | 0,00* |
| | | $R=0,53$; $R^2=0,29$; $F_{(8,41)}=2,04$; $p=0,07$. | | | | | |

*$p<0,05$.

Tablo 7 incelendiğinde üstün yetenekli çocuklar için çocukların yaşı, kardeş sayısı, cinsiyet ve öğretmenin eğitim alma durumu değişkenleri birlikte, başlangıç becerileri puanları ile orta düzeyde bir ilişki vermektedir. R=0,59, $R^2$=0,35, p < 0,05. Bu değişkenler birlikte başlangıç becerileri değişkeninin %35'ini açıklamaktadır.

Standardize edilmiş regresyon katsayılarına göre (Beta), yordayıcı değişkenlerin önem sırası ilk olarak öğretmenin sosyal beceri eğitimi alıp almaması, ikinci olarak çocuğun 2 kardeş olup olmaması şeklindedir. Regresyon katsayılarına ilişkin t-testi sonuçları incelendiğinde, bu iki değişkenin çocukların başlangıç becerileri puanları üzerinde anlamlı birer yordayıcı oldukları görülmektedir. Diğer değişkenler önemli bir etkiye sahip değildir.

Normal gelişim gösteren çocuklar için ilk kurulan modelde çocukların yaşı, kardeş sayısı, cinsiyet ve öğretmenin eğitim alma durumu değişkenleri birlikte, başlangıç becerileri puanları ile orta düzeyde bir ilişki vermektedir. R=0,36; $R^2$=0,13, p=0,54. Bu değişkenler birlikte başlangıç becerileri değişkeninin %13'ünü açıklamaktadır. Standardize edilmiş regresyon katsayılarına göre (Beta), model 1 de yer alan değişkenler yordayıcı değildir.

2. modelde birinci modelde yer alan değişkenlere ek olarak aşırı koruyucu tutum değişkeni eklenmiştir. Diğer değişkenler ilişkili olmadığı için modele eklenmemiştir. Bu değişken eklendikten sonra normal gelişi gösteren çocuklar için çocukların yaşı, kardeş sayısı, cinsiyet, öğretmenin eğitim alma durumu ve aşırı koruyucu tutum değişkenleri birlikte başlangıç becerileri puanları ile orta düzeyde bir ilişki vermektedir. R=0,53; $R^2$=0,29, p=0,07. Bu değişkenler sonradan eklenen değişken ile de birlikte başlangıç becerileri değişkeninin %29'unu açıklamaktadır. Standardize edilmiş regresyon katsayılarına göre (Beta), yordayıcı değişkenlerin en önemlisi aşırı koruyucu tutum şeklindedir. Regresyon katsayılarına ilişkin t-testi sonuçları incelendiğinde, bu değişkenin çocukların başlangıç becerileri puanları üzerinde anlamlı bir yordayıcı olduğu görülmektedir. Diğer değişkenler önemli bir etkiye sahip değildir.

b) Akademik destek becerileri puanlarına etkisi var mıdır?

Tablo 8

*Akademik destek becerileri puanlarının yordanmasına ilişkin çoklu regresyon analizi sonuçları*

| | Model | Değişkenler | B | Standart Hata | Beta | t | p |
|---|---|---|---|---|---|---|---|
| Üstün Yetenekli | 1 | Sabit | 53,08 | 8,59 | | 6,18 | 0,00* |
| | | Çocuk yaşı | -0,86 | 1,73 | -0,07 | -0,49 | 0,62 |
| | | 0 kardeş olma durumu | 0,93 | 2,71 | 0,05 | 0,34 | 0,73 |
| | | 2 kardeş olma durumu | -5,17 | 2,88 | -0,26 | -1,80 | 0,08 |
| | | 3 kardeş olma durumu | 8,37 | 5,82 | 0,20 | 1,44 | 0,16 |
| | | Çocuk cinsiyetinin erkek olma durumu | -0,30 | 2,38 | -0,02 | -0,13 | 0,90 |
| | | Öğretmenin eğitim almama durumu | -7,45 | 2,24 | -0,45 | -3,33 | 0,00* |
| | | $R=0,52$; $R^2=0,27$; $F_{(6,43)}=2,69$; $p=0,03$. | | | | | |
| Normal Gelişim Gösteren | 1 | Sabit | 42,63 | 11,30 | | 3,77 | 0,00* |
| | | Çocuk yaşı | 2,05 | 2,48 | 0,15 | 0,82 | 0,41 |
| | | 2 kardeş olma durumu | -1,20 | 2,99 | -0,07 | -0,40 | 0,69 |
| | | 3 kardeş olma durumu | 4,28 | 4,32 | 0,15 | 0,99 | 0,33 |
| | | Çocuk cinsiyetinin erkek olma durumu | -2,54 | 1,99 | -0,19 | -1,27 | 0,21 |
| | | Öğretmenin eğitim almama durumu | 0,36 | 2,13 | 0,03 | 0,17 | 0,87 |
| | | 1 kardeş olma durumu | -4,15 | 2,66 | -0,30 | -1,56 | 0,13 |
| | | $R=0,34$; $R^2=0,12$; $F_{(6,43)}=0,93$; $p=0,48$. | | | | | |
| | 2 | Sabit | 29,64 | 12,04 | | 2,46 | 0,02* |
| | | Çocuk yaşı | 2,78 | 2,38 | 0,20 | 1,17 | 0,25 |
| | | 2 kardeş olma durumu | -1,55 | 2,85 | -0,09 | -0,54 | 0,59 |
| | | 3 kardeş olma durumu | 2,03 | 4,21 | 0,07 | 0,48 | 0,63 |
| | | Çocuk cinsiyetinin erkek olma durumu | -2,61 | 1,89 | -0,19 | -1,38 | 0,18 |
| | | Öğretmenin eğitim almama durumu | 1,47 | 2,08 | 0,10 | 0,71 | 0,48 |

| | | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|
| | 1 kardeş olma durumu | -3,83 | 2,53 | -0,27 | -1,52 | 0,14 |
| | Aşırı koruyucu tutum | 0,38 | 0,16 | 0,35 | 2,38 | 0,02* |
| | $R=0,47$; $R^2=0,22$; $F_{(7,42)}=1,70$; $p=0,14$. | | | | | |
| *p<0,05. | | | | | | |

Yukarıdaki Tablo 8 incelendiğinde üstün yetenekli çocuklar için çocukların yaşı, kardeş sayısı, cinsiyet ve öğretmenin eğitim alma durumu değişkenleri birlikte, akademik destek becerileri puanları ile orta düzeyde bir ilişki vermektedir. $R=0,52$, $R^2=0,27$, $p < 0,05$. Bu değişkenler birlikte akademik destek becerileri değişkeninin %27'sini açıklamaktadır.

Standardize edilmiş regresyon katsayılarına göre (Beta), yordayıcı değişkenlerin en önemlisi öğretmenin eğitim alıp almaması şeklindedir. Regresyon katsayılarına ilişkin t-testi sonuçları incelendiğinde, bu değişkenin çocukların akademik destek becerileri puanları üzerinde anlamlı bir yordayıcı olduğu görülmektedir. Diğer değişkenler önemli bir etkiye sahip değildir.

Normal gelişim gösteren çocuklar için ilk kurulan modelde çocukların yaşı, kardeş sayısı, cinsiyet ve öğretmenin eğitim alma durumu değişkenleri birlikte, akademik destek becerileri puanları ile orta düzeyde bir ilişki vermektedir. $R=0,34$; $R^2=0,12$, $p < 0,05$. Bu değişkenler birlikte akademik destek becerileri değişkeninin %12'sini açıklamaktadır. Standardize edilmiş regresyon katsayılarına göre (Beta), model 1 de yer alan değişkenler yordayıcı değildir.

2. modelde birinci modelde yer alan değişkenlere ek olarak aşırı koruyucu tutum değişkeni eklenmiştir. Diğer değişkenler ilişkili olmadığı için modele eklenmemiştir. Bu değişken eklendikten sonra normal gelişim gösteren çocuklar için çocukların yaşı, kardeş sayısı, cinsiyet, öğretmenin eğitim alma durumu ve aşırı koruyucu tutum değişkenleri birlikte akademik destek becerileri puanları ile orta düzeyde bir ilişki vermektedir. $R=0,47$; $R^2=0,22$, $p < 0,05$. Bu değişkenler sonradan eklenen değişken ile de birlikte akademik destek becerileri değişkeninin %22'sini açıklamaktadır. Standardize edilmiş regresyon katsayılarına göre (Beta), yordayıcı değişkenlerin en önemlisi aşırı koruyucu tutum şeklindedir. Regresyon

katsayılarına ilişkin t-testi sonuçları incelendiğinde, bu değişkenin çocukların akademik destek becerileri puanları üzerinde anlamlı bir yordayıcı olduğu görülmektedir. Diğer değişkenler önemli bir etkiye sahip değildir.

c) Arkadaşlık becerileri puanlarına etkisi var mıdır?

Tablo 9

*Arkadaşlık becerileri puanlarının yordanmasına ilişkin çoklu regresyon analizi sonuçları*

| | Model | Değişkenler | B | Standart Hata | Beta | t | p |
|---|---|---|---|---|---|---|---|
| Üstün Yetenekli | 1 | Sabit | 61,53 | 10,82 | | 5,69 | 0,00* |
| | | Çocuk yaşı | -1,83 | 2,18 | -0,12 | -0,84 | 0,41 |
| | | 0 kardeş olma durumu | 0,31 | 3,42 | 0,01 | 0,09 | 0,93 |
| | | 2 kardeş olma durumu | -4,06 | 3,63 | -0,17 | -1,12 | 0,27 |
| | | 3 kardeş olma durumu | 10,03 | 7,34 | 0,20 | 1,37 | 0,18 |
| | | Çocuk cinsiyetinin erkek olma durumu | 1,40 | 3,00 | 0,07 | 0,47 | 0,64 |
| | | Öğretmenin eğitim almama durumu | -8,55 | 2,82 | -0,43 | -3,03 | 0,00* |
| | | $R=0,47$; $R^2=0,22$; $F(6,43)=2,00$; $p=0,09$. | | | | | |
| Normal Gelişim Gösteren | 1 | Sabit | 47,26 | 12,40 | | 3,81 | 0,00* |
| | | Çocuk yaşı | 1,43 | 2,73 | 0,09 | 0,52 | 0,60 |
| | | 2 kardeş olma durumu | 1,34 | 3,29 | 0,07 | 0,41 | 0,69 |
| | | 3 kardeş olma durumu | 9,85 | 4,74 | 0,30 | 2,08 | 0,04* |
| | | Çocuk cinsiyetinin erkek olma durumu | -3,19 | 2,19 | -0,20 | -1,46 | 0,15 |
| | | almadı | -0,24 | 2,34 | -0,01 | -0,10 | 0,92 |
| | | 1 kardeş olma durumu | -3,68 | 2,92 | -0,23 | -1,26 | 0,21 |
| | | $R=0,43$; $R^2=0,19$; $F(6,43)=1,64$; $p=0,16$. | | | | | |
| | 2 | Sabit | 33,19 | 13,24 | | 2,51 | 0,02* |
| | | Çocuk yaşı | 2,22 | 2,62 | 0,14 | 0,85 | 0,40 |
| | | 2 kardeş olma durumu | 0,97 | 3,13 | 0,05 | 0,31 | 0,76 |
| | | 3 kardeş olma durumu | 7,41 | 4,63 | 0,23 | 1,60 | 0,12 |
| | | Çocuk cinsiyetinin erkek olma durumu | -3,27 | 2,08 | -0,21 | -1,57 | 0,12 |
| | | Öğretmenin eğitim almama durumu | 0,97 | 2,29 | 0,06 | 0,42 | 0,67 |
| | | 1 kardeş olma durumu | -3,33 | 2,78 | -0,21 | -1,20 | 0,24 |
| | | Aşırı koruyucu tutum | 0,41 | 0,17 | 0,33 | 2,34 | 0,02* |
| | | $R=0,53$; $R^2=0,28$; $F(7,42)=2,34$; $p=0,04$. | | | | | |

*$p<0,05$.

Tablo 9 incelendiğinde üstün yetenekli çocuklar için çocukların yaşı, kardeş sayısı, cinsiyet ve öğretmenin eğitim alma durumu değişkenleri birlikte, Arkadaşlık becerileri puanları ile orta düzeyde bir ilişki vermektedir. R=0,47, $R^2$=0,22, p < 0,05. Bu değişkenler birlikte Arkadaşlık becerileri değişkeninin %22'sini açıklamaktadır. Standardize edilmiş regresyon katsayılarına göre (Beta), yordayıcı değişkenlerin en önemlisi öğretmenin eğitim alıp almaması şeklindedir. Regresyon katsayılarına ilişkin t-testi sonuçları incelendiğinde, bu değişkenin çocukların Arkadaşlık becerileri puanları üzerinde anlamlı birer yordayıcı olduğu görülmektedir. Diğer değişkenler önemli bir etkiye sahip değildir.

Normal gelişim gösteren çocuklar için ilk kurulan modelde çocukların yaşı, kardeş sayısı, cinsiyet ve öğretmenin eğitim alma durumu değişkenleri birlikte, arkadaşlık becerileri puanları ile orta düzeyde bir ilişki vermektedir. R=0,43; $R^2$=0,19, p < 0,05. Bu değişkenler birlikte arkadaşlık becerileri değişkeninin %19'unu açıklamaktadır. Standardize edilmiş regresyon katsayılarına göre (Beta), yordayıcı değişkenlerin en önemlisi çocukların 3 kardeş olup olmaması şeklindedir. Regresyon katsayılarına ilişkin t-testi sonuçları incelendiğinde, bu değişkenin çocukların arkadaşlık becerileri puanları üzerinde anlamlı birer yordayıcı olduğu görülmektedir. Diğer değişkenler önemli bir etkiye sahip değildir.

2. modelde birinci modelde yer alan değişkenlere ek olarak aşırı koruyucu tutum değişkeni eklenmiştir. Diğer değişkenler ilişkili olmadığı için modele eklenmemiştir. Bu değişken eklendikten sonra normal gelişim gösteren çocuklar için çocukların yaşı, kardeş sayısı, cinsiyet, öğretmenin eğitim alma durumu ve aşırı koruyucu tutum değişkenleri birlikte arkadaşlık becerileri puanları ile orta düzeyde bir ilişki vermektedir. R=0,53; $R^2$=0,28, p < 0,05. Bu değişkenler sonradan eklenen değişken ile de birlikte arkadaşlık becerileri değişkeninin %28'ini açıklamaktadır. Standardize edilmiş regresyon katsayılarına göre (Beta), yordayıcı değişkenlerin en önemlisi aşırı koruyucu tutum şeklindedir. Regresyon katsayılarına ilişkin t-testi sonuçları incelendiğinde, bu değişkenin çocukların arkadaşlık becerileri puanları üzerinde anlamlı bir yordayıcı olduğu görülmektedir. Diğer değişkenler önemli bir etkiye sahip değildir.

d. Duyguları yönetme becerileri puanlarına etkisi var mıdır?

Tablo 10

*Duyguları yönetme becerileri puanlarının yordanmasına ilişkin çoklu regresyon analizi sonuçları*

| | Model | Değişkenler | B | Standart Hata | Beta | t | p |
|---|---|---|---|---|---|---|---|
| Üstün Yetenekli | 1 | Sabit | 58,57 | 8,86 | | 6,61 | 0,00* |
| | | Çocuk yaşı | -2,63 | 1,79 | -0,22 | -1,47 | 0,15 |
| | | 0 kardeş olma durumu | 1,86 | 2,80 | 0,11 | 0,66 | 0,51 |
| | | 2 kardeş olma durumu | -2,28 | 2,97 | -0,12 | -0,77 | 0,45 |
| | | 3 kardeş olma durumu | 6,03 | 6,01 | 0,15 | 1,00 | 0,32 |
| | | Çocuk cinsiyetinin erkek olma durumu | -0,48 | 2,46 | -0,03 | -0,19 | 0,85 |
| | | Öğretmenin eğitim almama durumu | -5,04 | 2,31 | -0,32 | -2,18 | 0,03* |
| | | R=0,41; R2=0,17; F(6,43)=1,45; p=0,22. | | | | | |
| Normal Gelişim Gösteren | 1 | (Sabit) | 52,59 | 9,72 | | 5,41 | 0,00* |
| | | Çocuk yaşı | -0,60 | 2,14 | -0,05 | -0,28 | 0,78 |
| | | 2 kardeş olma durumu | 0,51 | 2,58 | 0,03 | 0,20 | 0,85 |
| | | 3 kardeş olma durumu | 4,14 | 3,71 | 0,16 | 1,12 | 0,27 |
| | | Çocuk cinsiyetinin erkek olma durumu | -4,00 | 1,71 | -0,32 | -2,33 | 0,02* |
| | | Öğretmenin eğitim almama durumu | -1,24 | 1,84 | -0,10 | -0,68 | 0,50 |
| | | 1 kardeş olma durumu | -3,25 | 2,29 | -0,26 | -1,42 | 0,16 |
| | | R=0,45; R2=0,20; F(6,43)=1,78; p=0,12. | | | | | |
| | 2 | (Sabit) | 41,11 | 10,32 | | 3,98 | 0,00* |
| | | Çocuk yaşı | 0,05 | 2,04 | 0,00 | 0,03 | 0,98 |
| | | 2 kardeş olma durumu | 0,20 | 2,44 | 0,01 | 0,08 | 0,94 |
| | | 3 kardeş olma durumu | 2,15 | 3,61 | 0,08 | 0,60 | 0,55 |
| | | Çocuk cinsiyetinin erkek olma durumu | -4,06 | 1,62 | -0,33 | -2,50 | 0,02* |
| | | Öğretmenin eğitim almama durumu | -0,26 | 1,78 | -0,02 | -0,14 | 0,89 |
| | | 1 kardeş olma durumu | -2,96 | 2,17 | -0,23 | -1,37 | 0,18 |

| | | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|
| | Aşırı koruyucu tutum | 0,33 | 0,14 | 0,34 | 2,46 | 0,02* |
| | R=0,55; R2=0,30; F(7,42)=2,54; p=0,03. | | | | | |
| *p<0,05. | | | | | | |

Yukarıdaki Tablo 10 incelendiğinde üstün yetenekli çocuklar için çocukların yaşı, kardeş sayısı, cinsiyet ve öğretmenin eğitim alma durumu değişkenleri birlikte, duyguları yönetme becerileri puanları ile orta düzeyde bir ilişki vermektedir. R=0,41, $R^2$=0,17, p < 0,05. Bu değişkenler birlikte duyguları yönetme becerileri değişkeninin %17'sini açıklamaktadır.

Standardize edilmiş regresyon katsayılarına göre (Beta), yordayıcı değişkenlerin en önemlisi öğretmenin eğitim alıp almaması şeklindedir. Regresyon katsayılarına ilişkin t-testi sonuçları incelendiğinde, bu değişkenin çocukların duyguları yönetme becerileri puanları üzerinde anlamlı birer yordayıcı olduğu görülmektedir. Diğer değişkenler önemli bir etkiye sahip değildir.

Normal gelişim gösteren çocuklar için ilk kurulan modelde çocukların yaşı, kardeş sayısı, cinsiyet ve öğretmenin eğitim alma durumu değişkenleri birlikte, duyguları yönetme becerileri puanları ile orta düzeyde bir ilişki vermektedir. R=0,45; R2=0,20, p < 0,05. Bu değişkenler birlikte duyguları yönetme becerileri değişkeninin %20'sini açıklamaktadır. Standardize edilmiş regresyon katsayılarına göre (Beta), yordayıcı değişkenlerin en önemlisi çocukların cinsiyetinin erkek olup olmaması şeklindedir. Regresyon katsayılarına ilişkin t-testi sonuçları incelendiğinde, bu değişkenin çocukların duyguları yönetme becerileri puanları üzerinde anlamlı birer yordayıcı olduğu görülmektedir. Diğer değişkenler önemli bir etkiye sahip değildir.

2. modelde birinci modelde yer alan değişkenlere ek olarak aşırı koruyucu tutum değişkeni eklenmiştir. Diğer değişkenler ilişkili olmadığı için modele eklenmemiştir. Bu değişken eklendikten sonra normal gelişim gösteren çocuklar için çocukların yaşı, kardeş sayısı, cinsiyet, öğretmenin eğitim alma durumu ve aşırı koruyucu tutum değişkenleri birlikte duyguları yönetme becerileri puanları ile orta düzeyde bir ilişki vermektedir. R=0,55; R2=0,30, p < 0,05. Bu değişkenler sonradan eklenen değişken ile de birlikte duyguları

yönetme becerileri değişkeninin %30'unu açıklamaktadır. Standardize edilmiş regresyon katsayılarına göre (Beta), yordayıcı değişkenlerin önem sırası ilk olarak aşırı koruyucu tutum olup olmaması, ikinci olarak çocuğun erkek olup olmaması şeklindedir. Regresyon katsayılarına ilişkin t-testi sonuçları incelendiğinde, bu iki değişkenin çocukların duyguları yönetme becerileri puanları üzerinde anlamlı birer yordayıcı oldukları görülmektedir. Diğer değişkenler önemli bir etkiye sahip değildir.

4) Çocukların sosyal beceri puanları ve ebeveyn tutumları üstün yetenekli ve normal gelişim gösteren olma durumlarına göre farklılaşmakta mıdır?

Tablo 11

*Sosyal beceri ve ebeveyn tutumları ölçeği puanlarının gelişim durumuna göre t-testi sonuçları ve etki büyüklükleri*

| | | Ortalama | Standart sapma | sd | t | p | Cohen d |
|---|---|---|---|---|---|---|---|
| Demokratik tutum | üstün | 22,54 | 3,91 | 98 | 1,40 | 0,16 | |
| | normal | 23,86 | 5,38 | | | | |
| Otoriter tutum | üstün | 47,86 | 3,85 | 98 | 0,40 | 0,69 | |
| | normal | 47,54 | 4,08 | | | | |
| Aşırı koruyucu tutum | üstün | 25,98 | 6,36 | 98 | 1,51 | 0,13 | |
| | normal | 24,06 | 6,37 | | | | |
| İzin verici tutum | üstün | 33,52 | 4,71 | 98 | 0,38 | 0,70 | |
| | normal | 33,16 | 4,64 | | | | |
| Başlangıç becerileri | üstün | 43,20 | 10,59 | 98 | 4,31 | 0,00* | 0,86 |
| | normal | 51,12 | 7,52 | | | | |
| Akademik destek becerileri | üstün | 44,44 | 8,35 | 98 | 3,38 | 0,00* | 0,68 |
| | normal | 49,60 | 6,85 | | | | |
| Arkadaşlık becerileri | üstün | 48,66 | 10,15 | 98 | 1,69 | 0,09 | |
| | normal | 51,72 | 7,84 | | | | |
| Duyguları yönetme becerileri | üstün | 43,42 | 8,06 | 98 | 2,09 | 0,04* | 0,42 |
| | normal | 46,42 | 6,20 | | | | |
| *p<0,05 | | | | | | | |

Tablo 11 incelendiğinde ebeveyn tutumlarının gelişim düzeyine göre farklılaşmadığı ($p > 0,05$); görülmektedir. Başlangıç becerileri, akademik destek becerileri ve duygularını yönetme becerileri puanları gelişime göre anlamlı farklılık göstermektedir, $t(98)=4,31;3,38;2,09$, $p <0,05$. Her üç değişkende de normal gelişim gösteren çocukların puanları üstün yeteneklilere göre anlamlı olarak daha yüksek olduğu görülmektedir.

## Tartışma

### Üstün Yetenekli ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Anne-Baba Tutumları ve Sosyal Beceri Düzeyleri

Üstün yetenekli ve normal gelişim gösteren çocuklar anne-baba tutum ölçeğinin otoriter tutum boyutunda en yüksek ortalamaya sahipken, demokratik tutum boyutunda en düşük ortalamaya sahiptir. Yapılan bazı araştırmaların bulunan sonuçlara paralel olduğu, bazılarının ise sonuçlardan farklılık gösterdiği görülmüştür. Bulunan sonuçlara paralel olarak Bakır (2015) çalışmasında üstün yetenekli olan ve olmayan öğrencilerin anne ve babalarının en fazla otoriter tutum sergilediği sonucuna ulaşmıştır. Her iki grup içinde anne ve babaların benzer sonuçlar göstermesinin ebeveynlerin kendi içlerinde tutarlı oldukları yorumunu belirtmiştir. Fakat Yıldız (2018) çalışma sonuçlarından farklı olarak üstün yetenekli çocuğu olan anne ve babaların tutumlarının demokratik tutum olduğunu, normal gelişim gösteren çocukların anne baba tutumlarının ise daha otoriter olduğu sonucuna ulaşmıştır. Afat (2010) çalışmasının sonucunda ise üstün zekâlı çocukların ebeveynlerinin daha çok aşırı korumacı tutum sergiledikleri görülmüştür. McDowell (1992) yaptığı araştırma sonucunda üstün yetenekli çocuğa sahip olan annelerin daha kolaylaştırıcı, üstün yetenekli çocuğu olmayan ailelerin ise daha zorlayıcı olduğu belirlenmiştir.

Üstün yetenekli ve normal gelişim gösteren çocuklar sosyal beceri ölçeğinin arkadaşlık becerileri boyutunda en yüksek ortalamaya sahipken, üstün yetenekli öğrenciler başlangıç becerileri, normal gelişim gösteren çocuklar duygularını yönetme becerileri boyutunda en düşük ortalamaya sahip oldukları saptanmıştır. Yapılan diğer çalışmaların da bulunan sonuçlara benzer oldukları görülmüştür. Yılmaz (2004) üstün yetenekli çocukların sorunlarını çözme ve bireyler arası ilişkilerinde yaşıtları ile benzer hatta arkadaşlık ilişkilerinde akranlarına göre daha yapıcı oldukları sonucuna ulaşmıştır. Oğurlu (2010) çalışmasında üstün yetenekli çocuklara ilişkin arkadaşlık becerileri ve sosyal uyumlarına ilişkin çalışmaları derlemiştir. Araştırması sonucunda üstün yetenekli çocukların sanıldığı gibi sosyal uyum ve arkadaşlık becerileri konusunda sıkıntı yaşamadıklarını ve diğer

akranları ile benzerlik gösterdiklerini ifade etmektedir. Perham (2012) çalışmasında üstün yetenekli çocukların kişilerarası becerilerini incelemiştir. Üstün yetenekli çocukların kişilerarası becerilerinin iyi düzeyde olduğu sonucuna ulaşmıştır. Saranlı ve Metin (2012) üstün yetenekli çocukların kendi düzeylerindeki akranlarıyla birlikteyken çok uyumlu ve sosyal olabileceklerini belirtmiştir. Bu düşüncelerini de Wright (1990) ve Douhitti (1992) çalışmalarıyla desteklemiştir (akt. Saranlı & Metin, 2012).

### Üstün Yetenekli ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Anne-Baba Tutumları ve Sosyal Becerileri Arasındaki İlişki

Ebeveyn tutumları ile sosyal beceri puanları arasındaki ilişkiler incelendiğinde ise üstün yetenekli çocuklar için boyutlar arasında anlamlı bir ilişki bulunmadığı saptanmıştır. Üstün yetenekli çocukların direkt ebeveyn tutumları ile sosyal beceri düzeylerini inceleyen başka çalışmaya rastlanmamıştır. Fakat dolaylı olarak Afat (2010) bulunan sonuçlardan farklı olarak ebeveyn tutumlarının çocuklarının zekâ düzeyleri ile yakında ilişkili olduğu sonucu varmıştır. Yıldız (2018) çalışmasında üstün yetenekli çocuklarda ebeveyn tutumlarının çocukların gelişim alanlarının desteklenmesinde önemli bir faktör olduğunu belirtmiştir. Demokratik tutuma sahip olan ailelerin üstün yetenekli çocuklarında psikososyal davranış sorunlarının görülme oranının daha az olduğu görülmüştür. Uyaroğlu (2011) çalışmasında üstün yetenekli öğrencilerin annelerinde ve babalarında aşırı koruyuculuk puanı arttıkça çocukların kendi duygularını tanıma puanın da arttığı görülmüştür. Annelerde demokratik tutum puanı arttıkça çocuklarda karşısındakinin duygularını anlama puanının ise azaldığı sonucuna ulaşılmıştır. McDowell (1992) okul öncesi dönemde üstün yetenekli olan ve olmayan çocukların annelerinin tutumlarının çocuklarının davranışlarını belirlemedeki etkisini incelemiştir. Ebeveynlerin hem üstün yetenekli hem de üstün yetenekli olmayan çocukların davranışlarında etkili oldukları görülmüştür. Bakır (2015) çalışmasında üstün zekâlı olan ve olmayan öğrencilerin ebeveynlerinin çocuk yetiştirme stillerinin öğrencilerin benlik algılarına etkisini incelemiştir. Araştırma sonucunda paralel olarak üstün zekâlı öğrencilerin ebeveynlerinin benimsediği çocuk yetiştirme stilleri öğrencilerin benlik

algılarını anlamlı düzeyde açıklamadığı görülmüştür. Fakat üstün zekâlı olmayan öğrencilerin ebeveynlerinin benimsediği çocuk yetiştirme stilleri öğrencilerin benlik algılarını anlamlı düzeyde açıklamaktadır.

Normal gelişim gösteren çocuklar için başlangıç becerileri ile aşırı koruyucu tutum puanları arasında pozitif yönde orta düzeyde; arkadaşlık becerileri ve duygularını yönetme becerileri ile aşırı koruyucu tutum puanları arasında pozitif yönde düşük düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. Bulunan sonuçlar ile benzer olarak Bolat (2017) okul öncesi dönem normal gelişim gösteren çocukların anne baba tutumları ve sosyal becerileri arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmasında ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutum puanları ile sosyal beceri puanları arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur. Hawley (2002) 3-6 yaş okul öncesi dönem çocukları ile ilgili yaptığı çalışmada sosyal davranışların ebeveyn davranışları ile ilgili olduğu sonucuna varmıştır. Sarı (2007) çalışmasında annelerin ortaya koyduğu olumlu tutumun çocukların sosyal uyumunu da olumlu etkilediğini ortaya koymuştur. Özyürek (2015) çalışmasında 5-6 yaş çocuklarının aile tutumlarının çocukların başlangıç becerilerinde etkili olduğunu saptamıştır. Genel sosyal beceri düzeyinin ise çalışmamızdaki gibi aşırı koruyucu tutum değil de demokratik tutum sergileyen annelerin çocuklarının sosyal beceri düzeyinin daha yüksek olduğunu saptamıştır. Olcay (2008)'ın yaptığı çalışmada okul öncesi dönem çocukların ebeveyn tutumları ve sosyal becerileri arasındaki ilişkiye bakılmış ve anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Alan yazından farklı sonucun nedenini ise farklı koşul ve çevreye sahip örneklem ile çalışması ile farklı değişken ve ölçek kullanımına bağlamıştır.

### Üstün Yetenekli Çocukların Cinsiyetleri, Çocukların Yaşları, Çocukların Kardeş Sayıları ve Öğretmenlerin Daha Önce Sosyal Beceri Eğitimi Alma Durumlarının Çocukların Sosyal Becerilerine Etkisi

Bu problem durumuna yanıt aranırken sosyal beceri ölçeğinin alt boyutları ayrı ayrı ele alınmıştır. Üstün yetenekli çocuklarda öğretmenin sosyal beceri konulu eğitim alıp almama

durumunun, başlangıç becerileri, akademik destek becerileri, arkadaşlık becerileri ve duyguları yönetme becerilerinin anlamlı birer yordayıcısı olduğu görülmüştür. Ayrıca öğretmenin sosyal beceri konulu eğitim alıp almamasının yanında çocuğun 2 kardeş olma durumu da başlangıç becerilerinin anlamlı yordayıcısı olduğu saptanmıştır. Pınar (2009) yaptığı çalışmasında öğretmenlere verilen sosyal beceri eğitimi sonrasında sosyal becerilere ilişkin hem bilgilerinin arttığı hem de sonrasında farklı öğretim teknikleri kullandıklarını saptamıştır. Bunun da öğrencilerin yeni becerilerin edinmesini ve öğrenmesini kolaylaştırdığını ifade etmektedir. Karateke (2016) okul öncesi dönem üstün yetenek potansiyeli olan çocuklara verdiği sosyal beceri eğitimi sonucunda OSBED ölçeği sonucu dört sosyal beceri alanında akademik destek becerilerinde gelişim gösterdikleri saptanmıştır. Araştırmacı bu nedenle öğretmenlere okul öncesi dönemde üstün yetenek potansiyeli olan çocuklara yönelik sosyal becerilerini destekleyici etkinlikle için eğitimlere katılmaları gerektiğini ve alan uzmanlarından yardım istemeleri gerektiğini ifade etmektedir. Şahin (2012), Şahin (2013) ve Gökdere (2004) ayrı ayrı olarak yaptıkları çalışmalarda öğretmenlerin üstün yetenekli çocuklarla ilgili ekstra eğitime veya seminere katılanların üstün yetenekli çocuklara ilişkin bilgi düzeylerinin arttığı belirlenmiştir. Böylece üstün yetenekli çocukların sosyal ve akademik gelişimlerini destekleyici olarak daha nitelikli bir eğitim vereceklerini ileri sürmüşlerdir. Ayrıca Daştan (2016), Jeong (2010), Chipego (2004) ve Lassing (2003) öğretmenlerin üstün yetenekliler ve özellikleri ile ilgili eğitim alanların çocuklara daha olumlu tutum sergiledikleri ve onlara sosyal yönden daha destekleyici oldukları sonucuna ulaşmışlardır.

Yapılan araştırmada üstün yetenekli çocukların cinsiyet ve çocukların yaşlarının sosyal beceri üzerinde etkili olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bulunan sonuçlara benzer olarak Yıldız (2018) üstün yetenekli çocukların yaş ve cinsiyet açısından psikososyal davranışları arasında herhangi bir fark olmadığı sonucuna varmıştır. Özdemir (2006) üstün yetenekli çocukların cinsiyetleri ile duygusal zekâ düzeyleri arasında anlamlı fark olmadığını fakat arkadaş ilişkilerinde ilk adamı atma, ilişkiyi başlatma açısından erkeklerin kızlara göre daha olumlu düşüncelere sahip olduğunu ortaya koymuştur. İnci ve Deniz (2015) çalışmasında

çocukların yaşlarına göre sosyal beceri düzeylerini incelemiştir. Çalışma sonucunda 60 - 72 ay ile 73 ay çocukların sosyal beceri düzeyleri arasında anlamlı bir fark olmadığı sonucuna ulaşmıştır.

### Normal Gelişim Gösteren Çocukların Cinsiyetleri, Çocukların Yaşları, Çocukların Kardeş Sayıları, Öğretmenlerin Daha Önce Sosyal Beceri Eğitimi Alma Durumlarının Çocukların Sosyal Becerilerine Etkisi

Bu problem durumuna da yanıt aranırken sosyal beceri ölçeğinin alt boyutları ayrı ayrı ele alınmıştır. Normal gelişim gösteren çocukların ebeveynlerinin aşırı koruyucu tutum sergilemelerinin sosyal beceri ölçeğinin alt boyutlarından başlangıç becerileri ve akademik destek becerilerinin anlamlı bir yordayıcısı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Normal gelişim gösteren çocukların ebeveynlerinin aşırı koruyucu olmaları ve 3 kardeş olma durumları arkadaşlık becerilerinin anlamlı birer yordayıcısıdır. Bu çocukların ebeveynlerinin aşırı koruyucu olmaları ve cinsiyetlerinin erkek olup olmaması sadece duyguları yönetme becerisinin anlamlı birer yordayıcısı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Genel olarak cinsiyet ve çocukların yaşlarının sosyal beceri üzerinde etkili olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuçlara benzer olarak ilgili araştırmalardan Derman ve Başal (2013) aile tutumları ile ilgili yaptığı çalışmasında aşırı koruyucu tutumun çocukların bazı sosyal davranışlarını etkilediği sonucuna varmıştır. Ebeveynlerin aşırı koruyucu tutum düzeyi arttıkça çocukların inatçılık davranışının azaldığı görülmüştür. Akça (2012) normal gelişim gösteren çocuklarla ilgili yaptığı çalışmasında aşırı koruyucu anne baba tutumunun çocukları sosyal açıdan etkilediği ve çocukların sorumluluk bilincinin gelişmesinde etkili olduğunu saptamıştır.

Bulunan sonuçlarda kardeş sayısı sosyal beceri ölçeğinin bazı alt boyutlarında (arkadaşlık becerileri) etkili olurken bazıların da (başlangıç becerileri, akademik destek becerileri, duyguları yönetme becerileri) ise etkili değildir. 3'ten az kardeşe sahip olan çocukların arkadaşlık becerilerinin daha düşük, 3 kardeş olan çocukların arkadaşlık becerilerinin daha yüksek olduğu saptanmıştır. Yapılan çalışmalarda da bulgulara paralel olarak bazı

çalışmalarda kardeş sayısı sosyal beceri de etkiliyken bazı çalışmalar da etkili olmadığı sonucu varılmıştır. Çimen (2000) ve Eminoğlu (2007) yaptıkları çalışmalarda çocukların sosyal gelişiminde sahip oldukları kardeş sayısının etkili olduğunu saptamışlardır. Kardeş sayısı fazla olanların sosyal gelişiminin daha ileri düzeyde olduğunu ortaya koymuşlardır. Seven (2008) çalışmasında kardeş sayısı ile iş birliği ve öz kontrol becerileri arasında anlamlı farklılıklar olduğunu ortaya koymuştur. 2 – 4 kardeşe sahip çocukların sosyal beceri puan ortalamalarının daha yüksek olduğu sonucuna varmıştır. Sarı (2007), Ekici (2015) ve Orcan ve Deniz (2006) okul öncesi eğitim kurumuna devam eden 6 yaş çocuklarının sosyal uyum becerilerinin ailedeki çocuk sayısına göre farklılaşmadığını sonucuna ulaşmışlardır.

Bulunan sonuçlarda cinsiyet sosyal beceri ölçeğinin bazı alt boyutlarında (duyguları yönetme becerileri) etkili olurken bazıların da (başlangıç becerileri, akademik destek becerileri, arkadaşlık becerileri) ise etkili değildir. Erkek çocuklarının duyguları yönetme becerileri kız çocuklarına göre daha yüksek olduğu saptanmıştır. Yapılan çalışmalarda da bulgulara paralel olarak bazı çalışmalarda cinsiyet sosyal beceri de etkiliyken bazı çalışmalar da etkili olmadığı sonucu varılmıştır. Genel olarak yapılan çalışmalar da bulunan sonuçlara benzer olarak çocukların yaşlarının sosyal beceri üzerinde etkili olmadığını göstermektedir. Koçak ve Tepeli (2004)'nin 4-5 yaş çocuklarının sosyal ilişkilerini incelediği çalışmasında kızların sosyal becerilerinin erkeklere göre daha iyi olduğunu saptamıştır. Sarı (2007) yaptığı çalışmasında sosyal becerinin cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Fakat bulunan sonuçlardan farklı olarak 6 yaşındaki çocukların 5 yaşındakilere göre daha uyumlu olduğunu saptamıştır. Orçan ve Deniz (2016), Kurt (2007), Bolat ve Kahveci (2016) ve Hansabilek (2011) in çalışmalarında sosyal becerinin cinsiyete göre farklılaşmadığı sonucuna benzer olarak ulaşmışlardır. Aykır ve Tekinaslan (2012), Çimen (2009), Karoğlu (2016), Paslı, (2017), Sarı (2007) ve Seven (2006) araştırmalarında çocukların sosyal beceri düzeylerinin yaş ve cinsiyete göre farklılaşmadığı sonuçlarına varmışlardır.

### Çocukların Sosyal Beceri Puanlarının ve Ebeveyn Tutumlarının Üstün Yetenekli ve Normal Gelişim Gösteren Olma Durumlarına Göre Karşılaştırılması

Çocukların ebeveyn tutumlarının gelişim düzeyine ( üstün veya normal olma durumuna) göre farklılaşmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Başlangıç becerileri, akademik destek becerileri ve duygularını yönetme becerileri puanları gelişime göre anlamlı farklılık göstermektedir. Her üç değişkende de normal gelişim gösteren çocukların puanları üstün yeteneklilere göre anlamlı olarak daha yüksektir. Özbay ve Palancı (2011) üstün yetenekli çocukların normal gelişim gösteren akranlarına göre sosyal sorunlarının farklılık gösterdiğini belirtmiştir. Üstün yetenekli çocukların akranları gibi sosyal becerilerinin artırılması için grup çalışmalarının önemli olacağını ve bu yolla desteklenmesi gerektiğini belirtmiştir. Bickley (2001) 5-16 yaş çocuklar ile gerçekleştirdiği araştırmasında üstün yetenekli çocuklarda normal gelişim gösteren akranlarından farklı olarak eş zamanlı olmayan gelişime bağlı sosyal problemler açısından duyarlılık gösterdiği sonucuna varmıştır. Holliguarth (aktaran Saranlı & Metin 2012) üstün yetenekli çocuklardan 4-9 yaş arasında olanların sosyal dışlanmayı ve yalnızlığı en yoğun şekilde yaşadıkları vurgulanmıştır. Dauber ve Benbow (aktaran Saranlı & Metin 2012) yaptıkları çalışmada üstün yetenekli çocukların normallikten uzaklaştıkça normal gelişim gösteren bireylerden daha fazla yalnızlık hissettiği ve sosyal ilişkilerde yabancılaştıkları sonucuna ulaşmıştır. Akar (2010) üstün yetenekli çocukların kendilerini sosyal yönde geliştirmek için ve sosyal ilişkilerde isteksiz olmaları açısından desteğe ihtiyaç duydukları saptanmıştır. Yoo ve Moon (2006) araştırma bulgularına benzer olarak çocukların kendilerini ifade etmeye (başlangıç becerileri) ihtiyaç duyduklarını saptamıştır. Üstün yetenekli çocukların alıngan ve aşırı duyarlı oldukları, empati kurmada rehberlik desteğine ihtiyaç duydukları saptanmıştır. Grup çalışmalarına etkin olarak katılabilme davranışı ve yalnızlık rehberlik desteğine en az ihtiyaç duydukları alan olarak belirlenerek araştırma bulgularına benzerlik göstermektedir.

# BÖLÜM VI

# SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmada okul öncesi dönem üstün yetenekli çocuklar ile normal gelişim gösteren çocukların anne baba tutumlarının sosyal becerilerine etkisinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç çerçevesinde demografik bilgilerin ve oluşturulan alt problemlerin analizleri ile ulaşılan sonuçlar alt başlıklar şeklinde sıralanmıştır.

## Sonuç

- Üstün yetenekli ve normal gelişim gösteren çocuklar anne-baba tutum ölçeğinin otoriter tutum boyutunda en yüksek ortalamaya sahipken demokratik tutum boyutunda en düşük ortalamaya sahip oldukları sonucuna ulaşılmıştır.
- Üstün yetenekli ve normal gelişim gösteren çocuklar arkadaşlık becerileri boyutunda en yüksek ortalamaya sahipken, üstün yetenekli çocuklar başlangıç becerileri, normal gelişim gösteren çocuklar duygularını yönetme becerileri boyutunda en düşük ortalamaya sahip oldukları sonucuna ulaşılmıştır.
- Ebeveyn tutumları ile sosyal beceri puanları arasındaki ilişkiler incelendiğinde ise üstün yetenekli çocuklar için boyutlar arasında anlamlı bir ilişki bulunmadığı sonucuna ulaşılmıştır.
- Normal gelişim gösteren çocuklar için başlangıç becerileri ile aşırı koruyucu tutum puanları arasında pozitif yönde orta düzeyde; arkadaşlık becerileri ve duygularını

yönetme becerileri ile aşırı koruyucu tutum puanları arasında pozitif yönde düşük düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

- Üstün yetenekli çocuklarda öğretmenin sosyal beceri konulu eğitim alıp almama durumunun, başlangıç becerileri, akademik destek becerileri, arkadaşlık becerileri ve duyguları yönetme becerilerinin anlamlı birer yordayıcısı olduğu görülmüştür. Ayrıca öğretmenin sosyal beceri konulu eğitim alıp almamasının yanında çocuğun 2 kardeş olma durumu da başlangıç becerilerinin anlamlı yordayıcısı olduğu saptanmıştır. Yapılan araştırmada üstün yetenekli çocukların cinsiyet ve çocukların yaşlarının sosyal beceri üzerinde etkili olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.
- Normal gelişim gösteren çocukların ebeveynlerinin aşırı koruyucu tutum sergilemelerinin başlangıç becerileri ve akademik destek becerilerinin anlamlı bir yordayıcısı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ebeveynlerinin aşırı koruyucu olmaları ve 3 kardeş olma durumları arkadaşlık becerilerinin anlamlı birer yordayıcısıdır. Ayrıca ebeveynlerinin aşırı koruyucu olmaları ve cinsiyetlerinin erkek olup olmaması sadece duyguları yönetme becerisinin anlamlı birer yordayıcısı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Genel olarak cinsiyet ve çocukların yaşlarının sosyal beceri üzerinde etkili olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.
- Çocukların ebeveyn tutumlarının gelişim düzeyine (üstün veya normal olma durumuna) göre farklılaşmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Başlangıç becerileri, akademik destek becerileri ve duygularını yönetme becerileri puanları normal gelişim gösteren çocukların puanları üstün yeteneklilere göre anlamlı olarak daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

## Öneriler

Bu bölümde araştırmada ortaya çıkan sonuçlar doğrultusunda eğitimcilere, araştırmacılara ve anne babalara yönelik önerilere yer verilmiştir.

### Eğitimcilere Yönelik Öneriler

Üstün yetenekli ve normal gelişim gösteren çocukların anne ve babalarının en fazla otoriter tutum sergilediği en az demokratik tutum sergilediği saptanmıştır. Ayrıca normal gelişim gösteren çocukların ebeveynlerinin aşırı koruyucu tutum sergilemelerinin başlangıç becerileri ve akademik destek becerilerinin anlamlı bir yordayıcısı olduğu saptanmıştır. Bu sonuçlardan hareketle öğretmenler, ebeveynlere anne baba tutumları ve çocuklar üzerindeki etkisine yönelik eğitim ve çalışmalara yer vererek rehberlik edebilir.

Normal gelişim gösteren çocukların başlangıç becerileri, akademik destek becerileri ve duyguları yönetme becerilerinin üstün yetenekli çocuklardan daha yüksek olduğu saptanmıştır. Bu sonuçtan hareketle öğretmenler, üstün yetenekli çocukların sosyal becerilerini geliştirici etkinliklere yer verebilir. Ayrıca öğretmenler, üstün yetenekli çocukların kendilerini daha iyi ifade edebilecekleri, akranlarıyla sosyal ilişkilerde bulunabilecekleri ortamlar hazırlayabilir. Öğretmenler, üstün yetenekli çocukların ailelerine çocuklarının gelişim özellikleri, eğitimleri ve anne babaların çocuklarını desteklemeleri için yapabilecekleri konusunda eğitim ve seminerler ile bilgilendirebilir.

### Araştırmacılara Yönelik Öneriler

Araştırmanın çalışma grubu, okul öncesi dönemdeki 50 üstün yetenekli çocuk ve 50 normal gelişim gösteren çocuk, öğretmenleri ve anne babalarından oluşmaktadır. Araştırmanın geçerlik ve güvenirlik düzeyini artırmak ve sonuçlardaki benzerlik/farklılıkları belirleyebilmek için daha geniş örneklem ile çalışılabilir.

Üstün yetenekli çocuklarda anne baba tutumu ile sosyal beceri arasında ilişki bulunmadığı saptanmıştır. Normal gelişim gösteren çocuklar için başlangıç becerileri, arkadaşlık becerileri ve duygularını yönetme becerileri ile aşırı koruyucu tutum puanları arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır. Bundan sonraki çalışmalarda üstün yetenekli çocukların ebeveyn tutumlarının sosyal beceriye etkisinde anne ve baba tutumlarına ayrı ayrı bakılan çalışmalar yapılabilir. Çocukların anne baba tutumları ve sosyal

beceri düzeylerine yönelik anne baba ve öğretmenler ile nitel görüşmeler yapılabilir. Üstün yetenekli çocukların anne baba tutumları ve sosyal becerileri arasındaki ilişki farklı bölgelerde, geniş gruplarla veya farklı ölçekler ile incelenebilir. Ailelere eğitim programı verilerek anne baba tutumlarına ve çocukların sosyal beceri düzeylerindeki etkisine bakılabilir. Üstün yetenekli çocukların diğer gelişimsel özellikleri ile anne baba tutumları arasındaki ilişki incelenebilir.

Genel olarak üstün yetenekli ve normal gelişim gösteren çocukların cinsiyet ve yaşlarının sosyal beceri üzerinde etkili olmadığı saptanmıştır. Bundan sonraki çalışmalarda farklı yaş gruplarına sahip çocuklar ile çalışmalar yapılıp, yaşlara göre karşılaştırmalar yapılabilir.

Normal gelişim gösteren çocukların başlangıç becerileri, akademik destek becerileri ve duyguları yönetme becerilerinin üstün yetenekli çocuklardan daha yüksek olduğu saptanmıştır. Bundan sonraki çalışmalarda üstün yetenekli çocukların sadece akademik başarıları ve bilişsel gelişimleri ile ilgili değil, sosyal gelişimlerini desteklemeye yönelik çalışmalar da yapılabilir.

### Anne ve Babalara Yönelik Öneriler

Üstün yetenekli çocukların başlangıç becerilerinin en düşük ortalamaya sahip olduğu saptanmıştır. Bu sonuçtan hareketle üstün yetenekli çocuğu olan ailelerin çocuklarının konuşmayı başlatma, sürdürme gibi becerilerinin gelişmesini için çocuklarının konuşmalarını teşvik etmeleri ve kendilerini ifade edebilmelerini sağlamaları önerilebilir. Ayrıca anne ve babalar çocuklarının sosyal beceri gelişimi için farklı ortamlarda farklı bireylerle iletişim kurmalarını sağlayabilir.

Normal gelişim gösteren çocukların duyguları yönetme becerileri en düşük ortalamaya sahip olduğundan anne babalar bu konuda çocuklarına model olarak çocuklarının duygularını yönetme becerilerini destekleyebilirler.

Normal gelişim gösteren çocukların başlangıç becerileri, akademik destek becerileri ve duyguları yönetme becerilerinin üstün yetenekli çocuklardan daha yüksek olduğu

saptanmıştır. Anne babalar üstün yetenekli çocuklarının özelliklerini ve yeteneklerini daha iyi öğrenmek ve onları desteklemek için de seminer ve eğitimlere katılabilirler. Ayrıca çocuklara yapabilecekleri sorumluluklar vererek, farklı sosyal ortamlarda ve farklı bireylerle etkileşimde bulunmaları için fırsatlar sağlayarak sosyal gelişimlerini destekleyebilirler.

# KAYNAKLAR


Afat, N. (2010). Çocuklarda üstün zekânın yordayıcı olarak ebeveyn tutumları. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, *20*(1), 155-168.

Akar, İ. (2010). *İlköğretim kademesindeki üstün yetenekli öğrencilerin rehberlik gereksinimlerinin ebeveyn ve öğretmenlerinin görüşlerine dayalı olarak belirlenmesi.* (Yüksek lisans tezi) https://tez.yok.gov.tr sayfasından erişilmiştir.

Akarsu, F. (2004). Üstün yetenekliler. M. R. Şirin& A. Kulaksızoğlu & A. E. Bilgili (Ed.), *Üstün yetenekli çocuklar seçilmiş makaleler kitabı* içinde (s. 127-155). İstanbul: Çocuk Vakfı.

Akça, P.R. (2012). Ana- babaların çocuk yetiştirmede aşırı koruyucu olmaları. *Akademik Bakış Dergisi*, *29*(1), 1-13.

Akkan, H. (2012). *Üstün zekâlı 6-8. sınıf öğrencilerinin iki farklı akademik ortamdaki sosyometrik statülerine göre empatik eğilimleri, yaşam doyumları ve aile yaşantıları*. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Akkanat, H. (2004). Üstün veya özel yetenekliler. M. R. Şirin & A. Kulaksızoğlu & A. E. Bilgili (Ed.), *Üstün yetenekli çocuklar seçilmiş makaleler kitabı* içinde (s. 169-195). İstanbul: Çocuk Vakfı.

Akkök, F. (2006). *İlköğretimde sosyal becerilerin geliştirilmesi: Öğretmen el kitabı.* İstanbul: Özgür.

Arslan, A. (2016). *İlkokul birinci sınıf öğrencilerinin sosyal beceri düzeylerinin incelenmesi.* (Yüksek lisans tezi) https://tez.yok.gov.tr sayfasından erişilmiştir.

Arslan, Ü. (2010). Okul öncesi eğitimde temel becerilerin ve sosyal davranışların kazandırılması. G. Haktanır (Ed.), *Okul öncesi eğitime giriş* içinde (s. 209-234). Ankara: Anı.

Ataman, A. (2003). Üstün yetenekli/zekâlı çocuk ile yaşamak. *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi, 40*(4), 15-20.

Avcı, A. (2005). *Anne ve babaların üstün yetenekli çocuklarını farkındalıklarına ilişkin görüşlerinin incelenmesi.* Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Avcı, N., & Ersoy, Ö. (2004). Üstün zekâlı ve üstün yetenekliler. M. R. Şirin & A. Kulaksızoğlu& A. E. Bilgili (Ed.), *Üstün yetenekli çocuklar seçilmiş makaleler kitabı* içinde (s.195-211). İstanbul: Çocuk Vakfı.

Aykır, T., & Tekinarslan, Ç. (2012). Okul öncesi dönemdeki zihinsel yetersizliği olan ve olmayan çocukların sosyal becerileri ve problem davranışlarının karşılaştırılması. *Kastamonu Üniversitesi Kastamonu Eğitim Dergisi*, *20*(2), 627-648.

Azkeskin, K., & Güven, G. (2016). Erken çocukluk eğitimi ve okul öncesi eğitim. İ. Diken (Ed.), *Erken çocukluk eğitimi* içinde (s.2-50). Ankara: Pegem.

Bacanlı, H. (2012). *Sosyal beceri eğitimi.* Ankara: Pegem.

Bakır, B. (2015). *Üstün zekalı olan ve üstün zekalı olmayan öğrencilerin benlik algısı ve ebeveynlerinin çocuk yetiştirme stilleri üzerine bir yapısal eşitlik modellemesi*. Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Mersin.

Baymur, F. (2004). *Genel psikoloji.* İstanbul: İnkılap.

Baykoç, N. (Ed.). (2010). *Öğretmenlik programları için özel eğitim.* Ankara: Gündüz.

Bickley, N. Z. (2001). *The social and emotional adjustment of gifted children who experience asynchronous development and unique educational needs*.Unpublished dissertation, University of Connecticut.

Bolat, Y. E. (2017). Anne baba tutumlarının çocukların sosyal becerileri üzerindeki etkisi. *Uluslararası Çocuk Edebiyatı ve Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 32-38.

Bolat, Y. E., & Kahveci, D. (2016). 4-6 yaş grubu çocukların bazı değişkenlere göre sosyal becerilerinin karşılaştırılması. *Turkish Journal of Primary Education, 1*(1), 14-25.

Bolattekin, A. (2014). *Anne-babanın bağlanma stilleri, anne-baba tutumları ve çocuklarındaki davranış problemleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Büyüköztürk, Ş. (2017). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı: İstatistik, araştırma deseni SPSS uygulamaları ve yorum.* Ankara: Pegem.

Callard-Szulgit, R. (2010). *Parenting and teaching the gifted*. UK: Rowman Littlefield.

Chıpego, A. D. (2004). *Factors assocıated wıth the attıtudes of elementary level classroom teachers toward gıfted educatıon*. Master's Thesis, Presented to the Faculty of the School of Human Service Professions Widener University, Pennsylvania.

Clark, B. (2013). *Growin up gifted-developing the potential of childrenat school and at home*. USA: Pearson.

Clark, B. (2015). *Üstün zekâlı olarak büyümek* (Ü. Oğurlu & F. Kaya, Çev.). Ankara: Nobel.

Conklın, W., & Freı, S. (2016). *Üstün zekâlı ve yetenekliler için eğitim programının farklılaştırılması* (N. Kahveci, Çev.). İstanbul: Özgür.

Cutts, E. N., & Moseley, N. (2004). *Üstün zekâlı ve yetenekli çocukların eğitimi* (İ. Ersevim, Çev.). İstanbul: Özgür.

Cüceloğlu, D. (2005). *İletişim donanımları: Keşkesiz bir yaşam için iletişim.* İstanbul: Remzi.

Çağdaş, A., & Seçer, Z. (2011). *Anne baba eğitimi*. Ankara: Eğiten Kitap.

Çağlar, D. (2004). Üstün zekâlı çocukların eğitim ve öğretimi. M. R. Şirin & A. Kulaksızoğlu & A. E. Bilgili (Ed.), *Üstün yetenekli çocuklar seçilmiş makaleler kitabı* içinde (s.265-275). İstanbul: Çocuk Vakfı.

Çamdeviren, Ş. (2014). *BİLSEM devam eden üstün yetenekli çocukların anne babalarının karşılaştığı güçlükler.* Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.

Çimen, S. (2000). *Ankara'da üniversite anaokullarına devam eden beş altı yaş çocuklarının psiko-sosyal gelişimlerinin incelenmesi.* Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Çimen, N. (2009). *Okul öncesi eğitimi programında altı yaş grubu çocukların sosyal becerilerinin gerçekleşme düzeyi*. Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

Çitil, M., & Ataman, A. (2018). İlköğretim çağındaki üstün yetenekli öğrencilerin davranışsal özelliklerinin eğitim ortamlarına yansıması ve ortaya çıkabilecek sorunlar. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 38*(1), 185-231.

Daştan, Ş. (2016). *Okul öncesi öğretmenlerinin öz-yeterlik düzeyleri ile üstün yeteneklilerin eğitimine yönelik tutumlarının karşılaştırılması.* Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Davaslıgil, Ü. (2004). Üstün çocuklar. M. R. Şirin & A. Kulaksızoğlu & A. E. Bilgili (Ed.), *Üstün yetenekli çocuklar seçilmiş makaleler kitabı* içinde (s. 211-221). İstanbul: Çocuk Vakfı.

Davıs, A. G. (2014). *Üstün yetenekli çocuklar ve eğitimi: Öğretmenler ve ebeveynler el kitabı* (M. Koç, Çev.). İstanbul: Özgür.

Derman, M., & Başal, H. (2013). Okul öncesi çocuklarında gözlenen davranış problemleri ile ailelerinin anne baba tutumları arasındaki ilişki. *Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(1), 115-144.

Dinç, M., & Sayar, K. (2009). *Psikolojiye giriş.* İstanbul: Dem.

Doğan, S. (2015). *Üstün yetenekli öğrencilerin psikolojik ihtiyaçlarının bazı değişkenler açısından incelenmesi.* (Yüksek lisans tezi) https://tez.yok.gov.tr sayfasından erişilmiştir.

Dörtlüoğlu, Ç. (2009). *7-10 yaş arasındaki hafif düzeyde zihinsel geriliği olan çocuklarda sözel zekâ, anne-baba tutumları ve davranışsal dinamikler arasındaki ilişkilerin incelenmesi.* (Yüksek lisans tezi) https://tez.yok.gov.tr sayfasından erişilmiştir.

Eminoğlu, B. (2007). *Dört-beş yaş çocuklarının sosyal davranışları ile ebeveyn davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi.* Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Enersen, D., Robınson, A. & Shore, B. (2014). *Üstün zekâlılar eğitiminde en iyi uygulamalar: Kanıt temelli bir kılavuz* (Ü. Oğurlu & F. Kaya, Çev.). Ankara: Nobel.

Ekici, F. (2015). Aile özellikleri ile okul öncesi eğitime devam eden çocukların problem davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, *2*(2), 70-108.

Elçik, F. (2015). *Üstün yetenekli öğrencilerin çevresinden algıladıkları sosyal destek düzeyi ile sosyal duygusal becerileri arasındaki ilişki*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Erdiller, Z. B. (2012). Erken çocukluk eğitimde temel kuram ve yaklaşımlar. İ. H. Diken (Ed.), *Erken çocukluk eğitimi* içinde (s. 56-90). Ankara: Pegem Akademi.

Erkan, S. (2013). Aile ve aile katılımı ile ilgili temel kavramlar. F. Temel (Ed.), *Aile eğitimi ve erken çocukluk eğitiminde aile katılım çalışmaları* içinde (s. 4-43). Ankara: Anı.

Erzeybek, B. (2015). *Anne babaların çocuklarını yetiştirirken benimsedikleri toplumsal cinsiyet rolleri tutumları.* (Yüksek lisans tezi) https://tez.yok.gov.tr sayfasından erişilmiştir.

Gordon, T. (2012). *Etkili anne baba eğitimi* (D. Tekin & N. Özkan, Çev.). İstanbul: Profil.

Gökdere, M., & Ayvacı, H. Ş. (2004). Sınıf öğretmenlerinin üstün yetenekli çocuklar ve özellikleri ile ilgili bilgi seviyelerinin belirlenmesi. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 18*(1), 17-26.

Günindi, N. (2008). *Okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden altı yaş çocuklarının sosyal uyum becerileri ile anne-babalarının empatik becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi.* Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Gülaçtı, F., & Tümkaya, S. (Ed.). (2012). *Erken çocukluk eğitimi*. Ankara: Pegem.

Güler, T. (2010). Okul öncesi eğitimde ailenin önemi ve okul aile işbirliği. G. Haktanır (Ed.), *Okul öncesi eğitime giriş* içinde (s. 289-316). Ankara: Anı.

Gür, Ç. (2011). *Üstün yetenekli çocukların karşılaştığı sosyal ve duygusal problemler ve bu problemlerin çözümüne ilişkin öneriler: arkadaş edinme sorunu, alay edilme, anksiyete-endişeler ve aşırı mükemmelliyetçilik üzerine bir çalışma*, http://www.iconte.org/FileUpload/ks59689/File/228.cagla.gur.pdf sayfasından erişilmiştir.

Hansabilek, M. (2011). *Okul öncesi dönem çocuklarının ev ile okul ortamındaki sosyal becerilerinin karşılaştırılması.* Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.

Hawley, H. P. (2002). Social dominance and prosocial and coercive strategies of resource control in preschoolers. *International Journal of Behavioral Development, 26*(2), 167-176.

Hertzong, N. B. (2008). *Early childhood gifted education*. USA: Prufrock.

İnci, M. (2014). *Baba tutumlarının anasınıfı ve ilkokul birinci sınıfa devam eden çocukların sosyal beceri gelişimlerine etkisinin incelenmesi*. (Yüksek lisans tezi) https://tez.yok.gov.tr sayfasından erişilmiştir.

İnci, M. A., Deniz, Ü. (2015). Anasınıfı ve ilkokul birinci sınıfa devam eden çocukların sosyal beceri gelişimlerinin incelenmesi. *Turkish Studies - International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, 10*(3), 545-552.

Johnsen, S.K. (2005). *Identifying gifted students*. USA: Prufrock.

Jost, M. (2006). *İleri zekâlı çocukları tespit etmek ve desteklemek.* İzmir: İlya.

Kaf, Ö. (2000). Hayat bilgisi dersinde bazı sosyal becerilerin kazandırılmasında yaratıcı drama yönteminin etkisi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 6* (1), 173-184.

Kalkınç, F. (2012). *Okul evde başlar.* İzmir: Fer.

Kamaraj, I. (2004*). Sosyal becerileri dereceleme ölçeği'nin türkçe'ye uyarlanması ve beş yaş çocuklarının atılganlık sosyal becerisini kazanmalarında eğitici drama programının etkisi.* Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Karakuş, F. (2014). Üstün yetenekli çocuğu olan anne babaların çocuklarının eğitimine yönelik algıları. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. 33*(1), 289-304.

Karasar, N. (2014). *Bilimsel araştırma yöntemi: Kavramlar ilkeler teknikler.* Ankara: Nobel.

Karaşahin, H. (2016). *Sosyal beceri ölçeğinin Türkçe formunun alternatif modellerinin incelenmesi.* (Yüksek lisans tezi) https://tez.yok.gov.tr sayfasından erişilmiştir.

Karateke, B. (2016). *Üstün yetenek potansiyeli olan çocuklara uygulanan sosyal beceri eğitim programının sosyal beceri gelişimine etkisinin incelenmesi.* Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Kargın, T., & Sucuoğlu, B. (2006). *İlköğretimde kaynaştırma uygulamaları: Yaklaşımlar, yöntemler, teknikler.* İstanbul: Morpa.

Karoğlu, H. (2016). *Okul öncesi dönem çocuklarının gelişim özellikleri ve sosyal beceri düzeyleri.* (Yüksek lisans tezi) https://tez.yok.gov.tr sayfasından erişilmiştir.

Kiper, S. (2016). *Anaokuluna devam eden 48-71 ay aralığındaki çocukların yaratıcılık düzeyleri ile sosyal becerileri arasındaki ilişki*. (Yüksek lisans tezi) https://tez.yok.gov.tr sayfasından erişilmiştir.

Koçak, N., & Tepeli, K. (2004). 4-5 yaş çocuklarının sosyal ilişkiler ve işbirliği davranışlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi I. Uluslararası Okul Öncesi Eğitimi Kongresi Bildirileri 2,* 9-13.

Kurtulan, B. (2015). *Erken çocukluk döneminde (4–7 yaş) bilişsel beceriler ile sosyal beceriler arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Kurtulmuş, Z. (2010). *Bilim ve sanat merkezine devam eden üstün yetenekli çocukların ailelerine verilen bilgisayar temelli eğitimin aile bireylerinin aile ilişkilerini algılamalarına ve çocukların mükemmeliyetçilik düzeylerine etkisinin incelenmesi.* Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Kurt, F. (2007). *Okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden beş-altı yaş çocuklarının sosyal uyum ve becerilerine proje yaklaşımlı eğitim programlarının etkisinin incelenmesi.* Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Lassing, C.J. (2009). Teachers' attitudes towards the gifted: The ımportance of professional development and school culture. *Australian Jurnal of Gifted Education*, *18*(2), 32-42.

McDowell, A. J. (1992). *Interactıonal styles of preschool gifted and non-gifted chıldren with their mothers.* Doctoral Dissertation, New Mexico State University Las Cruces Sciences, New Mexico.

Morelock, M. (1992). Giftedness: The view from within. *Understanding Our Gifted,* 4(3),11-15.

Morgan, C. (2006). *Psikolojiye giriş* (H. Arıcı., O. Aydın., R. Bayraktar., O. İmamoğlu., S. Karakaş., I. Savaşır., ….G. Uraz, Çev.). Ankara: Meteksan.

Oğurlu, Ü. (2010). Üstün zekâlı ve yeteneklilerde sosyal uyum ve arkadaşlık ilişkileri literatür taraması. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3 (39), 9099.

Oğurlu, Ü., & Yaman, Y. (2010). Üstün zekâlı/yetenekli çocuklar ve iletişim. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *28* (1), 213-223.

Olcay, O. (2008). *Bazı kişisel ve ailesel değişkenlere göre okul öncesi dönemdeki çocukların sosyal yetenekleri ve problem davranışlarının analizi.* Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Olszewski-Kubilius, P., Lee, S.Y. & Thomson, D. (2014). Family environment and social development in gifted students. gifted child quareterly, *Gifted Child Quarterly*. *58*(3), 199-216. https://doi.org/10.1177/0016986214526430

Orçan, M., Deniz, E. (2004). Anaokuluna devam eden altı yaş çocuklarının sosyal uyumlarının incelenmesi. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi I. Uluslararası Okul Öncesi Eğitimi Kongre Bildirileri, 2,* 310-321.

Ömeroğlu, E. (2004). Okul öncesinde üstün çocuklar ve eğitimi. M. R. Şirin & A. Kulaksızoğlu & A. E. Bilgili (Ed.), *Üstün yetenekli çocuklar seçilmiş makaleler kitabı* içinde (s. 275-283). İstanbul: Çocuk Vakfı.

Ömeroğlu, E., Büyüköztürk, Ş., Aydoğan, Y., Çakan, M., Çakmak, E., Özyürek, A.,… Karayol, S. (2014). Okul öncesi sosyal beceri değerlendirme ölçeği öğretmen formunun geliştirilmesi: geçerlik ve güvenirlik analizi. *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum*, *3*(8), 37-46.

Özbay, Y. (2013). *Üstün yetenekli çocuklar ve aileleri.* Ankara: T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı,

http://ailetoplum.aile.gov.tr/data/542925ac369dc32358ee29fb/ustunyeteneklicocuklar.pdf sayfasından erişilmiştir.

Özbay, Y., & Palancı, M. (2011). Üstün yetenekli çocuk ve ergenlerin psikososyal özellikleri. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 22*(1), 89-108.

Özdemir, A. (2006). *Üstün yetenekli öğrencilerin duygusal zekâ düzeyinin incelenmesi.* (Yüksek lisans tezi) https://tez.yok.gov.tr sayfasından erişilmiştir.

Özdemir, S. (2013). Sosyal becerilerin ve sosyal uyumun desteklenmesi. İ. Diken (Ed.), *İlköğretimde kaynaştırma* içinde (s. 292-321). Ankara: Pegem.

Özgür, İ. (2013). *Engelli çocuklar ve eğitimi: Özel eğitim.* Adana: Karahan.

Özkan, N. (2009). *Üstün yetenekli çocuğun eğitiminde okulun, öğretmenin ve ailenin yeri.* Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Öznacar, D. M., & Tuncay, N. (2014). *Sanal düşler ve özel gerçekler.* Ankara: Anı.

Öztabak, M. (2018). Özel/üstün yetenekli çocukların ailelerine yönelik rehberlik ve psikolojik danışmanlık. *Eğitim ve İnsani Bilimler Dergisi, 9*(17), 80-106.

Özyürek, A. (2015). Okul öncesi çocukların sosyal beceri düzeyi ile anne tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Milli Eğitim Dergisi, 206*(1), 106-119.

Paslı, H. (2017). *Okul öncesi öğretmenlerinin iletişimci biçimleri ile çocukların sosyal beceri ve davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi.* Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Pasternak, R., & Guy, A. (2015). The effect of parental discipline stly on mothers'perceptions of social skills and learning motivation, *British Journal of Education, Society & Behavioural Science*, *6*(2), 108-121.

Pınar, E. (2009). *Kaynaştırma sınıfı öğretmenlerinin sosyal becerilere ilişkin beklentileri ve sosyal beceri öğretim programının öğretmen çıktıları üzerindeki etkililiğinin incelenmesi.* Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Sak, U. (2009). *Üstün yetenekliler eğitim programları.* Ankara: Maya Akademi.

Sak, U. (2013). *Üstün zekâlılar: Özellikleri, tanılanmaları, eğitimleri.* Ankara: Vize.

Saranlı, A.G. (2017). Eş zamanlı olmayan gelişimin üstün yetenekli çocuklardaki görünümü üzerine bir örnek olay çalışması. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, *18*(1), 89-108.

Saranlı, A.G., & Kurtulmuş, Z. (2018). Üstün yetenekli ve üstün zekâlı çocuklar. N. Aral & F. Gürsoy (Ed.), *Özel gereksinimli çocuklar ve eğitimleri* içinde (s. 214-234). Ankara: Hedef.

Saranlı, A.G., & Metin, N. (2012). Üstün yetenekli çocuklarda gözlenen sosyal-duygusal sorunlar. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, *45*(1), 139-163.

Sarı, E. (2007). *Anasınıfına devam eden 5-6 yaş grubu çocukların, annelerinin çocuk yetiştirme tutumlarının, çocuğun sosyal uyum ve becerilerine etkisinin incelenmesi.* Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Seefeldt, C. (2005). *Social for the preschool / primary child*. New Jersey: Columbus Ohio.

Seven, S. (2006). *6 yaş çocukların sosyal beceri düzeyleri ile bağlanma durumları arasındaki ilişkilerin incelenmesi.* Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Seven, S. (2008). Yedi - sekiz yaş çocuklarının sosyal becerilerinin incelenmesi. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, *18*(2), 151-174.

Seyhan, B. (2015). *Okul öncesi öğretmenlerinin üstün yetenekli çocuklara yönelik algıları ile tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Smith, C. (Ed.). (2012). *Gifted and talented students: Meeting their needs in New Zealand schools*. New Zealand: Learning Media.

Sumreungwong, U. (2003). *Preservice elemantary teachers' attitudes toward the charecteristics and needs of gifted children*. Doctoral Dissertation. Unıversity of Northern Colorado,Greeley, Colorado.

Stanley, M. (2009). *Çocuk ve beceri*. İstanbul: Ekinoks.

Sternberg, R. J. & Zhang, L. (1998). The pentagonal implicit theory of giftedness revisited: A cross-validation in Hong-Kong. *Roeper Review, 21*(2), 149-153.

Sternberg, R.J. & Zhang, L. (2004).What do we mean by giftedness: A pentagonal implicit theory. R. J. Sternberg (Ed.), *Definitions and conceptions of giftedness* (pp.13-29). California: Corwin.

Stuart T., & Beste A. (2008). *Farklı olduğumu biliyordum: Üstün yeteneklileri anlayabilmek* (A. Gönenli, Çev.). Ankara: Kök.

Spence, S. H. (2003). Social skills training with children and young people: Theory, evidence and practice. *Child and Adolescent Mental Health, 8*(2), 84-96.

Şahin, F. (2012). *Sınıf öğretmenlerine üstün yetenekli öğrenciler ve özellikleri hakkında bilgi düzeylerini artırmaya yönelik verilen bir eğitim programının etkililiği*. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Şahin, F. (2013). Üstün yetenekli öğrencilerin özellikleri konusunda okul öncesi yardımcı öğretmen adaylara verilen eğitimin etkisi. *Üstün Yetenekli Eğitimi Araştırmaları Dergisi, 1*(3), 166-175.

Şendil, G., & Demir, K. E. (2008). Ebeveyn tutum ölçeği. *Türk Psikoloji Yazıları Dergisi*. *11*(21), 15-27.

Tabak, N. (2007). *İlköğretim 1.kademede davranış sorunları olan çocukların anne-baba tutumları*. (Yüksek lisans tezi) https://tez.yok.gov.tr sayfasından erişilmiştir.

Tekbıyık, A. (2015). İlişkisel araştırma yöntemi. M. Metin (Ed.), *Kuramdan uygulamaya eğitimde bilimsel araştırma yöntemleri* içinde (s.101-114). Ankara: Pegem.

Uyaroğlu, B. (2011). *Üstün yetenekli ve normal gelişim gösteren ilköğretim öğrencilerinin empati becerileri ve duygusal zeka düzeyleri ile anne-baba tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi.* (Yüksek lisans tezi) https://tez.yok.gov.tr sayfasından erişilmiştir.

Uysal, A. (2014). *Anne destekli, anne desteksiz sosyal beceri eğitimi alan ve almayan okul öncesi çocukların sosyal beceri düzeyleri ve benlik kavramlarının karşılaştırılması*. (Yüksek lisans tezi) https://tez.yok.gov.tr sayfasından erişilmiştir.

Üstün, E. (2013). Etkili aile, okul, toplum ilişkisi. F. Temel (Ed.), *Aile eğitimi ve erken çocukluk eğitiminde aile katılım çalışmaları* içinde (s. 230-244). Ankara: Anı.

Weber, C.L., & Stanley, L. (2012). Educating parents of gifted children: Designing effective workshops for changing parent perceptions. *Gifted Child Today*, *35*(2), 128-136.

Winsler, A., Madigan, A., & Aquilino, S. (2005). Correspondence between maternal and paternal parenting styles in early childhood. *Early Childhood Research Quarterly*, *20*(1), 1-12.

Vialle, W., Heaven, C.L., & Ciarrochi, J. (2008). On being gifted, but sad and misunderstood: Social, emotional, and academic outcomes of gifted students in the Wollongong Youth Study. *Educational Research and Evaluation, 13* (6), 569-586.

Vural, D. (2006). *Okul öncesi eğitim programındaki duyuşsal ve sosyal becerilere yönelik hedeflere uygun olarak hazırlanan aile katılımlı sosyal beceri eğitimi programının çocuklarda sosyal becerilerin gelişimine etkisi*. (Yüksek lisans tezi). https://tez.yok.gov.tr sayfasından erişilmiştir.

Vuran, S. (Ed.). (2013). *Özel eğitim.* Ankara: Maya Akademi.

Yavuzer, H. (2011). *Ana baba ve çocuk.* İstanbul: Remzi.

Yavuzer, H. (Ed.). (2012). *Ana baba okulu: Anne baba eğitimi ve aile içi iletişim becerileri.* İstanbul: Remzi.

Yıldırım, F. (2012). *Üstün yetenekli çocuklar ve ailelerinde duygusal ve davranışsal özellikler*. (Yüksek lisans Tezi). https://tez.yok.gov.tr sayfasından erişilmiştir.

Yıldız, S. (2018). *Üstün yetenekli çocukların ve akranlarının algıladıkları ebeveyn tutumları, psikososyal sorunlar ve yaşam kalitesi.* Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Yılmaz, N. (2004).Çoklu üstün yeteneklilerde duygusal, sosyal, ahlaki gelişim ve yaratıcılık: Bir vak'a çalışması. *1. Türkiye Üstün Yetenekli Çocuklar Kongresi Bildirileri, 1,* 1-20.

Yoo, J.E., & Moon, S.M. (2006). Counseling needs of gifted students: An analysis of intake forms at a university-based counseling center. *Gifted Child Quarterly, 50*(1), 52-61.

Yörükoğlu, A. (2010). *Çocuk ruh sağlığı.* İstanbul: Özgür.

Yüksel, H. (2013). Konuşma ve dinleme. U. Demiray (Ed.), *Etkili iletişim* içinde (s. 133-188). Ankara: Pegem.

# EKLER

**Ek 1. Kişisel Bilgi Formu**

## KİŞİSEL BİLGİ FORMU

**Anne Eğitim Durumu:** ( ) Ortaokul ( )Lise ( ) Önlisans ( ) Lisans ( ) Yüksek Lisans ( ) Doktora

**Baba Eğitim Durumu**: ( ) Ortaokul ( )Lise ( ) Önlisans ( ) Lisans ( ) Yüksek Lisans ( ) Doktora

**Annenin yaşı:**

**Babanın yaşı:**

**Kardeş Sayısı:**

**Annenin mesleği:**

**Babanın mesleği:**

**Çocuğun Doğum Tarihi:** _____ / _____ / _____

(gün) (ay) (yıl)

**Çocuğun cinsiyeti:** ( ) Kız ( ) Erkek

**Ek 2. Ebeveyn Tutum Ölçeği**

| **Çocuğunuzun cinsiyeti: Kız ( )  Erkek ( )**<br>**Çocuğunuzun yaşı:** | | **5**<br>**Her zaman böyledir** | **4**<br>**Çoğu zaman böyledir** | **3**<br>**Bazen böyledir** | **2**<br>**Nadiren böyledir** | **1**<br>**Hiçbir zaman böyle değildir** |
|---|---|---|---|---|---|---|
| **1** | **Ben bir başkasıyla konuşurken çocuğumun araya girmesine izin veririm.** | | | | | |
| **8** | **Çocuğumu, kendisi için yorucu olabilecek işlerden korurum.** | | | | | |
| **17** | **Çocuğumun başkaları konuşurken araya girmesine izin veririm.** | | | | | |
| **25** | **Çocuğum yanlış davrandığında, bunun neden yanlış olduğunu ona açıklarım.** | | | | | |
| **32** | **Çocuğumu başka çocuklarla kıyaslarım.** | | | | | |
| **40** | **En ufak bir hatasında, çocuğumu cezalandırırım.** | | | | | |
| **46** | **Çocuğumu, onun cesaretini kırabilecek zor işlerden uzak tutarım.** | | | | | |

## Ek 3. Sosyal Beceri Değerlendirme Ölçeği- OSBED Öğretmen Formu

### BÖLÜM 1: KİŞİSEL BİLGİLER

**1. Çocuğun Doğum Tarihi:** _____ / _____ / _____

(gün) (ay) (yıl)

**2. Çocuğun cinsiyeti:** ( ) Kız ( ) Erkek

**3. Eğitim Durumunuz:** ( ) Önlisans ( ) Lisans ( ) Yüksek Lisans ( ) Doktora

**4. Daha önce okul öncesi eğitimde sosyal beceri konulu bir eğitime katıldınız mı?**

( ) Evet ( ) Hayır

**AÇIKLAMA:** Aşağıda 36-72 aylık çocukların sahip olması beklenen sosyal becerileri verilmiştir. Farklı durumlardaki gözlemlerinize dayanarak çocuğun her bir davranışı ne derece iyi kullandığını aşağıda açıklanan beşli derecelendirme ölçeğinden uygun gördüğünüz seçeneği işaretleyerek belirtiniz.

**1** Bu beceriyi kullanmada **hemen hemen** hiç iyi değil

**2** Bu beceriyi kullanmada **nadiren** iyi

**3** Bu beceriyi kullanmada **bazen** iyi bazen de iyi değil

**4** Bu beceriyi kullanmada **çoğu zaman** iyi

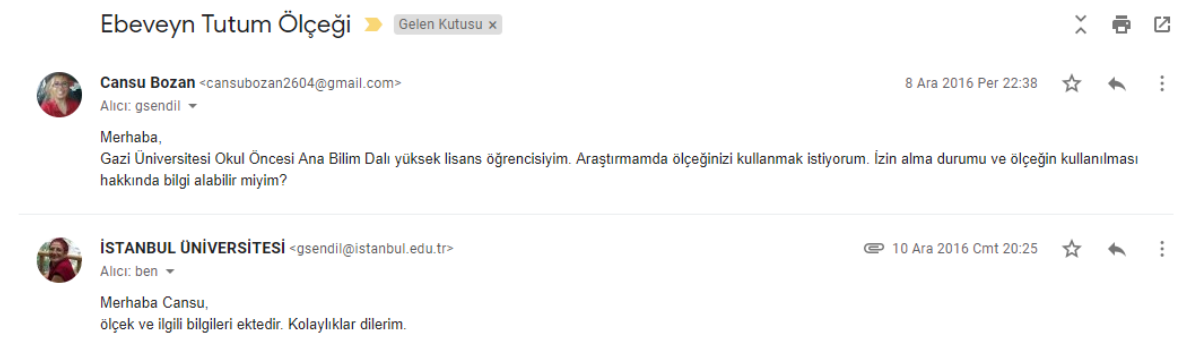
**5** Bu beceriyi kullanmada **hemen hemen her zaman** iyi

**BÖLÜM 2: SOSYAL BECERİLER**

| | Hemen Hemen | Nadiren | Bazen | Çoğu Zaman | Hemen Hemen Her Zaman |
|---|---|---|---|---|---|
| **I. BAŞLANGIÇ BECERİLERİ (1-12)** | | | | | |
| **01. Selamlaşma:** Farklı ortamlarda başkalarıyla karşılaştığında sözle ya da bedeniyle selam verir mi? | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 |
| **06. Teşekkür etme:** Kendisine bir iyilik yapıldığında, bir hediye verildiğinde veya iltifat edildiğinde karşısındakine teşekkür eder ya da başka bir sözle vefasını gösterir mi? | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 |
| **12. Duygularını ifade etme:** Ne hissettiğini sözel olarak ifade eder mi? | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 |
| **II. AKADEMİK DESTEK BECERİLERİ (13-24)** | | | | | |
| **13. Dinleme:** Başkaları konuştuğunda dinliyor mu? (Dinlediği kişiyle göz teması kurarak sözünü kesmeden, jest ve mimikleriyle dinlediğini belli ediyor mu?) | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 |
| **18. Kendini meşgul etme:** Kendisini oyalayacak etkinlikler bulup kendi kendine zaman geçirebilir mi? | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 |
| **24. Eleştiriye açık olma:** Kendisine yönelik eleştirileri kızmadan sabırla dinler mi? | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 |
| **III. ARKADAŞLIK BECERİLERİ (25-37)** | | | | | |
| **25. Arkadaşlarının duygularını anlama:** Arkadaşlarının konuşmalarından onların üzüntülü ya da sevinçli gibi hangi duygulara sahip olduklarını anlar mı? | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 |
| **31. Sırasını bekleme:** Sıra beklemesini gerektiren durumlarda kendi sırasının gelmesini bekler mi? | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 |
| **34. Oyuna davet etme:** Arkadaşlarını oyuna davet eder mi? | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 |

| **IV. DUYGULARINI YÖNETME BECERİLERİ (38-49)** | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|
| **38. Duygularını başkalarını rahatsız etmeden gösterme:** Duygularını, başkalarını fiziksel ya da sözel olarak rahatsız etmeden gösterir mi? | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 |
| **44. Hayır cevabını kullanma:** Yapmak istemediği durumları nedenleriyle ifade ederek karşısındakini kırmadan hayır der mi? | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 |
| **49. Kendiliğinden çözülecek sorunları görmezden gelme:** Müdahale etmeden çözülebilecek sorunları tepki vermeden bekleyebilir mi? | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 |

## Ek 4. Ölçeklerin Kullanımına İlişkin İzinler



Ebeveyn Tutum Ölçeği Gelen Kutusu ×

**Cansu Bozan** <cansubozan2604@gmail.com> 8 Ara 2016 Per 22:38
Alıcı: gsendil

Merhaba,
Gazi Üniversitesi Okul Öncesi Ana Bilim Dalı yüksek lisans öğrencisiyim. Araştırmamda ölçeğinizi kullanmak istiyorum. İzin alma durumu ve ölçeğin kullanılması hakkında bilgi alabilir miyim?

**İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ** <gsendil@istanbul.edu.tr> 10 Ara 2016 Cmt 20:25
Alıcı: ben

Merhaba Cansu,
ölçek ve ilgili bilgileri ektedir. Kolaylıklar dilerim.



Anneler ve Çocuklar İçin Sosyal Beceri Ölçeği Gelen Kutusu ×

**Cansu Bozan** 22 May 2018 Sal 15:30
Hocam Merhaba, Ben Cansu Bozan Deniz Gazi Üniversitesi' nde yüksek lisans yapıyorum. Sayın Zeynep Kurtulmuş hocanın öğrencisiyim. Anneler ve Çocukl...

**Yasemin Aydogan** 22 May 2018 Sal 23:12
Cansucuğum sosyal beceri ölçeğinin anne baba formunumu öğretmen formunu mu istiyorusun. Sevgiler. Prof. Dr. Yasemin AYDOĞANGazi Üniversitesi, Gazi ...

**cansubozan2604@gmail.com** 23 May 2018 Çar 11:39
İkisini de gönderebilir misiniz hocam? Çok teşekkür ederimm. iPhone'umdan gönderildi Yasemin Aydogan <yaseminaydogan@yahoo.com> şunları yazdı (22 ...

**Yasemin Aydogan** 23 May 2018 Çar 23:00
Cansucuğum ölçekleri önce incelersen izin yazmam lazım bunlara. Öptüm..

**Cansu Bozan** 23 May 2018 Çar 23:52
Tamamdır hocam çok sağoluuunn, çok teşekkür ederim. 23 Mayıs 2018 22:59 tarihinde Yasemin Aydogan <yaseminaydogan@yahoo.com> yazdı:



*GAZİLİ OLMAK AYRICALIKTIR...*